

ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ମୁନ୍ତ୍ର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ସମୁଲପୁର, ଓଡ଼ିଶା
Odisha State Open University, Sambalpur, Odisha
Established by an Act of Government of Odisha.

ଗ୍ରାମାଞ୍ଜଳ ବିକାଶ

ପାଠ୍ୟକ୍ରମ -୪

ଗ୍ରାମୀଣ ବିକାଶ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଓ ଉଦ୍‌ଦେୟାଗ

ବିଲକ୍

୫ ଗ୍ରାମାଞ୍ଜଳର ଶିକ୍ଷାୟନ ଓ ଉଦ୍‌ଦେୟାଗ

ପ୍ରଥମ ଏକକ

ଗ୍ରାମାଞ୍ଜଳ ଶିକ୍ଷାୟନ

ଦ୍ୱିତୀୟ ଏକକ

ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍‌ଦେୟାଗ

ତୃତୀୟ ଏକକ

ମହିଳା ଉଦ୍‌ଦେୟାଗ

ବିଶେଷଜ୍ଞ କମିଟି

୧.	ଶ୍ରୀ ଜଗଦାନନ୍ଦ ପୂର୍ବତନ ରାଜ୍ୟ ସୁଚନା ଆୟୁଷ୍ମ ଏବଂ ସହ ଉଦେୟାଗୀ, ସ୍ର. ଶ୍ରୀ ଏସ. ଡି., ଭୁବନେଶ୍ୱର, ଓଡ଼ିଶା	ଅଧ୍ୟେ
୨.	ଡକ୍ଟର ଶୁଭେ ମହାପାତ୍ର ମୁଖ୍ୟ ନିର୍ବାହୀ, ସ୍ଵାଚିମାନ, ଭୁବନେଶ୍ୱର	ସଭ୍ୟ
୩.	ଡକ୍ଟର ଧର୍ମକୁତ ମହାପାତ୍ର, ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ, ଗ୍ରାମ୍ୟ ବିକାଶ, ସ୍ଵାତନ୍ତ୍ରକୋରର ବିଭାଗ, ରେଭେନ୍ସା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, କଟକ	ସଭ୍ୟ
୪.	ଡକ୍ଟର ଏମ. ଜି. ବାଗେ ପ୍ରାଥମିକ, ଗ୍ରାମ୍ୟ ବିକାଶ ବିଭାଗ, ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ଭୁବନେଶ୍ୱର	ସଭ୍ୟ
୫.	ଶ୍ରୀମତୀ ଦୀପ୍ତି ରାୟ, ସହ-ପ୍ରାଥମିକ, ଗ୍ରାମ୍ୟ ପରିଷଳନା ବିଭାଗ, ନିଶ୍ଚାସ, ଭୁବନେଶ୍ୱର	ସଭ୍ୟ
୬.	ଡକ୍ଟର ରବିନ୍ଦ୍ର ଗାରାଡ଼େ ପ୍ରାଥମିକ, ଗ୍ରାମ୍ୟ ବିକାଶ ବିଭାଗ, ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ଭୁବନେଶ୍ୱର	ସଭ୍ୟ
୭.	ଶ୍ରୀ ଏସ. ଟି. ରେହମାନ ଶିକ୍ଷଣ ପରାମର୍ଶଦାତା, ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ମୁନ୍ତ୍ର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ସମ୍ମଲପୁର	ସଂଯୋଗକ

ଲେଖକ

ଅନୁବାଦକ

ଶ୍ରୀ ସୁତ୍ରତା ଏସ. ଶତପଥୀ ଶିକ୍ଷାୟନ ଗବେଷଣା ପରାମର୍ଶ ଦାତା ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ଭୁବନେଶ୍ୱର	ଶ୍ରୀ ଦିଲ୍ଲୀପ କୁମାର ମହାନ୍ତି ଓଡ଼ିଆ ଅଧ୍ୟେନ ଓ ଗବେଷଣା ସଂସ୍ଥା, ଭୁବନେଶ୍ୱର
--	--

Material Production

Dr. Jayanta Kar Sharma

Registrar

Odisha State Open University, Sambalpur

© OSOU, 2017. ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ ବିକାଶ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଓ ଉଦେୟାଗ is made available under a Creative Commons Attribution-ShareAlike4.0 <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0>
Printed by : Sri Mandir Publication, Sahid Nagar, Bhubaneswar

ପ୍ରଥମ ଏକକ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ ଶିଖ୍ଯାୟନ

ବିଷୟ ଗଠନ :

- ୧.୦ ପଠନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ
- ୧.୧ ଉପକ୍ରମଣିକା
- ୧.୨ ଶିଖ୍ଯାୟନ : ଧାରଣାମୂଳକ ବିଶ୍ଲେଷଣ
- ୧.୩ ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଗ୍ରାମୀଣ ଶିକ୍ଷର ବିକାଶ ସଂପର୍କରେ ଏତିହାସିକ ତଥ୍ୟ
- ୧.୪ ଦେଶର ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନୀତି ଓ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ
- ୧.୫ ଗ୍ରାମୀଣ ଶିକ୍ଷର ମନ୍ତ୍ରର ପ୍ରଗତିର ସମ୍ବାଦ୍ୟ ସଂକଷ୍ଟିକରଣ
- ୧.୬ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଭାରତରେ ଶିଖ୍ଯାୟନର ପ୍ରଭାବ - ସକାରାମୂଳକ ଓ ନକାରାମୂଳକ
- ୧.୭ ଗ୍ରାମୀଣ ଶିକ୍ଷ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ଗାନ୍ଧୀବାଦୀ ଆଭିମୂଖ୍ୟ
- ୧.୮ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଶିଖ୍ଯାୟନର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ କୌଣସି
- ୧.୯ ଏକତ୍ରୀ କରଣ
- ୧.୧୦ ପ୍ରମୂଖ ଶକ୍ତିକାଳୀ
- ୧.୧୧ ସହାୟକ ଗ୍ରହ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ

୧.୦ ପଠନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

ଏହି ଏକକ ସମାପ୍ତ ହେବାପରେ ତୁମେ ସମର୍ଥ ହେବ ;-

- ଗ୍ରାମୀଣ ଭାରତରେ ଶିଖ୍ଯାୟନର ଧାରଣା ସମ୍ପର୍କରେ ସଂବନ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ
- ଭାରତରେ ଗ୍ରାମୀଣ ଶିକ୍ଷର ମନ୍ତ୍ରର ଅଗ୍ରଗତିର ସମସ୍ୟାକୁ ବୁଝାଇବା ପାଇଁ
- ଗ୍ରାମୀଣ ଭାରତରେ ଶିଖ୍ଯାୟନର ନକାରାମୂଳକ ପ୍ରଭାବର ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନର ଉପାୟ ବାହାର କରିବା ପାଇଁ

୧.୧ ଉପକ୍ରମଣିକା

ଉପାଦନ, ଆୟ ଓ ନିଯୁକ୍ତିବୃଦ୍ଧି ହେଉଥିବା ହେତୁ ଶିଜାୟନ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧିର ପ୍ରୋସ୍ତାହକ ଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାଏ ଯାହାଦ୍ୱାରା ଉଭୟ ଅର୍ଥନୈତିକ ଉନ୍ନତି ଓ ସମାଜ କଲ୍ୟାଣ ସମ୍ବନ୍ଧ ହୋଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଅଛବିକଣ୍ଠିତ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ବିଭିନ୍ନ ଉପାଦାନ ଯଥା- ପୁଞ୍ଜି, କୁଶଳୀ ଶ୍ରମିକ, ଆବଶ୍ୟକ ହେଉଥିବା ଭିତ୍ତିଭୂମିର ଅଭାବ କାରଣରୁ କେବଳ ଶିଜାୟନ, ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ବେଗଶକ୍ତି ହାସଳ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏତଳି ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିସ୍ଥିତିରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ଅତିକ୍ଷୁଦ୍ର ଏକକ ସଂସ୍ଥାର ବିକାଶ, ଉପାଦନ ଓ ଆୟବୃଦ୍ଧିର ମାଧ୍ୟମ ହୋଇପାରେ କାରଣ ଏଗୁଡ଼ିକର ନିର୍ମାଣ ଅବଧୂ ସ୍ଵର୍ଗ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଶ୍ରମପ୍ରଧାନ ହୋଇଥିବା ହେତୁ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଜାନୁଷ୍ଠାନ ଗୁଡ଼ିକର ବିକାଶ ଜରିଆରେ ଅଛବିକଣ୍ଠିତ ଦେଶମାନଙ୍କର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଓ ବେକାରୀ ଭଳି ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ସମସ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ଲାଘବ କରାଯାଇପାରେ । ଭାରତ ଏକ ବିକାଶଶାଳ ଦେଶ । ଦେଶ ବେକାରୀ, ପୁଞ୍ଜିନିବେଶର ଅଭାବ, ଅନ୍ୟାନ ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାଗତ ବ୍ୟଯଭଳି ତାହାସମସ୍ୟାର ସମ୍ମୁଖୀନ । ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ବୃଦ୍ଧତା ଓ ମଧ୍ୟମ ଶିକ୍ଷା ଉଦ୍ୟୋଗକୁ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ଆକର୍ଷଣୀୟ କରାଯାଇପାରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଶିଜାୟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ପୁଞ୍ଜିନିବେଶକୁ ପ୍ରୋସ୍ତାହିତ କରାଯାଇପାରେ । ଆୟ ଓ ଜୀବନଧାରଣର ମାନବୃଦ୍ଧି କରିପୁର ଓ ସମାଜିତ ବିକାଶକୁ ଦ୍ୱାରାନ୍ତିତ କରିବା ଅର୍ଥନୀତିରେ, କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଜ୍ଞାସାଧ୍ୟଗ ବିକାଶର ମୌଳିକ ଅଭିପ୍ରାୟ ।

ଆବଶ୍ୟକ ପୁଞ୍ଜିର ସ୍ଵର୍ଗତା, ବେକାରୀ ଓ ଅବନିଯୁକ୍ତି, ଆଞ୍ଚଳିକ ବୈଷମ୍ୟ, ଆୟ ଓ ସମ୍ବନ୍ଧ ବଣ୍ଣନରେ ଅସମତା, ଗ୍ରାମ୍ୟ ସମ୍ବଲର ସ୍ଵର୍ଗ ବିନିଯୋଗ ଆଦି କାରଣରୁ ଭାରତୀୟ ଅର୍ଥନୀତିରେ ଗ୍ରାମୋଦ୍ୟୋଗ ଓ କୁଟୀର ଶିକ୍ଷର ଏକ ଜନପ୍ରିୟ ଭୂମିକା ଅଛି । ନିଯୁକ୍ତିର ପ୍ରବଳ ସୁଯୋଗ ଥିବା ହେତୁ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ଓ ଶିକ୍ଷନୀୟ ମାଧ୍ୟମରେ ସରକାର ଏତଳି ଉଦ୍ୟୋଗର ବିକାଶକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ ଆସିଛନ୍ତି । ବିକାଶ ଓ ସାମାଜିକ ନ୍ୟାୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ଲକ୍ଷ ପୂରଣ ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ଯୋଜନା ଯୁଗର ପ୍ରାରମ୍ଭରୁ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଓ କୁଟୀର ଶିକ୍ଷର ଉନ୍ନୟନ ପାଇଁ ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ରୂପାୟନ ଓ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ କରାଯାଇଅଛି । ଆୟ ଓ ସମ୍ବନ୍ଧର ପ୍ରମର୍ବଦ୍ଧନରେ ଏହା ନିଷ୍ଠିତଭାବରେ ସହାୟକ ହେବ । ଗ୍ରାମୀଣ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଜୀବନ ଧାରଣାର ମାନବୃଦ୍ଧି ଏକ ବିରାଟ ଏବଂ କଷ୍ଟସାଧ ସମସ୍ୟା । ଏହି ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ହିଁ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ ।

ଶେଷରେ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପନୀତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ଯେ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଉପଲବ୍ଧ ପ୍ରାଥମିକ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମ୍ବଲର ଉପଯୋଗ କରି ସେଠାରେ ନିଯୁକ୍ତିର ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି ଏବଂ ଆୟବୃଦ୍ଧି କରିବାକୁ ହେବ । କୃଷିକ୍ଷେତ୍ରରେ ଚାହିଦାଠାରୁ ବହୁଅଧିକ ଥିବା ଲୋକ ଶକ୍ତିକୁ ବିବିଧକରଣ କରି ଶିକ୍ଷା ଓ ଔଦୟଗିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିଯୋଜିତ କରିବାକୁ ହେବ । ଏକଥା ସ୍ଵୀକାର କରିବାକୁ ହେବ ଯେ କୃଷି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ

କୃଷିଭିତ୍ତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଭିବୃଦ୍ଧିର ହାର ଯେତେ ଅଧିକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରାମୀଣ ଲୋକଶକ୍ତିକୁ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଆୟର ସ୍ଵର ସମ୍ବନ୍ଧ ନିଯୁକ୍ତ ଯୋଗାଇ ଦେବାକୁ ସକ୍ଷମ ହେବନାହିଁ । ଗ୍ରାମୀଣ ଶ୍ରମଶକ୍ତିର ଏକ ପଞ୍ଚାମାଂଶରୁ ଅଧିକ ଅଣକୃଷିଭିତ୍ତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ନିଯୋଜିତ । ଗତ କିଛି ବର୍ଷ ହେବ ଅବଶ୍ୟ ଏହି ଅନୁପାତରେ ଅସାଧାରଣ ବୃଦ୍ଧି ଘଟିଛି । ଏହି ପ୍ରକିଯାକୁ ଦୃଢ଼ କରିବାକୁ ହେଲେ ଉପୟୁକ୍ତ ନୀତି ବିକଶିତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ବିଶେଷତଃ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ବ୍ୟବାସାୟର ବିକାଶ ଏଥିପାଇଁ ଏକ ସାଧନ ଯୋଗ୍ୟ ଉପାୟ । ସଫଳ ହେବାର କ୍ଷାଣ ସମ୍ବାବନା ଥିବା ଏବଂ ରୁଗଣ ହୋଇଯିବାର ପ୍ରବଶତା ଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଳ୍ପୋଦ୍ୟଗମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅତିକ୍ଷୁଦ୍ର ସଂସ୍କାରୁଡ଼ିକ ଅନ୍ତର୍ଭୁତ । ବର୍ତ୍ତମାନ କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ କୁଟୀର ଶିଳ୍ପ କର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ମୁଖ୍ୟତଃ ହପ୍ତଶିଳ୍ପକୁ ବୁଝାଯାଏ । ଏହାର ଉପାଦନ ଗୁଡ଼ିକ ସ୍ଵଭାବତଃ କଳାମୂଳିକ ଏବଂ ଏହାର ନିର୍ମାଣ ପ୍ରକିଯା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଦକ୍ଷତା ଓ କାରିଗରୀ ଆବଶ୍ୟକ କରେ । ହପ୍ତଶିଳ୍ପ ଶ୍ରମପ୍ରଧାନ ଏବଂ ଏଥିରୁ ଉପାଦନ ବସ୍ତୁ ଅତିମୂଲ୍ୟବାନ ହୋଇଥିବା ସ୍ଥଳେ ଗ୍ରାମ୍ୟଶିଳ୍ପ ଉପାଦନ କରୁଥିବା ବସ୍ତୁଗୁଡ଼ିକ ଦୈନିକିନ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ।

୧.୭ ଶିଳ୍ପାୟନ : ଧାରଣାମୂଳିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ

ଉପାଦନ ପାଇଁ କୌଣସି ଅର୍ଥନୀତିର ବ୍ୟାପକ ପୁନର୍ଗ୍ରହଣ କରି ଏକ କୃଷିଭିତ୍ତିକ ସମାଜକୁ ଶିଳ୍ପିଭିତ୍ତିକ ସମାଜରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରିବା ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ସାମାଜିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସମୟକାଳକୁ ଶିଳ୍ପାୟନ ବା ଔଦୋଗୀକରଣ କୁହାଯାଏ ।

ଶିଳ୍ପକ୍ଷେତ୍ରରେ ନିଯୋଜିତ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ଆୟ ବୃଦ୍ଧି ହେଲେ ଖାତରୀ ଦ୍ରୁବ୍ୟର ବଜାର ଏବଂ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ସେବା ସଂପ୍ରସାରିତ ହୁଏ ଏବଂ ଏହା ଶିଳ୍ପକ୍ଷେତ୍ରରେ ପୁଞ୍ଜନିବେଶ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ପ୍ରଗତିର ପ୍ରୋସ୍ଥାହକ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟକରିଥାଏ ।

ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗରୁ ଆଦ୍ୟ ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗ୍ରେଟ ବିଟେନ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭକରି ବେଳିଜିୟମ, ଜର୍ମାନୀ, ଫ୍ରାନ୍ସ, ଇତରୋପ ଓ ଉତ୍ତର ଆମେରିକାର କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ସଂଗଠିତ କୃଷିଭିତ୍ତିକ ଅର୍ଥନୀତିକୁ ଶିଳ୍ପିଭିତ୍ତିକ ଅର୍ଥନୀତିରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରିବାର ପ୍ରଥମ ପ୍ରକିଯାକୁ ଶିଳ୍ପିପ୍ଲାବ କୁହାଯାଏ । ପ୍ରଯୁକ୍ତି ବିଜ୍ଞାନର ପ୍ରୟୋଗରେ ଅଗ୍ରଗତି, ଗ୍ରାମ୍ୟକର୍ମୀଙ୍କର ଶିଳ୍ପ ଶ୍ରମକରେ ପରିବର୍ତ୍ତତ ହେବା, ନୃତ୍ୟ ଶିଳ୍ପ ନିର୍ମାଣରେ ପୁଞ୍ଜନିବେଶ ଏବଂ ଶ୍ରେଣୀ ସତେତନତା ଓ ତେସମୟୀୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ବିକାଶ ଆଦି ଲକ୍ଷଣ ଶିଳ୍ପାୟନର ଏହି ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଯୁଗରେ ଦେଖାଯାଇଥିଲା । ପରବର୍ତ୍ତିକାଳର ବ୍ୟାଖ୍ୟାକାରମାନଙ୍କ ମତରେ ଏହା ହେଉଛି ପ୍ରଥମ ଶିଳ୍ପିପ୍ଲାବ । ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ହୋଇଥିବା ବାଷ୍ପଚାଳିତ ଲଞ୍ଜିନର ସଂସ୍କାର, ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦହନ ହୋଇ ଚାଲିତ ହେଉଥିବା ଲଞ୍ଜିନର ଉତ୍ତାବନ, ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାକୃତିକ ଶକ୍ତିର ବିନିଯୋଗକରି ବିଦ୍ୟୁତ୍ଶକ୍ତି ଉପାଦନ, କେନାଳ ଖନନ, ରେଳପଥ ନିର୍ମାଣ ଏବଂ ବିଦ୍ୟୁତ୍ଶକ୍ତି ପରିବହନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆଦି

ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ଦ୍ଵିତୀୟ ଶିଳ୍ପ ବିପ୍ଳବ ଭାବେ ଗଣ୍ୟ କରାଯାଏ । ଉପାଂଶଗୁଡ଼ିକରେ ସଂଯୋଜନ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ଉଭାବନ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁ ଉନ୍ନାତ କରିବାରେ ସହାୟକ ହେଲା । ଗୃହ ପରିବର୍ତ୍ତ କୋଳଳା ଖଣ୍ଡି, ଇଷ୍ଟାତ କାରଖାନା ଏବଂ ଲୁଗା କଳ ଇତ୍ୟାଦି ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟସ୍ଥଳୀ ପାଲିଗଲା ।

ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷଭାଗରେ ପୂର୍ବ - ଏସିଆ, ନିକଟ ଅତୀତରେ ଘଟିଥିବା ଶିଳ୍ପ ପ୍ରସାରରେ ଅଗ୍ରଣୀ ଆଞ୍ଚଳ ଭାବରେ ଗଣ୍ୟହେଲା । BRICS ଦେଶ ସମୂହ (ବ୍ରାଜିଲ, ରୁଷିଆ, ଭାରତ, ଚାନ୍, ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକା) ସଂପ୍ରତି ଶିଳ୍ପାୟନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ମଧ୍ୟଦେଇ ଗତି କରୁଛନ୍ତି । ଶିଳ୍ପର ଆଧୁନିକୀକରଣ ଓ ଔଦ୍ୟଗୀକ ବିକାଶ ପାଇଁ ସହାୟକ ଉପାଦାନ ସଂପର୍କରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣର ଲେଖା ବର୍ତ୍ତମାନ ଉପଲବ୍ଧ ।

୧.୩ ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଆଞ୍ଚଳରେ ଗ୍ରାମୀର ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ ସମ୍ପର୍କରେ ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟ

ଭାରତର ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରାମ୍ୟସମାଜରେ ହସ୍ତଶିଳ୍ପ ଜାତି ଭିତ୍ତିରେ ସଙ୍ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ହସ୍ତଶିଳ୍ପମାନେ ମୁଖ୍ୟତଃ ବର୍ଣ୍ଣବ୍ୟବମୂର୍ତ୍ତିମା ବର୍ଣ୍ଣ ଶୁଦ୍ଧର ଅନ୍ତର୍ଭୁଲ୍ଲ ଜାତି ଓ କେତେକ ମୂଳରେ ବୈଶ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣର ଜାତିର ଥିଲେ । ଏହି ହସ୍ତଶିଳ୍ପମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ, ବଡ଼େଇ, କୁମ୍ବାର, ବୁଣ୍ଡାକାର, କମାର, ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣକାର ଏବଂ କଂସା ଓ ପିତଳ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲେ । କାରଣ ସେମାନେ ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କୁ ଦେଇନନ୍ଦିନ ବ୍ୟବହାର ଉପଯୋଗୀ ସାମଗ୍ରୀମାନ ଯୋଗାଇ ଦେଉଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଉପାଦିତ ସାମଗ୍ରୀ ଗ୍ରାମ୍ୟ

ହାଟ, ମେଲା ଓ ପର୍ବ ପର୍ବଣୀରେ ବିକ୍ରି ହେଉଥିଲା । ତନ୍ମୁଖ୍ୟରୁ କେତେକ ଦ୍ରୁବ୍ୟ ଦୂର ଦୂରାନ୍ତରେ ଉପାଦନକାରୀ ଏବଂ ଗ୍ରାହକଙ୍କୁ ଆକର୍ଷଣ କରୁଥିଲା । ଅବଶ୍ୟ ଏହି ହସ୍ତଶିଳ୍ପର ବିକାଶ ମୁଖ୍ୟତଃ ସହରାଞ୍ଚଳରେ ହିଁ ହୋଇଥିଲା ।

ଖ୍ୟାଳ ଆରମ୍ଭ ହେବାର ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ବଙ୍ଗ ତଥା ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତରେ ବୟନ ଶିଳ୍ପ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ବିଭିନ୍ନ କିସମର କାର୍ପାସ ଓ ରେଶମ ବସ୍ତ ଉପାଦନ କରୁଥିବାର ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକର ଲୋକପ୍ରିୟତା ଅନ୍ୟ ଦେଶମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟାପିଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । ବଙ୍ଗର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଅନ୍ୟ କେତେକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଶିଳ୍ପ ଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମଧ୍ୟ ମିଳେ । ମଧ୍ୟ ଯୁଗରେ ଏବଂ ବ୍ରିତ୍ତିଶ ଶାସନର ଆଦ୍ୟ ସମୟରେ ହସ୍ତଶିଳ୍ପର ଅବସ୍ଥା ଏବଂ ବିକାଶ ସମ୍ପର୍କରେ ଏତିହାସିକ ମାନେ ବିଶ୍ଵେଷଣ କରିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମତରେ ଯେଉଁ ଉପାଦିତ ବସ୍ତୁଗୁଡ଼ିକ ବିଦେଶକୁ ରପ୍ତାନି କରାଯାଉଥିଲା ସେଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ଡାକାର ସୂନ୍ଧର ବସ୍ତ, ମୁର୍ଗିଦାବାଦର ରେଶମ ବସ୍ତ, ସିଲହେଟର ହାତୀ ଦାନ୍ତରେ ଖୋଦିତ ସାମଗ୍ରୀ ଓ କଟକର ତାରକାସି କାମ ପ୍ରାଚୀନ ପାରସ୍ୟ, ଗ୍ରୀସ ଓ ରୋମର ଅଧ୍ୟବାସୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆବୃତ ହେଉଥିଲା ।

ସପ୍ତଦଶ ଓ ଅଷ୍ଟଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ରପ୍ତାନୀ ପାଇଁ ଉପାଦନ କରୁଥିବା କାର୍ପାସ ଦ୍ରୁବ୍ୟପାଇଁ ଭାରତର ଚାରିଗୋଟି ବୃହତ୍ ଅଞ୍ଚଳ ବିଶେଷ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲାଭ କରିଥିଲା । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲା ପଞ୍ଚାବ, ଗୁଜ୍ରାଟ, କରମଣ୍ଡଳ ଉପକୂଳ ଏବଂ ବଙ୍ଗ । ସୁରତରୁ ଇଉରୋପକୁ ରପ୍ତାନୀ କରାଯାଉଥିବା ମୁଖ୍ୟବସ୍ତୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିଲା “କାଲିକୋ” (ଛାପା ଧଳାବସ୍ତ) ଯାହାକୁ ଲୁନୀୟ ଭାଷାରେ ‘ବାପ୍ତା’ କୁହାଯାଏ । ବ୍ରୋଆଚ, ନବସାରୀ ଓ ବରୋଦା ଠାରେ ଉପାଦିତ ଏହି ବସ୍ତ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଆକର୍ଷଣୀୟ । କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହି ବସ୍ତ ସଫା ବା ରଙ୍ଗ ନ କରି ଏବଂ ଅନ୍ୟ କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହି ବସ୍ତ ଗୁଡ଼ିକୁ ରାସାୟନିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସଫା କରାଯାଇ କିମ୍ବା ରଙ୍ଗ କରାଯାଇ ବିକ୍ରି କରାଯାଉଥିଲା । ଭାରତର ସମସ୍ତପ୍ରାନ୍ତରୁ “କାଲିକୋ” ବସ୍ତ ନୀଳ ପ୍ରୟୋଗ ପାଇଁ ଖ୍ୟାତି ଲାଭ କରିଥିବା ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦାବାଦ ଓ ଆଗ୍ରା ସହରକୁ ଅଣାଯାଉଥିଲା । ନୀଳ କିନ୍ତୁ ସରଳାମଜ୍ଜ ଓ ବିଆନାରେ ଉପାଦିତ ହେଉଥିଲା । ସୁରତରୁ ରପ୍ତାନୀ କରାଯାଉଥିବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କିସମର କାର୍ପାସ ବସ୍ତଗୁଡ଼ିକ ହେଲା “ଚିଣ୍ଡଜ” (ଛିଟଲୁଗା), “ଗିନିକୁଥ” ଇତ୍ୟାଦି । ଇଷ୍ଟ ଇଣ୍ଡିଆ କମାନୀ ମଧ୍ୟ ସୁରତରୁ କପା ସୂତା ରପ୍ତାନୀ କରୁଥିଲା । ଏଥରୁ ପ୍ରତାଯମାନ ହୁଏ ଯେ ସେ ସମୟରେ ସୁରତ ଓ ଏହାର ଆଖପାଖ ଅଞ୍ଚଳରେ ବୟନଶିଳ୍ପର ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ବିକାଶ ହୋଇଥିଲା ।

୧.୪ ଦେଶର ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନୀତି ଓ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ

୧୯୪୭ ମସିହାର ଶିଳ୍ପ ନୀତି ସମ୍ପର୍କୀୟ ସଂକଷ୍ଟ ମାହାଲାନୋବିଶ ନମ୍ବନାର ଅନୁସରଣ କରି ପ୍ରତଳିତ ଶିଳ୍ପ ନୀତିରେ ନୂତନ ଆକାର ଓ ଦିଗର ସଂଯୋଗ କଲା । ଏହି ନୀତିରେ କେତେକ ମୌଳିକ ଓ ଭାରିଶିଳ୍ପର ପ୍ରତିଷ୍ଠାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ କରାଯିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅର୍ଥମୌଳିକ ଅଭିବୃକ୍ଷିତରେ କୁଟୀର ଶିଳ୍ପ ଓ ଗ୍ରାମୋଦ୍ୟଗର ଭୂମିକାକୁ ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଏହି ସଂକଷ୍ଟରେ କୁହାଯାଇଥିଲା ଶିଳ୍ପାୟନକୁ ଡରାନ୍ତିତ

କରିବା ଓ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଭାରି ଶିକ୍ଷ ଏବଂ ଯନ୍ତ୍ର ଉପାଦନକାରୀ ଶିକ୍ଷର ବିକାଶ କରିବା ରାଷ୍ଟ୍ରାୟଭ କ୍ଷେତ୍ରର ସଂପ୍ରସାରଣ ପାଇଁ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ । ଶିକ୍ଷ ଉଦ୍‌ୟୋଗ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ଦିଗରେ ଦେଶ କ୍ରମବର୍ଧଷ୍ଟ ଭାବରେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିବ । ଜାତୀୟ ଅର୍ଥନୀତିର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ଭାରତ ସରକାର କୁଟୀର, ଗ୍ରାମ୍ୟ ଓ କ୍ଷୁଦ୍ରଶିକ୍ଷର ଭୂମିକା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱରୋପ କରିବ କାରଣ ତୁରନ୍ତ ସମାଧାନ ଆବଶ୍ୟକ କରୁଥିବା କେତେକ ସମସ୍ୟା ସମ୍ପର୍କରେ ଏଗୁଡ଼ିକ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଉକ୍ତକୁ ପ୍ରତିପାଦନ କରିପାରନ୍ତି ।

ଏହି ଶିକ୍ଷଗୁଡ଼ିକ ତଡ଼କଣାତ୍ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ନିଯୁକ୍ତ ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରନ୍ତି; ଅନ୍ୟ ଭାବରେ ବ୍ୟବହର ହୋଇ ପାରୁନଥିବା ପୁଣି ଓ ଦକ୍ଷତା ଭଲି ସମ୍ପଦର ଫଳପ୍ରଦ ବିନିଯୋଗ ଏବଂ ଜାତୀୟ ଆୟର ଅଧିକ ସମବଧନ କରିବାରେ ସହାୟକ ହୁଅନ୍ତି । ଅଣ ସଂଯୋଜିତ ସହରାକରଣ ଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥିବା କେତେକ ସମସ୍ୟାକୁ ସମ୍ପଦ ଦେଶରେ ଶିକ୍ଷରେ ବ୍ୟବହାର ଯୋଗ୍ୟ-ଉପାଦନ ପାଇଁ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିକ୍ଷ-କେନ୍ଦ୍ର ଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଦ୍ୱାରା ଏଢ଼ାଇ ଦିଆଯାଇ ପାରିବ । ଗ୍ରାମ୍ୟାଦ୍ୟଗର ବିକାଶ ନିମନ୍ତେ ଦିତୀୟ ଯୋଜନାରେ ତଡ଼କଣାତ୍ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯାଇଥିଲା ।” ଏହି ଶିକ୍ଷ ଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରକୃତ ସ୍ଥିତି ଉପଲବ୍ଧିକରି ସେଗୁଡ଼ିକର ଆଧୁନିକୀକରଣ, ଓ ପ୍ରୋସ୍ଥାହନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ଫଳପ୍ରଦ ନାତି ପ୍ରଣୟନ କରିବା ଓ ଉପଯୁକ୍ତ ସାଙ୍ଗଠନକ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ହେଉଛି ଏକ ସମସ୍ୟା । ନିଯୁକ୍ତ ହ୍ରାସ ନ କରି ଯାନ୍ତିକ ଜ୍ଞାନ କୌଣସିକ କ୍ରମବର୍ଧଷ୍ଟ ଉନ୍ନତିକରଣ, ହସ୍ତଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏବଂ କ୍ଷୁଦ୍ର ଉପାଦନକାରୀଙ୍କୁ ରଣ୍ୟୋଗାଣ ଇତ୍ୟାଦିକୁ ବିଶେଷ ଅଗ୍ରାଧକାର ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଅଧିକତ୍ତୁ ସହଯୋଗକୁ ପ୍ରୋସ୍ଥାହନ ଦେବାପାଇଁ ପଦକ୍ଷେପ ନିଆଯାଇଥିଲା । ଦିତୀୟ ଯୋଜନାରେ କ୍ଷୁଦ୍ରାକାର ଶିକ୍ଷ ସଂସ୍ଥାଗୁଡ଼ିକୁ ବୃଦ୍ଧତ ଶିକ୍ଷର ସହାୟକ ହେବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରୋସ୍ଥାହନ ଦେବା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱରୋପ କରାଯାଇଥିଲା । କ୍ଷୁଦ୍ର ଉପାଦନକାରୀମାନଙ୍କୁ କରରେ ରିହାତି ଓ ଅର୍ଥକ ସହାୟ୍ୟ ପାଇଁ ଯୋଗ୍ୟ ବିବେଚିତ କରାଗଲା । ସେମାନଙ୍କୁ ବଜାରର ସୁବିଧା ଯୋଗାଇ ଦେବାପାଇଁ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ଆୟୋଜନ ଏବଂ ସହର ଓ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତମୁଳୀ ମାନଙ୍କରେ ପ୍ରଦର୍ଶନ ପ୍ରକୋଷ ଖୋଲିବା ନିମନ୍ତେ ସହାୟତା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଉଥିଲା । ଖଦୀ ଓ ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗ ବୋର୍ଡ ଦ୍ୱାରା ଉନ୍ନତ ଅରଟ (ଅମ୍ର ଚରଖା) ର ପ୍ରତଳନ କରାଗଲା । ଖଦୀ ଓ ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗ ପାଇଁ ତନ୍ମ ତନ୍ମ କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟ ସୂଚୀ ଏବଂ ଅଞ୍ଚଳ ସୂଚୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଗଲା । ବୈଷ୍ଣଵିକ ପରାମର୍ଶ, କଞ୍ଚାମାଳ ଆହରଣ ଏବଂ ବଜାର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଗବେଷଣା ପାଇଁ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିକ୍ଷ ଅନୁଷ୍ଠାନ ମାନଙ୍କର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଗଲା । ଜାତୀୟ କ୍ଷୁଦ୍ରଶିକ୍ଷ ନିଗମ (NSIC) ବିଭିନ୍ନ ରାଜ୍ୟରେ ଖୋଲାଯାଇଥିବା ଶାଖାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କ୍ଷୁଦ୍ର ଉପାଦନକାରୀମାନଙ୍କୁ ଆବଶ୍ୟକ ଯନ୍ତ୍ରପାତି ଓ ଉପକରଣ ଯୋଗାଇଦେବା କାର୍ଯ୍ୟ ହାତକୁ ନେଲେ । ନିଗମ ସେମାନଙ୍କୁ ଉପାଦିତ ବଷ୍ଟୁ ଯୋଗାଇବା ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ଠାରୁ ଆଦେଶ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ସହ ଆର୍ଥିକ, ବଜାର ସମ୍ପର୍କୀୟ ଓ ବୈଷ୍ଣଵିକ ସହାୟତା ପ୍ରଦାନ କଲେ ।

କାର୍ବେ କମିଟିର ସୁପାରିଶ ଅନୁଯାୟୀ ଏହି ଯୋଜନାରେ ହାତକୁ ନିଆୟାଇଥିବା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରୁ ପ୍ରଥମତେ ଶାଷ୍ଟିରାଦା କୁଟୀରଣିଷ୍ଠରୁ ଗୁରୁତ୍ବ ଅପସାରିତ ହୋଇ ଆଧୁନିକ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ କ୍ଷୁଦ୍ରଶିଷ୍ଟ ଉପରେ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥିବାର ସୂଚନା ମିଳେ । ତୃତୀୟ ପଞ୍ଚବର୍ଷକ ଯୋଜନା (1961-66) କାଳରେ କେତେକ ମନୋନୀତ ଅଞ୍ଚଳରେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶିଷ୍ଟ ପ୍ରକଳ୍ପ (Rural Industries Project) ଜରିଆରେ ଗ୍ରାମୀଣ କ୍ଷୁଦ୍ରଶିଷ୍ଟର ତନ୍ମ ତନ୍ମ ବିକାଶ ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହି ପ୍ରକଳ୍ପ ଗୁଡ଼ିକର ଆଞ୍ଚଳିକ ପରିସାମା ଗୋଟିଏ ଜିଲ୍ଲାର ହାରାହାରା ଅଞ୍ଚଳ ସହ ସମାନ ରଖାଗଲା କାରଣ ଏହା ଦ୍ୱାରା ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ଯୋଜନାର ଅସୁବିଧାଗୁଡ଼ିକୁ ଏଡ଼ାଇ ଦିଆୟାଇ ପାରିଲା । ଖଦ୍ଦା ୭ ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗ କମିଶନ ସମନ୍ଵିତ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉନ୍ନୟନର କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ପାଇଁ “ଗ୍ରାମ ଏକାଇ”ର ଆରମ୍ଭ କଲେ । ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା କାଳରେ (୧୯୬୭-୬୮, ୧୯୬୮-୬୯) ଏବଂ ୧୯୬୮-୬୯) ଆଞ୍ଚଳିକ ବୈଷମ୍ୟ ଏକ ଗୁରୁତ୍ବର ସମସ୍ୟା ହୋଇ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା । ନଗରାଞ୍ଚଳରେ ଶିଷ୍ଟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାକୁ ନିରୁଷ୍ଣାହିତ କରି ଅପେକ୍ଷାକୃତ ପଛୁଆ ଅଞ୍ଚଳରେ ଶିଷ୍ଟକୁ ପ୍ରୋସ୍ଥାହିତ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଭୂତ ହେଲା । ଏହି ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ କରିବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଞ୍ଚଳରେ ଶିଷ୍ଟ ସଂସ୍ଥା ପ୍ରତିଷ୍ଠାକୁ ପ୍ରୋସ୍ଥାହିତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଯୋଜନା ପ୍ରଣୟନ କରାଗଲା । ତତୁଥ୍ର ତଥା ତୃତୀୟ ଏବଂ ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା କାଳରେ ଅନୁସ୍ଥ ନୀତି ଅନୁଯାୟୀ ଶିଷ୍ଟ ବିଷ୍ଟାର ପାଇଁ ସହର ଉପକଣ୍ଠରେ କିମ୍ବା କ୍ଷୁଦ୍ର ସହରରେ ଶିଷ୍ଟାଞ୍ଚଳ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଗଲା । ବିଦ୍ୟୁତ ଶକ୍ତି, ରମନାଗମନ, ଜଳ, ତାକ, ଟେଲିଯୋଗାଯୋଗ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକୀୟ ସୁବିଧା ଥିବା ସ୍ଥାନ ମାନଙ୍କରେ ସରକାର କର୍ମଶାଳା ନିର୍ମାଣ କରି ଉପାଦନ ସଂସ୍ଥା ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛକୁ ଥିବା ଶିଷ୍ଟାଦେୟାଗୀମାନଙ୍କୁ ଶଷ୍ଟା ଦରରେ ଲିଙ୍ଗ ସ୍ମୃତିରେ ଦେଲେ । ପଞ୍ଚମ ଯୋଜନା କାଳରେ ଅତିକୁଦ୍ର ଶିଷ୍ଟ କ୍ଷେତ୍ରର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଉପରେ ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ବ ଆରୋପ କରାଗଲା ଏବଂ ସଂରକ୍ଷିତ ସୁବିଧା ସବୁକୁ ଗ୍ରାମୀଣ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଷ୍ଟ ପ୍ରରକ୍ଷା ସଂପ୍ରସାରିତ କରାଗଲା । ଅଧୁକନ୍ତୁ କୁଟୀର ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଷ୍ଟ ବିକାଶର କେନ୍ଦ୍ର ବିନ୍ଦୁ ବଡ଼ ସହରରୁ ଜିଲ୍ଲାମହକୁମାକୁ ପରିବର୍ତ୍ତତ କରିବାର ଉଦ୍ୟମ କରାଗଲା ଏବଂ ଉତ୍ତମ ହସ୍ତଶିଷ୍ଟ ଓ ଆଧୁନିକ ଶିଷ୍ଟକ୍ଷେତ୍ରର ଉପାଦନକାରୀଙ୍କୁ ସେବା ସୁବିଧା ଓ ବୈଷମ୍ୟକ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ଦେବାର ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ଗୁରୁତ୍ବ ଦିଆଗଲା । ସେହିପରି ୧୯୬୮ ରେ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇଥିବା ସମନ୍ଵିତ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉନ୍ନୟନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ (I.R.D.P) ଜରିଆରେ ସମସ୍ତ ପ୍ରତିକିତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ମଧ୍ୟରେ ସମନ୍ଵ୍ୟ ରକ୍ଷା କରିବାର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ତୀର୍ତ୍ତ କରାଗଲା । ସମନ୍ଵିତ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉନ୍ନୟନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ କୃଷି, ପଶୁପାଳନ, ବିଭିନ୍ନ ସମାଗ୍ରୀର ଉପାଦନ ଓ ବ୍ୟବସାୟ ଆଦି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗ୍ରାମୀଣ ଦରିଦ୍ରମାନଙ୍କୁ ସ୍ଥାଯୀ ସମ୍ବଲ ପ୍ରଦାନ କରି ଆମ ନିଯୁକ୍ତି ଯୋଗାଇ ଦେବାର ପ୍ରୟାସ କରାଗଲା । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରତି ବ୍ୟକ୍ତିରେ ହାରାହାରି ୩୦୦ (ଛଥ ଶହ) ଦରିତ୍ର ପରିବାର ଉପକୃତ ହେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା । ତମ୍ଭିଧରୁ ଏକ ଷଷ୍ଠାଶ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଓ କୁଟୀରଣିଷ୍ଠ ଏବଂ ଏକ ଷଷ୍ଠାଶ ସେବାକ୍ଷେତ୍ରରେ ନିଯୋଜନ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିଲା । ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଜିଲ୍ଲାପ୍ରତିକୁ ବଳକ୍ଷେତ୍ରକୁ ବିକେନ୍ଦ୍ରିକରଣର ପ୍ରକ୍ରିୟା ଆରମ୍ଭ କରାଗଲା । ସପ୍ତମ ଯୋଜନା କାଳରେ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଯୋଜନା ଗୁଡ଼ିକ ସମୟରେ ଆରମ୍ଭ

କରାଯାଇଥିବା ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକୁମକୁ ଚାଲୁ ରଖାଗଲା । ଏହା ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପ୍ରୋସାହନ ଦେଇ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ମଧ୍ୟମ ଧରଣର ଶିଳ୍ପ ବିଷ୍ଟାର ପାଇଁ ଅନୁନ୍ତ ଆଞ୍ଚଳ ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକୁମକୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କଲା ।

.ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରମୁଖ ବିଷ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ ହେଲା :

- ହସ୍ତ ଓ କ୍ଷୁଦ୍ରଶିଳ୍ପରେ ବୈଷ୍ଣ୍ଵିକ ଜ୍ଞାନ କୌଶଳର ଉନ୍ନତିକରଣ ପାଇଁ ଦିଆଯାଉଥିବା ଗୁରୁତ୍ୱକୁ ବଜାୟ ରଖିବା ।
- କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶିଳ୍ପାଞ୍ଚଳ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ବିକାଶର କେନ୍ଦ୍ର ବିଦ୍ୟୁତ୍ ସହରରୁ ସହର ତଳି, କ୍ଷୁଦ୍ର ସହର, ଅନୁନ୍ତ ଓ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳକୁ ବିଷ୍ଟାର କରିବା, ସମକାଳୀନ ଭାବରେ ପ୍ରଶାସନିକ ସଂସ୍ଥାର ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ କରିବା, ବିଶେଷତଃ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଳ୍ପୋଦ୍ୟାଗୀମାନଙ୍କୁ ସହାୟତା କରିବା ପାଇଁ ଜିଲ୍ଲା ଓ ଆଞ୍ଚଳ ଷ୍ଟରରେ ଜିଲ୍ଲା ଶିଳ୍ପ ନିଗମ, କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଳ୍ପ ନିଗମର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ।
- କ୍ଷୁଦ୍ର ଉଦ୍ୟୋଗୀମାନଙ୍କୁ ନୃତନ ଜ୍ଞାନ କୌଶଳ ଏବଂ ଉଦ୍ୟୋଗୀକରଣ ସମ୍ପର୍କରେ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣର ଆଯୋଜନ କରିବା ।
- ଦକ୍ଷ କାରିଗର ଓ ବୈଷ୍ଣ୍ଵିକ ଜ୍ଞାନ ସମ୍ବନ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟୋଗିକ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ଅନୁଷ୍ଠାନ (I.T.I), ପଲିଟେକ୍ନିକ୍ ଏବଂ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ।
- କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଳ୍ପୋଦ୍ୟାଗୀମାନଙ୍କୁ (D.I.C) ଜିଲ୍ଲା ଶିଳ୍ପ କେନ୍ଦ୍ରମାନଙ୍କ ଜରିଆରେ ବ୍ୟବସାୟିକ ବ୍ୟାଙ୍କ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅର୍ଥ ଲଗାଣକାରୀ ସଂସ୍ଥା ମାନଙ୍କଠାରୁ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ରଣର ବ୍ୟବସ୍ଥା ।

୧.୪ ଗ୍ରାମୀଣ ଶିଳ୍ପର ମନ୍ତ୍ରର ପ୍ରଗତିର ସମ୍ବାଦ୍ୟ ସଂକ୍ଷେପିତାକରଣ

- ଯୋଜନାମାନଙ୍କରେ ଆର୍ଥିକ ସହାୟତାର ସ୍ଵଭବତା :

ଗ୍ରାମୀଣ ଶିଳ୍ପ ବିକାଶକୁ ପ୍ରୋସାହନ ଦେବା ପାଇଁ ଯୋଜନାରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଆର୍ଥିକ ବରାଦ କରିବା ହିଁ ଏ ଦିଗରେ ଦେଶ କେତେ ଗାୟାର୍ଦ୍ୟର ସହ ବିଚାର କରେ ତାହା ସୂଚିତ କରେ । ପ୍ରଥମ ଯୋଜନା କାଳରେ ଗ୍ରାମୀଣ ଶିଳ୍ପ କ୍ଷେତ୍ର ପାଇଁ ହୋଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିବରାଦ ମୋଟ ଯୋଜନା ବ୍ୟକ୍ତିର ମାତ୍ର ୨.୪% ଥିଲା । ଦିତୀୟ ଯୋଜନା କାଳରେ ଅବଶ୍ୟ ଏହାର ପରିମାଣ ବଢ଼ି ୪% ହୋଇଥିଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ ଯୋଜନାମାନଙ୍କରେ କିନ୍ତୁ ଏହା ହ୍ରାସ ପାଇ ପଞ୍ଚମ ଯୋଜନା କାଳରେ ୧.୩% ରେ ପହଞ୍ଚି ଯାଇଥିଲା । ତପ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଏହା ୨% ରୁ ତଳ ଷ୍ଟରରେ ରହିଥିଲା । ଗ୍ରାମ୍ୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଳ୍ପ ପାଇଁ ବିପୁଳ ଅର୍ଥ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଆବଶ୍ୟକତା ତୁଳନାରେ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବରାଦରେ ଏହାକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଵର୍ଗ ଅଂଶ ଦେବା ହିଁ ଏହି କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରତି ସରକାରଙ୍କ ଅବହେଳାର ସୂଚକ ।

• ସାଧାରଣ ଉପାଦନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଏବଂ କ୍ଷୁଦ୍ର ଏକକ ସଂସ୍ଥାଗୁଡ଼ିକୁ ସହାୟତା ପ୍ରଦାନରେ ବ୍ୟର୍ତ୍ତା :

କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଳ୍ପ ସଂସ୍ଥା ଗୁଡ଼ିକୁ ବୃଦ୍ଧତ ଶିଳ୍ପ ସହ ପ୍ରତିଯୋଗୀତାରୁ ସୁରକ୍ଷା ଦେବା ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡ଼ିକର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା । ବଡ଼ ଶିଳ୍ପପତ୍ରମାନେ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଳ୍ପ ସଂସ୍ଥା ସ୍ଥାପନ କରି ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଳ୍ପ ଗୁଡ଼ିକୁ ସମସ୍ତ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ (କରରେ ରିହାତି, କଞ୍ଚାମାଳ ଯୋଗାଣରେ ନିଷ୍ଟିତତା ଆଦି) ହାସଲ କରିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଶକ୍ତିଚାଳିତ ତତ୍ତ୍ଵ ଭଲି ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଏହା ପାରିବାରିକ କ୍ଷୁଦ୍ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକର ବଡ଼ ଶିଳ୍ପ ସହ ପ୍ରତିଦ୍ୱାନ୍ତିତା କରିବାର ଶକ୍ତିକୁ ଆହୁରି ଦୁର୍ବଳ କରିଦେଲା କାରଣ ଉତ୍ସମ୍ବନ୍ଧ ଦ୍ୱାରା ଉପାଦିତ ସାମଗ୍ରୀ ସମାନ । ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଗୁଡ଼ିକ ବିପରୀତ ଫଳ ଦାୟକ ହେଲା ।

• ବୈଷୟିକ ଜ୍ଞାନକୌଶଳର ଉନ୍ନତିକରଣ ଏବଂ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ଓ ଦକ୍ଷତା ଗଠନ ମଧ୍ୟରେ ଅମେଳ :

ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ ପାଇଁ ବୈଷୟିକ ଜ୍ଞାନର ଉନ୍ନତି ଓ ହଷ୍ଟଶିଳ୍ପୀ ଏବଂ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଳ୍ପାଦ୍ୟୋଗୀ - ମାନଙ୍କର ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ଉପରେ ବିଭିନ୍ନ ଯୋଜନାରେ ବାରମ୍ବାର ଗୁରୁତ୍ବରୋପ କରାଯାଇଅଛି । କିନ୍ତୁ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଳ୍ପ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନୃତ୍ୟ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଜ୍ଞାନକୌଶଳର ଉଭାବନ କିମ୍ବା ଉନ୍ନତିକରଣ ଦିଗରେ ଜାତୀୟ ବା ଆଞ୍ଚଳିକ ଗବେଷଣା ଓ ବିକାଶ (R&D) ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ପାଦନ କରିଥିବା କାର୍ଯ୍ୟ ସନ୍ତୋଷଜନକ ନୁହେଁ । ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗୁଡ଼ିକ କେବଳ ଚିତ୍ରିତ ଲୁଗା ବୁଣିବା ପାଇଁ ଛିଦ୍ର ଥିବା ଫଳକ ଯୁକ୍ତ ଯନ୍ତ୍ର (Jacquard loom), ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରକ୍ରିୟାକରଣ (ବିଶେଷତଃ ଫଳ) ଯନ୍ତ୍ର, ଚାନାମାଟି ଶିଳ୍ପରେ (Ceramic) ବ୍ୟବହର ଯନ୍ତ୍ର, ପତ୍ରରେ ଥାଳି ନିର୍ମାଣ ଯନ୍ତ୍ର, ନଳିତା କାଠିର (Jute stick) କ୍ଷୁଦ୍ରାଂଶ୍ବ ଓ ନଡ଼ାରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପରା ନିର୍ମାଣ ଯନ୍ତ୍ର ଭଲି ସ୍ଵର୍ଗ ସଂଖ୍ୟକ ଯନ୍ତ୍ରର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିବାରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏହା ସହିତ ବିଦେଶରୁ ଆମଦାନୀ ହୋଇଥିବା କେତେକ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଜ୍ଞାନକୌଶଳରୁ ଜାତୀୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଳ୍ପ ନିଗମ (NSIC) ମାଧ୍ୟମରେ ଶିଳ୍ପାଦ୍ୟୋଗୀମାନଙ୍କୁ ଯୋଗାଇ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ବସ୍ତୁତଃ ସେମାନଙ୍କୁ SISI ର ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ହୋଇ ଗଠିତ ଜିଲ୍ଲା ଶିଳ୍ପ କେନ୍ଦ୍ର (D.I.C) ଜରିଆରେ ବୈଷୟିକ, ଆର୍ଥିକ ଓ ବଜାର ସମ୍ପର୍କୀୟ ସହାୟତା ଯୋଗାଇ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଏହି ଗୋଟିଏ (D.I.C) ସ୍ଥାନରେ ହିଁ ସମସ୍ତ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଦୂର କରିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା ।

ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଜ୍ଞାନକୌଶଳକୁ ବିପ୍ରାରିତ କରିବା ଦିଗରେ ଦୂରଟି ସ୍ତରରେ ସମସ୍ୟା ଦେଖାଦେଲା । ପ୍ରଥମତଃ, ଚାନ ଦେଶରେ ଉପ୍ରେ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥଳ ମଧ୍ୟରେ ସିଧା ସଳଖ ମତ ବିନିମୟ ଦ୍ୱାରା ନୃତ୍ୟ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଜ୍ଞାନକୌଶଳର ବିପ୍ରାର ହେଉଥିଲା । (ଅର୍ଥାତ୍ ଜ୍ଞାନକୌଶଳ ଉଭାବନ କରିଥିବା ମୂଳ ସଂସ୍ଥା ଏହାକୁ ଉପଯୋଗ କରିଥିବା ଓ ଦେଖାଦେଲାକୁ ସଂସ୍ଥାରେ କାର୍ଯ୍ୟରତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ସିଧାସଳଖ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ଦେଉଥିଲେ ଏବଂ ଜ୍ଞାନକୌଶଳ ଯୋଗାଇ ଦେଉଥିଲେ) । କିନ୍ତୁ ଭାରତରେ ଏହି ଦୂର ପ୍ରକାର ସଂସ୍ଥା ଉତ୍ସରେ ମଧ୍ୟମତୀ କରିବା ପାଇଁ ଅମଲାତନ୍ତ୍ରର ଏକ ପ୍ରତିକର୍ମି ଥିଲା ଯାହା ଅନେକ ସମୟରେ ଜ୍ଞାନକୌଶଳ ବିପ୍ରାରର ସଠିକ ତଥ୍ୟ ଦେବାରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହେଉଥିଲା । ଏହି ଅମଲାତନ୍ତ୍ରକରେ ସଂସ୍ଥାଗୁଡ଼ିକରେ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଦକ୍ଷ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର

ଅଭାବ ଥୁଲା ତେଣୁ ଅନେକ ସମୟରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜ୍ଞାନକୌଶଳ, ଦକ୍ଷତା ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ତଥ୍ୟ ସଠିକ୍ ଭାବରେ ହସ୍ତାନ୍ତରିତ ହୋଇ ପାରୁଥିଲା । ଅନ୍ୟ ଶରରେ କହିଲେ ଏହା ଗବେଷଣା ଓ ବିକାଶ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନଙ୍କ ଉଦ୍‌ଦେୟାଗାକାରୀ-ମାନଙ୍କ ସହିତ ଥିବା ସିଧାସଳଖ ସଂଯୋଗାକୁ ବ୍ୟାହତ କରୁଥିଲା । ଅଧିକତ୍ତୁ ଚାନରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ସଙ୍ଗ୍ଠନ ଗୁଡ଼ିକ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ନୃତ୍ୟ ଜ୍ଞାନକୌଶଳ ସମ୍ପର୍କରେ ଅବଶ୍ୟକ କରାଇଥାନ୍ତି ଯାହା ଫଳରେ ଏହା ବିଷ୍ଟାରିତ ହୁଏ କିନ୍ତୁ ଭାରତରେ ସମାନଧରଣର ସଙ୍ଗ୍ଠନ ମାଛିଁ । ଜିଲ୍ଲା ଶିଳ୍ପ କେନ୍ଦ୍ର (D.I.C) ଓ ଅନ୍ୟ ସଂସ୍ଥା ଯେଉଁମାନେ ଏ ଧରଣର ବୈଷ୍ଣମ୍ଯକ ସୂଚନା ପ୍ରଦାନ କରିଥାନ୍ତି ସେମାନଙ୍କର ସାଧାରଣ ଜନତାଙ୍କ ସହ ଖୁବ୍ କମ୍ ସମ୍ପର୍କ ଥାଏ । ଦ୍ଵିତୀୟତଃ ଶିଳ୍ପ ସମ୍ପର୍କୀୟ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ଶିଳ୍ପ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ଅନୁଷ୍ଠାନ (I.T.I), ପଲିଟେକ୍ନିକ୍ ଓ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟମାନେ ଦେଇଥାନ୍ତି ଯେଉଁମାନଙ୍କର ପ୍ରଯୋଗାମ୍ବନ୍ଦ ବିଜ୍ଞାନରେ ଦକ୍ଷ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତ କରୁଥିବା ଉଦ୍‌ଦେୟାଗମାନଙ୍କ ସହ ସିଧା ସଳଖ ସମ୍ପର୍କ ନଥାଏ ।

ଯେଉଁମାନେ ବୈଷ୍ଣମ୍ଯକ ଜ୍ଞାନକୌଶଳ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ଏହି ଜ୍ଞାନ କୌଶଳକୁ ବ୍ୟବହାର କରିଥାନ୍ତି ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ଏହି ଜ୍ଞାନକୌଶଳକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରୁଥିବା କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ଦିଅନ୍ତି ଏହି ତିନି ପ୍ରକାରର ସଂସ୍ଥା ମାନଙ୍କ ଭିତରେ କୌଣସି ସମନ୍ୟ ନଥିଲା । ପ୍ରଯୋଗାମ୍ବନ୍ଦ ବିଜ୍ଞାନରେ ଦକ୍ଷବ୍ୟକ୍ତି ମାନେ (ସାର୍ଟିଫିକେଟ ହାସଲ କରିଥିବା) ଆମ୍ ନିଯୁକ୍ତ ଯୋଜନାରେ ବ୍ୟାଙ୍ଗରୁ ରଣ ପାଇବା ପାଇଁ ଯୋଗ୍ୟ ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲେ କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ଔଦେୟାଗିକ ଦକ୍ଷତା ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ବୈଷ୍ଣମ୍ଯକ ପାଠ୍ୟକ୍ରମରେ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ନେବା ପାଇଁ ସ୍ଵୀଯୋଗ ପାଇ ନଥିବା ହସ୍ତଶିଳ୍ପୀମାନେ ନିଜ ପାରିବାରିକ ବା ଅନ୍ୟର ଶିଳ୍ପରେ ଶିକ୍ଷା ନବୀଶ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଆବଶ୍ୟକ ଦକ୍ଷତା ହାସଲ କରୁଥିଲେ । ବୈଷ୍ଣମ୍ଯକ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନରେ ତାଲିମପ୍ରାୟ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ପରି ହସ୍ତଶିଳ୍ପୀ ମାନଙ୍କର ଦକ୍ଷତା କୌଣସି ସ୍ବୀକୃତ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରମାଣିତ ହେଉ ନଥିଲେ । ସାଧାରଣ ଭାବରେ ନୃତ୍ୟ ଓ ଉନ୍ନାତ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଜ୍ଞାନ କୌଶଳ ଉଭୟ ହସ୍ତଶିଳ୍ପ କିମ୍ବା ଆଧୁନିକ କ୍ଷୁଦ୍ରଶିଳ୍ପ କ୍ଷେତ୍ର ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତ ବହୁଳ ଥୁଲା ଏବଂ ଆର୍ଥିକ ସହାୟତା ବିନା ଏହାକୁ ଗ୍ରହଣ କରି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଇବା ଦରିଦ୍ର ହସ୍ତଶିଳ୍ପୀ ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଳ୍ପୋଦ୍ୟାଗୀ ମାନଙ୍କୁ ଆର୍ଥିକ, କଞ୍ଚାମାଳ ଯୋଗାଡ଼, ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଜ୍ଞାନକୌଶଳର ଉନ୍ନତିକରଣ, ବିକ୍ରୟ, କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ତାଲିମ ଦେବା ଆଦି କ୍ଷେତ୍ରରେ ବହୁ ପରିମାଣରେ ସାହାୟ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଭାରତରେ ପଣ୍ଡିମ ବଙ୍ଗର ହସ୍ତତତ୍ତ୍ଵ ଶିଳ୍ପ ପରି କେତେକକୁ ବାଦ୍ ଦେଲେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଶିଳ୍ପ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହା ଦେଖାଯାଉ ନଥିଲା ।

- ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ର ସହ ଫଳପ୍ରଦ ସଂଯୋଗୀକରଣର ଅଭାବ :

ସରକାରଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ ହସ୍ତକ୍ଷେପ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କେତେକ ବିଷୟ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶିଳ୍ପକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଥିଲା । ଚାନ ଉପରେ ଆମର ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ, ଗ୍ରାମୀଣ ଶିଳ୍ପର କୃଷି କ୍ଷେତ୍ର ସହ ଉଭୟ ଅଗ୍ରଗମୀ ଓ ପଣ୍ଡଗମୀ ସଂଯୋଗ ରହିଥିବା କଥା ସ୍ଵଚ୍ଛତା କରେ । ଏହି ଶିଳ୍ପମାନେ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଜନ ସାଧାରଣଙ୍କୁ ଖାଉଟି ଦ୍ରବ୍ୟ ତଥା ଶୁଦ୍ଧ ନିର୍ମାଣର ସରଜ୍ଞାମ ଯୋଗାଇ ଦେଇ ଥାଆନ୍ତି । ଅଧୁକନ୍ତୁ ଯାନ୍ତିକ ଜ୍ଞାନକୌଣସିର ହସ୍ତାନ୍ତର, କଳକବ୍ଜାର ଏକୀକରଣ ଉପାଦନ ଏବଂ ବିପଣନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସହରାଞ୍ଚଳର ଶିଳ୍ପ ସଂସ୍ଥାମାନଙ୍କ ସହ ଏମାନଙ୍କର ସିଧାସଳଖ ସଂଯୋଗ ଥାଏ । ଭାରତରେ ଶିଳ୍ପ ଓ କୃଷିର ସଂଯୋଗୀକରଣ ଉପରେ ଅନେକ ଅଧ୍ୟନ କରାଯାଇଅଛି । ବର୍ଷର ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ କୃଷି ଉପାଦନର ବୃଦ୍ଧି ସହ ଅଣ-କୃଷି ଭିତ୍ତିକ ନିଯୁକ୍ତିର ନିଶ୍ଚିତ ସମ୍ପର୍କ ଥିବା ଓ ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ଏହି ସମ୍ପର୍କ ନଥିବା ଅଧ୍ୟନରୁ ଜଣାପଡ଼େ ।

ଏହି ଅଧ୍ୟନରୁ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ ସହ କୃଷି ଉପାଦନର ପରିମାଣ ଏବଂ ଆୟ ସ୍ତରରେ ବୃଦ୍ଧି, କ୍ରୟ କରିବାର କ୍ଷମତା ଓ ବଳକା ଅର୍ଥର ନିବେଶର ଦୃଢ଼ ସମ୍ପର୍କ ଥିବା ଜଣାଯାଏ । ଏହି ଅଧ୍ୟନ ମଧ୍ୟ କୃଷି ଓ ଗ୍ରାମୀଣ ଶିଳ୍ପ ମଧ୍ୟରେ ଉଭୟ ପଣ୍ଡଗମୀ ଓ ଅଗ୍ରଗମୀ ସଂଯୋଗ (ଅର୍ଥାତ୍ ଗ୍ରାମୀଣ ଶିଳ୍ପ ଉପାଦନ ଗୁଡ଼ିକୁ କୃଷି କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିନିଯୋଗ ପାଇଁ ଯୋଗାଇ ଥାଏ ଏବଂ କୃଷିରୁ ଉପାଦିତ ପଦାର୍ଥ ଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରକ୍ରିୟାକରଣ ଏହି ଶିଳ୍ପ ଦ୍ୱାରା ହୁଏ ।) ଥିବା ଅନୁଧାନ କରିଛି । ଏହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଭାବ (ଯଥା - କୃଷି କ୍ଷେତ୍ରରୁ ଆୟ ବୃଦ୍ଧି ଘଟିଲେ ଗ୍ରାମୀଣ ଶିଳ୍ପରୁ ଉପାଦିତ ବସ୍ତୁମାନଙ୍କର ଚାହିଦା ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ ।) କିନ୍ତୁ ବଳିଷ୍ଠ ମନେହୁଏ ।

ଏହା ମଧ୍ୟ ଅନୁମାନ କରାଯାଇ ଥିଲା ଯେ ଅଣ କୃଷି ଭିତ୍ତିକ ବୃଦ୍ଧି ଏକ ବଳକା କ୍ଷେତ୍ର ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲା କାରଣ ଯେଉଁ ଗ୍ରାମୀଣ ଶ୍ରମିକମାନେ କୃଷି କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିଯୋଜିତ ହୋଇପାରୁ ନଥିଲେ ସେମାନେ ଅଣ କୃଷି ଭିତ୍ତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରକୁ ଚାଲି ଯାଉଥିଲେ । ସେହିପରି ସ୍ଵଷ୍ଟ ରୂପେ ପରିଦୃଷ୍ଟ ଗୋଟିଏ ସତ୍ୟ ହେଲା ଶ୍ରମର ବର୍ଣ୍ଣଷ୍ଟ ସାମୟିକୀୟର ଅଣ କୃଷି ଭିତ୍ତିକ କାର୍ଯ୍ୟ ବିଶେଷତଃ ରତ୍ନକାଳୀନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଧୁକ ସଂଖ୍ୟକ ଶ୍ରମିକ-ମାନଙ୍କର ଯୋଗଦାନ । ପଣ୍ଡିମ ବଜା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଭୟ - କୃଷିରେ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଜନିତ ବିବିଧକରଣ ଏବଂ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ପ୍ରପାତିତ ବଳକା ଶ୍ରମଶକ୍ତି ବିଭିନ୍ନ ଜିଲ୍ଲାରେ ଓ ବର୍ଷର ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଅଣକୃଷି କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିଯୋଜିତ ହେବା କଥା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଏ । ଏଥରୁ ଅନୁମତି ହୁଏ ଯେ ଅଣ କୃଷି କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିଯୋଜନର ଆକାର କୃଷିକ୍ଷେତ୍ରର ଅଗ୍ରଗତି ଓ ପଣ୍ଡାଦଗତି ଜନିତ ସମ୍ପର୍କିତ ପ୍ରଭାବ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ଶେଷରେ ଗ୍ରାମୀଣ / ଶ୍ରୁଦ୍ରଶିଳ୍ପ ଓ ସହରାଞ୍ଚଳ ସ୍ଥିତ କାରଣାନା ବା ଶିଳ୍ପ ମଧ୍ୟରେ ସଂଯୋଜିତ ସମ୍ପର୍କ କୁଟିତ୍ତ ଦେଖାଯାଏ ।

୧.୭ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଭାରତରେ ଶିଳ୍ପାୟନର ପ୍ରଭାବ

ଭାରତରେ ହସ୍ତଶିଳ୍ପର ଏକ ସୁଦ୍ବାର୍ଯ୍ୟ ପରମାଣୁ ରହିଛି । ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ରପ୍ତାନୀ ହେଉଥିବା ହେତୁ ଭାରତରେ ଉପାଦିତ ହସ୍ତଶିଳ୍ପର ପ୍ରଚୁର ବିକାଶ ଓ ବିଦେଶରେ ସେଗୁଡ଼ିକର ଲୋକପ୍ରିୟତା ସମ୍ପର୍କରେ

ଅନେକ ପ୍ରାମାଣିକ ତଥ୍ୟ ରହିଛି । ମଧ୍ୟାବ୍ଦରେ, ବିଶେଷତଃ ମୋଗଲ ଶାସନ କାଳରେ ଭାରତରେ ଉପାଦିତ ସାମଗ୍ରୀର ବାଣିଜ୍ୟ ଉଭୟ ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ଓ ରଘୁନାୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଉକ୍ତରେ ଲାଭ କରିଥିଲା । ଏହି ଉପାଦିତ ବସ୍ତୁ ଗୁଡ଼ିକୁ ଉତ୍ତରୋପୀୟ ଜଣ ଜଣିଆ କମାନୀ ଓ ଅନ୍ୟ ମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତରୋପ ଓ ଏସିଆର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳକୁ ରଫ୍ରେନ୍ସ କରାଯାଉଥିଲା ।

ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଉପାଦିତ କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ରେଶମ ଶିଳ୍ପ ସବୁଠାରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା । ଉପାଦନ ମୁଖ୍ୟତଃ ବଣିକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଉପାଦିତ ବସ୍ତୁର କ୍ରୟବିକ୍ରୟ ଜଣିଆରେ ସଙ୍ଗଠିତ ହେଉଥିଲା । ଏହି ରଘୁନାୟ-ଯୋଗ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ବ୍ୟତୀତ ବହୁ ପରିମାଣର କାରିଗରୀ ଉପାଦନ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ କାରିଗର ମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା “ଜଜମାନୀ” ନାମକ ପ୍ରତଳିତ ବିନିମୟ ପ୍ରଥା ଅନୁଯାୟୀ ହେଉଥିଲା । ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରଥମ ଭାଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି କାରିଗରୀ ଶିଳ୍ପର ସମୃଦ୍ଧି ଚାଲୁରହିଥିଲା । ତପ୍ରରେ ଇଂରେଜ ଶାସନର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର କାରଖାନା ଉପାଦିତ ସାମଗ୍ରୀ ସହ ପ୍ରତିଯୋଗାତାର ସମ୍ବନ୍ଧୀନ ହୋଇ ଏବଂ ଔପନିବେଶିକ ପକ୍ଷପାତ ନାଟି ଯୋଗୁ ଏହି ଶିଳ୍ପର ଅବନତି ଘଟିଲା । ୧୯୧୯ ମସିହାଠାରୁ ଜାତୀୟତାବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରାରମ୍ଭ ହେବା ସହ ବିଶେଷତଃ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ସ୍ମୃତା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଏବଂ ବୟନ ଭଳି କେତେକ କାରିଗରୀ ଶିଳ୍ପ କେତେକାଂଶରେ ସୁରକ୍ଷିତ ହେଲା । ସ୍ଵାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତି ପରେ ସରକାର ଏହି ଶିଳ୍ପର ଗୁରୁତ୍ୱକୁ ଉପଲବ୍ଧି କରି ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର ସହରରେ ଏଗୁଡ଼ିକର ବିକାଶ ପାଇଁ ଯୋଜନାବନ୍ଦି ଭାବରେ ଉଦ୍‌ୟମ କଲେ । ଏହି ଶିଳ୍ପମାନଙ୍କୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଦେବାପାଇଁ ଖଦୀ ଓ ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗ କମିଶନ, ହସ୍ତତତ୍ତ୍ଵ ବୋର୍ଡ ଭଳି କେତେକ ସଂସ୍ଥାର ସଙ୍ଗଠନ କରାଗଲା । ଏହା ସତ୍ରେ ସ୍ଵାଧୀନତା ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଗ୍ରାମୀଣ ଶିଳ୍ପ ସୀମିତ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହାସଲ କରି ପାରିଥିଲା । ଏହି ଶିଳ୍ପକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରିବା ପାଇଁ ସରକାର ନିର୍ଦ୍ଦରଣ କରିଥିବା ନାଟି ବେଳେ ବେଳେ ପ୍ରଭାବହୀନ ଏବଂ ଅନେକ ସମୟରେ ବିପରୀତ ଫଳ ଦାୟକ ହେଉଥିବା ଦେଖାଗଲା । ନିର୍ଦ୍ଦରିତ ନାଟିରେ ବିଶେଷତଃ ବୈଷ୍ଣଵିକ ଜ୍ଞାନକୌଶଳକୁ ଉନ୍ନତ କରିବା, ପ୍ରସାରିତ କରିବା, କୁଶଳୀ କାରିଗର ଓ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଶିକ୍ଷିତ କରିବା ଏବଂ ଜ୍ଞାନ କୌଶଳ ଓ ଦକ୍ଷତାକୁ ଉପଯୋଗ କରିବାରେ ଅନେକ ବିରୋଧାଭାଷ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷେ ପ୍ରଯୋଗାମ୍ବନ ଜ୍ଞାନକୌଶଳର ଉଭାବନ ଓ ଏହାକୁ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସଂସ୍କାରନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଫଳପ୍ରଦ ସମନ୍ୟ ନ ଥିଲା । ଅଧିକତ୍ତୁ ଭୂସଂଧାର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇ ନଥିବା ହେଉ କୃଷି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନ୍ତ୍ରର ଥିଲା । ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ଗ୍ରାମୀଣ ଶିଳ୍ପରୁ ଉପାଦିତ ବସ୍ତୁପ୍ରତି ଚାହିଁଦା ଦ୍ୱାରା ଗତିରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇନଥିଲା । ଜମିଦାର, ଧନୀ କୃଷକ ଓ ପୁଞ୍ଜିପତିମାନେ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ସ୍ତରରେ ପ୍ରାପ୍ତ କ୍ଷମତା ବଳରେ ସୁଦୂର-ପ୍ରସାରାଭୂସଂଧାର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ଦିଗରେ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କଲେ ।

ଏହା ବ୍ୟତୀତ କାରିଗରୀ ଶିଳ୍ପ ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଳ୍ପ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ସଂଘର୍ଷ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ଏବଂ କ୍ଷୁଦ୍ରଶିଳ୍ପ ଏହି ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ କାରିଗରୀ ଶିଳ୍ପକୁ ବହୁପଦ୍ଧରେ ପକାଇ ଦେଇଥିଲା । ଆହୁରୀ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରାମୀଣଶିଳ୍ପ

ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଥିବା ବହୁ ସାମଗ୍ରୀ ବଦଳରେ ସହରାଞ୍ଚଳର କାରାଖାନା ପ୍ରସ୍ତୁତ ସାମଗ୍ରୀ ଅଗ୍ରାଧୁକାର ଲାଭ କଲା । ଏହା କେବଳ ଖାଉଟିବ୍ରବ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନୁହେଁ, କୃଷିପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ଉପକରଣ ଓ ସରଜ୍ଞାମ, ସାର ଏପରିକି କୃଷିଜାତ ପଦାର୍ଥର ପ୍ରକ୍ରିୟାକରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଘଟିଥିଲା । ଶେଷରେ, ଜାପାନ ଓ ଚୀନରେ ବୃଦ୍ଧତ ଶିଳ୍ପୋଦ୍ୟଗମାନେ ସେପରି ପ୍ରଯୋଗାମ୍ବନ ଜ୍ଞାନ କୌଶଳରେ ଉନ୍ନତି କରି, କଞ୍ଚାମାଳ ଯୋଗାଣ କରି, ଉନ୍ନତ ଯନ୍ତ୍ରପାତି, ଆର୍ଥକ ସାହାଯ୍ୟ, ବିଭିନ୍ନ ତଥ୍ୟ ଓ ବଜାର ସହାୟତା ଯୋଗାଇଦେଇ କ୍ଷୁଦ୍ର ଉଦ୍‌ୟୋଗ ଗୁଡ଼ିକୁ ସାହାୟ୍ୟ କରିଥାନ୍ତି ସେପରି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ କେବଳ ପଣ୍ଡିମବଙ୍ଗର କେତେକ ବୟନ ଶିଳ୍ପକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଅନ୍ୟତ୍ର କ୍ଳାର୍ଟ ଦେଖାଯାଏ । ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଶିଳ୍ପାୟନ କରିବାରେ ପଣ୍ଡିମ ବଙ୍ଗ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଅଗ୍ରଗତି କରିପାରିଥିଲା । ଏହି ଅଞ୍ଚଳ ଭୂଷଂଘାର, ଗ୍ରାମ୍ୟ ବିକାଶ ଓ କୃଷି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଭଳି ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ କରିବାରେ ସକ୍ଷମ ହୋଇଥିଲା । ଅଧିକତ୍ତୁ ଉଦ୍‌ୟୋଗକାରୀମାନେ ସେମାନଙ୍କର ସାଙ୍ଗଠନିକ ଭାଞ୍ଚାରେ ଜାପାନୀ ଶୈଳୀରେ କ୍ଷୁଦ୍ରକାରିଗରୀ ଶିଳ୍ପ ଓ ବୃଦ୍ଧତ ଶିଳ୍ପ ମଧ୍ୟରେ ସହଜୀବୀ ସଂପର୍କ ଭଳି କେତେକ ନମନୀୟତାର ବିକାଶ କରି ଗ୍ରାମାଣ ଶିଳ୍ପକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରିଥିଲେ । ଏହାର ସଂଖ୍ୟା ଅବଶ୍ୟ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ନୁହେଁ ।

୧.୭.୧ ଶିଳ୍ପାୟନର ସକାରାମ୍ବନ ପ୍ରଭାବ

ଉପ୍ରାଦନର ମୂଳ୍ୟାହ୍ରାସ : ଶିଳ୍ପାୟନ ଫଳରେ ଅନେକ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ପଦାର୍ଥ ଉପ୍ରାଦନ କରିବାର ମୂଳ୍ୟ ହ୍ରାସପାଇଲା । ବହୁ ପରିମାଣରେ ଉପ୍ରାଦନ ହେଉଥିବା ଫଳରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ଅଛେ ହେଲା ଏହାଦ୍ୱାରା ଉତ୍ସମ ଶ୍ରମ ଓ ସମୟ ସଞ୍ଚଯ କରାଯାଇ ପାରିଲା । ଶିଳ୍ପଜାତ ପଦାର୍ଥ ଗୁଡ଼ିକ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କର କ୍ରୟ କରିବାର କ୍ଷମତା ମଧ୍ୟରେ ସୀମିତ ରହିଲା ।

ଆମ୍ବନିର୍ଭରଣୀଳତା : ସ୍ଵାଧୀନତା ପ୍ରାସ୍ତୁତ ପୂର୍ବରୁ କେବଳ ବିଦେଶରୁ ବସ୍ତ ଆମଦାନୀ କରିବାପାଇଁ ଆମକୁ କୋଟି କୋଟି ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା କାରଣ ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷେ କୌଣସିଭାରୀ-ଶିଳ୍ପ ଆମ ଦେଶରେ ନଥିଲା । ବୟନ ଶିଳ୍ପରେ ପ୍ରଗତି ସହ ଆମେ ଦେଶରେ ଖୁବ୍ ଅଛେ ଖର୍ଚ୍ଚରେ ବସ୍ତ ଉପ୍ରାଦନ କରିବା ପାଇଁ ସକ୍ଷମ ହେଲୁ । ଏହିପରି ଆମେ ଆମର ମୌଳିକ ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ କରିବାରେ ଆମ୍ବନିର୍ଭରଣୀଳ ହୋଇ ପାରିଲୁ ।

ନିୟୁକ୍ତି : ବୃଦ୍ଧତ ଶିଳ୍ପଗୁଡ଼ିକ ହଜାର ହଜାର ସଂଖ୍ୟକ କୁଶଳୀ ଓ ଅର୍ଦ୍ଧକୁଶଳୀ ଶ୍ରମିକ ଆବଶ୍ୟକ କରନ୍ତି । ଏଗୁଡ଼ିକ ଲୋକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୱର ନିୟୁକ୍ତିର ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ ।

ଉନ୍ନତ କୃଷି : ଆଧୁନିକ ଯୁଗରେ ଯନ୍ତ୍ରପାତିର ସାହାୟ୍ୟରେ ଏବଂ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଉପକରଣର ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟକୁ ଦକ୍ଷ କୃଷି ପ୍ରଣାଳୀ ଭାବେ ଗଣ୍ୟ କରାଯାଏ । ଏଥିପାଇଁ ଆମକୁ ଅତ୍ୟାଧୁନିକ ଶିଳ୍ପ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେବ ।

ପ୍ରତିରକ୍ଷା ଏବଂ ସୁରକ୍ଷା : କିନ୍ତୁ ଆମକୁ ସମୟର ଗତିଷ୍ଠ ତାଳଦେଇ ଚାଲିବାକୁ ହେବ । ଆମ ଦେଶକୁ ବୈଦେଶିକ ଆକ୍ରମଣରୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସେଥିପାଇଁ ଆମକୁ ଅତ୍ୟାଧୁନିକ ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତର ଉପାଦନ କରିବାକୁ ହେବ କାରଣ ନିଜ ଦେଶର ସୁରକ୍ଷାପାଇଁ ବୈଦେଶିକ ସାହାଯ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବା ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତାର କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ ।

୧.୭.୭ ଶିଖ୍ୟାୟନର ନକାରାମ୍ବକ ପ୍ରଭାବ

ବାଣିଜ୍ୟ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାରୀ ଓ ବୃହତ୍ ଶିଳ୍ପର ପର୍ଯ୍ୟାବରଣ, ସମାଜ ଓ ଅର୍ଥନୀତିକୁ ପ୍ରତିକୂଳ ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିବା ଭଳି ନକାରାମ୍ବକ ଦିଗ ରହିଛି ।

କୁଟୀର ଶିଳ୍ପର ଅବନତି : ଭାରତ ସର୍ବଦା ନିଜଦେଶର ଗ୍ରାମ୍ୟ କୁଟୀରଶିଳ୍ପକୁ ନେଇ ଗର୍ବଅନୁଭବ କରୁଥିଲା । ଭାରତର ଗ୍ରାମ୍ୟ ବୁଣ୍ଡାକାରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଉପାଦିତ ରେଶମ ବସ୍ତ୍ର ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀରେ ଆକର୍ଷଣର ଉତ୍ସ ଥିଲା । ଭାରୀ ଓ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଶିଳ୍ପର ଆବିର୍ଭାବ ସହ ଗ୍ରାମୀଣ କୁଟୀର ଶିଳ୍ପର ଅବନତିର ଅଧ୍ୟାୟ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ।

ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରୁ ବହୁସଂଖ୍ୟାରେ ସ୍ଥାନାନ୍ତର : ସହରାଞ୍ଚଳରେ ଭାରୀ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଶିଳ୍ପର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରୁ ବହୁସଂଖ୍ୟାକ ଲୋକ ସହର ଓ ନଗରମାନଙ୍କୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହୁଅଛି । ଫଳତଃ ବେକାରୀ ସମସ୍ୟା ତୀର୍ତ୍ତ ଓ ଜଟିଳ ହୋଇ ପଡ଼େ ।

ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ପଦର ଅବଶ୍ୟ : ଶିଖ୍ୟାୟନ ହେଉ ଅବିରତ ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ପଦର ଅବଶ୍ୟ ଘଟେ । ଅନେକ ଶିଳ୍ପ ତାପଜ ବିଦ୍ୟୁତ୍ କାରାଖାନାରୁ ଉପାଦିତ ଶକ୍ତିରେ ଚାଲେ ଯେଉଁଥରେ କୋଇଲାର ବ୍ୟବହାର ହୁଏ । ବୃହତ୍ ଶିଳ୍ପ ପାଇଁ ବିସ୍ତୃତ ଅଞ୍ଚଳ ଆବଶ୍ୟକ ହେଉଥିବାରୁ ଚାଷଜମି ଓ ଅନେକ ସମୟରେ ଜଙ୍ଗଳ ସପା କରି ଆବଶ୍ୟକ ଜମି ଯୋଗାଇ ଦିଆ ଯାଇଥାଏ ।

ପ୍ରଦୂଷଣ : ବୃହତ୍ ଶିଳ୍ପଗୁଡ଼ିକରୁ କ୍ଷତିକାରକ ଗ୍ୟାସ ନିର୍ଗତ ହୋଇ ପର୍ଯ୍ୟାବରଣକୁ ଦୂଷିତ କରେ । କ୍ଷତିକର ରାସାୟନିକ ପଦାର୍ଥ ମିଶିବା ଯୋଗୁଁ ମଧ୍ୟ ବାଯୁ ପ୍ରଦୂଷଣ ହୁଏ । କାରାଖାନାଗୁଡ଼ିକ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିବା ଶବ୍ଦ ଧ୍ୟନିପ୍ରଦୂଷଣ କରେ ।

ଯୁଦ୍ଧଭଳି ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି : ବିକଶିତ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ବୃହତ୍ ଶିଳ୍ପଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ଯୁଦ୍ଧପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ପଦାର୍ଥ ଉପାଦନ କରିବାରେ ନିଯୋଜିତ । ବହୁ ପରିମାଣରେ ଅସ୍ତ୍ର ଗଛିତ କରି ରଖିବା ହେଉ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧଭଳି ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ଏହା ବୃହତ୍ ଶିଳ୍ପର ଏକ ଅପକୃଷ୍ଟ ପ୍ରଭାବ ।

୧.୩ ଗ୍ରାମୀଣ ଶିଳ୍ପ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ଗାନ୍ଧୀବାଦୀ ଆଭିମୁଖ୍ୟ

ଗାନ୍ଧୀବାଦୀ ପନ୍ଥୀ ସର୍ବଦା ସ୍ଵତଃ ପ୍ରବୃତ୍ତ ଆବଶ୍ୟକତା, ଆମ୍ବ ନିର୍ଭରଶୀଳ ଗ୍ରାମ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଦାୟ ଓ ମଣିଷ ଏବଂ ପ୍ରକୃତି ମଧ୍ୟରେ ଅଧିକ ଭାରସାମ୍ୟରକ୍ଷା ଆଦି ବିଷୟରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଛି । ଗାନ୍ଧୀ ତାଙ୍କର କହିଛି ଏକ ଆଦର୍ଶ ସମାଜ ଚାହୁଁଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଅର୍ଥନୈତିକ ଧାରଣା ନିଜର ଦାର୍ଶନିକ ଓ ସମାଜତାତ୍ତ୍ଵିକ ମତବାଦର ଅଂଶ ବିଶେଷ ଥିଲା । ଗାନ୍ଧୀ ମଣିଷର ବିଶେଷକରି ବଞ୍ଚିତ ଓ ସ୍ଵଚ୍ଛ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ପାଉଥିବା ମଣିଷ ଗୋଷ୍ଠୀର ବିକାଶରେ ଆଗ୍ରହୀ ଥିଲେ ।

ଗାନ୍ଧୀ କଦାପି “ ‘ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶିଳ୍ପାୟନ’ ” ଭଳି ଶଦର ବ୍ୟବହାର କରିନଥିଲେ । ତଥାପି, ଆମନିର୍ଭରଶୀଳ ଗ୍ରାମ ଏବଂ ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ରାଜନୈତିକ କ୍ଷମତାର ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଭଳି ଗାନ୍ଧୀବାଦୀ ବିକାଶଧାରାର ଦୁଇଟି ମୌଳିକ ଉପାଦାନ ଖଦୀ ଓ ଗ୍ରାମୋଦ୍ୟଗର ବିକାଶ ପାଇଁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣଥିଲା । ଅଧୁନାକରାଯାଇଥିବା ଏକ ଅନୁଧାନରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଖଦୀ ଆଦୋଳନ କେବଳ ସାମାଜିକର ବିରୋଧରେ ଏକ ସଂଗ୍ରାମ ପାଇଁ ଜନଜାଗରଣ ନଥିଲା, ଏହା ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ରାଜନୈତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମହିଳାମାନଙ୍କର ସକ୍ରିୟ ହେବାର ଦକ୍ଷତାକୁ ସ୍ବୀକାର କରିବା ପାଇଁ ଏକ ସାମାଜିକ ଆଦୋଳନ ଥିଲା । ମହିଳାମାନଙ୍କର ସମର୍ଥନବିନା ସ୍ଥାଧୀନତା ବା ‘ସ୍ଵରାଜ’ ହାସଲ କରିବା କେବଳ ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ଅର୍ଥହୀନ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥାଆନ୍ତା । ପ୍ରକୃତ-ପକ୍ଷେ, ମହିଳାମାନଙ୍କୁ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଛି ପାରିଶ୍ରମିକ ଦେଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରାଉଥିବାର ଆଶଙ୍କାକୁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ଗାନ୍ଧୀ ତାଙ୍କର ସୁପରିଚିତ ‘ସୁତା କଟାଳୀମାନଙ୍କୁ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ ପାଇଁ ପାରିଶ୍ରମିକ’ (Living Wage for Spinners) ଚିନ୍ତାକଳ୍ପର ସୃଷ୍ଟିକରିଥିଲେ । ପ୍ରଯୋଗାମ୍ଭକ ବିଜ୍ଞାନର ଦୁନିଆରେ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ପିଛା ସ୍ଵଚ୍ଛ ବିନିଯୋଗ, ଉତ୍ସାହନର ଏକଜ ପିଛା କମ୍ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିବେଶ, ସାଙ୍ଗଠନିକ ସରଳତା, ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସାମାଜିକ ବା ସାଂସ୍କୃତିକ ପରିବେଶରେ ଖାପ ଖୁଆଇ ନେବାର ଉଚ୍ଚକଷମତା, ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ପଦର ବ୍ୟବହାର ନ କରିବା, ଚୁଡ଼ାନ୍ତ ଭାବରେ ଉପନ୍ମୁଖ ସ୍ଵର୍ଗ ସ୍ଵର୍ଗ ମୂଲ୍ୟ ଓ ଅଧିକ ନିଯୁକ୍ତି ସୁଯୋଗ ଆଦି ଲକ୍ଷଣ ଥିବା ପ୍ରଯୁକ୍ତିଜ୍ଞାନକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ବୋଲି ବିବେଚନା କରାଯାଏ ।

୧.୩.୧ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇଥିବା ଗାନ୍ଧୀବାଦୀ ଆଦର୍ଶର ସମୀକ୍ଷା

ଭାରତର ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଶିଳ୍ପାୟନ ପାଇଁ ଗାନ୍ଧୀବାଦୀ ଆଭିମୁଖ୍ୟକୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଥିବାର ତିନିଗୋଟି ମୌଳିକ ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । ପ୍ରଥମତ୍ତେ, ୧୯୪୮ ମସିହାରୁ ଅନୁସୂତ ଶିଳ୍ପ ନୀତିଠାରୁ ୧୯୯୧ ମସିହାରେ ପ୍ରଶାୟନ କରାଯାଇଥିବା ନୂତନ କ୍ଷୁଦ୍ର-ଉଦ୍‌ଦେୟାଗନୀତିର ଆରମ୍ଭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ଗ୍ରାମୀଣ ଅର୍ଥନୀତି ଓ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ନିଯୁକ୍ତିକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଦେବାପାଇଁ ଖଦୀ ଓ ଗ୍ରାମୋଦ୍ୟଗକୁ ମୁଖ୍ୟ ସାଧନ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲୁ । ୧୯୫୩ ମସିହାରେ ଆମେ ଖଦୀ ଓ ଗ୍ରାମୋଦ୍ୟାଗ ବୋର୍ଡ୍ ଏବଂ ୧୯୫୭ ମସିହାରେ ଖଦୀ

ଓ ଗ୍ରାମୋଦ୍ୟଗ କମିଶନ ଭଲି ଏକମାତ୍ର ଅନୁଷ୍ଠାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲୁ । ଖଦୀ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ଅଧିକ ପ୍ରଶନ୍ତ କରିବାପାଇଁ, ଏହାକୁ ଦେଶର ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିକାଶ ଯୋଜନାର ଅଂଶ କରିବାକୁ ଏବଂ ଯୋଜନାବନ୍ଦ ଅର୍ଥନୀତିର ଗଠନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ଉପାଦାନ କରିବା ପାଇଁ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ଆମେ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ, ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଓ ଆର୍ଥିକ ସହାୟତା ଦେବାର ଦାୟିତ୍ୱକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲୁ । ଏହାର କେତେକ ଉପାଦାନଙ୍କ ନିମ୍ନରେ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ ହେଲା । ପ୍ରଥମ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ଗୋଟିଏ ଗାନ୍ଧୀବାଦୀ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିନେଇଥିଲା । ତାହାହେଲା ଖଦୀ ଓ ଗ୍ରାମ ଉଦ୍ୟୋଗର ବିକାଶ ନିମନ୍ତେ ସରଳ ଆନନ୍ଦକୌଣ୍ଡଳର ଉପଯୋଗ ଓ ସ୍ଥାନୀୟ କଞ୍ଚାମାଳ ବ୍ୟବହାର କରି ନିଜ ଅଞ୍ଚଳର ବଜାର ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ସାମଗ୍ରୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାର ନିଷ୍ଠାତି (୧୯୪୧) । ସୁରକ୍ଷାର ଉପଯୁକ୍ତ ପଦ୍ଧତି ଭାବେ “ସାଧାରଣ ସର୍ବନିମ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ” (Common Minimum Programme) ଗ୍ରହଣ କରାଗଲା ଯାହା ମୁଖ୍ୟତଃ ଉପାଦିତ ସାମଗ୍ରୀର ସଂରକ୍ଷଣ, ଦକ୍ଷତା ସଂପ୍ରସାରଣକୁ ସାମିତି କରିବା ଓ ଗବେଷଣାର କ୍ରମାନୁବୃତ୍ତି ସମୟନ୍ତି ଥିଲା । ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ଭାବେ ଖଦୀ ଓ ଗ୍ରାମୋଦ୍ୟୋଗ ବୋର୍ଡ (K.V.I.C Board), ହଷ୍ଟତତ୍ତ୍ଵ ବୋର୍ଡ (Handloom Board), ହଷ୍ଟଶିଳ୍ପ ବୋର୍ଡ (Handicraft Board), ଏବଂ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଳ୍ପ ବୋର୍ଡ (Small scale Industries Board) ଆଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ବହୁ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗଠନର ଆଭିମୁଖ୍ୟକୁ ବିକଶିତ କରାଗଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ, ଯଥାଶୀୟ ବେକାରୀ ଦୂରାକରଣ କରିବା ଓ ମୁଦ୍ରାବ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିକୁ ରେକିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏବଂ ବିକ୍ରିଯୋଗ୍ୟ ଉଦ୍ବୃତ୍ତକୁ ଖାଉଟି ଦ୍ରବ୍ୟ ଭାବରେ ପ୍ରସ୍ତୁତକରି ଭାରୀ ଶିଳ୍ପକୁ ସମର୍ଥନ ଦେବା ପାଇଁ ଗ୍ରାମୀଣଶିଳ୍ପକୁ ଏକ କୌଣ୍ଡଳ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଥିଲା । ଖଦୀ ଓ ଗ୍ରାମୋଦ୍ୟୋଗର ମୌଳିକ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଏକ ଅର୍ଥନୀତିଙ୍କ ଦଳ ଦ୍ୱାରା ଏହି କ୍ଷେତ୍ରର ବିକାଶ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ବୋଲି ବିବେଚନା କରାଯାଇଥିଲା । ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ପ୍ରପାତ୍ରିତ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସହାୟତା ଦେବାପାଇଁ ପାରମ୍ପରିକ ଚରଖାଦାରା ସୁତ୍ତା କାଟିବା କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନିଯୁକ୍ତି ସୃଷ୍ଟିକାରୀ ଭାବେ ଖଦୀ ଉପାଦନର ଅର୍ଥନୈତିକ ସମସ୍ୟାରୁ ପୃଥକ୍ କରି ଦେଖିବାକୁ ହେବ ।

୧.୭.୭ ଆମ୍ ନିର୍ଭରଶୀଳ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଅର୍ଥନୀତିର ଗାନ୍ଧୀବାଦୀ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ

ସମାଜ କଲ୍ୟାଣକୁ ସର୍ବୋତ୍ତମାନ ସ୍ଥାନଦେବା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଥିଲା ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ଆଯ ଓ ସମ୍ପଦର ଅସମତାକୁ ହ୍ରାସ କରି ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷଙ୍କର କଲ୍ୟାଣ କରିବା ଉପରେ ସେ ସର୍ବାଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଉଥିଲେ । ଗାନ୍ଧୀ ଆମ୍ ନିର୍ଭରଶୀଳ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଅର୍ଥନୀତିର ସପକ୍ଷରେ ଥିଲେ ଯେଉଁଥିରେ ଗ୍ରାମଗୁଡ଼ିକ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଅର୍ଥନୈତିକ ଏକକ ହେବାରେ ସକ୍ଷମ ହେବେ । ଭାରତ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ହିଁ ବାସକରେ । ସ୍ଵଭାବତ୍ତଃ ଦେଶର ବିକାଶ ଗ୍ରାମର ବିକାଶ ଉପରେ ହିଁ ନିର୍ଭର କରେ । ଗ୍ରାମବାସୀ ଆବଶ୍ୟକ କରୁଥିବା ସାମଗ୍ରୀ ଓ ସେବା ଗ୍ରାମରେ ହିଁ ଉତ୍ସନ୍ନ ହେବା ଉଚିତ । କେବଳ କୃଷି ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଏବଂ ବେକାରୀ ସମସ୍ୟାକୁ ସମାଧାନ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ସେହି କାରଣରୁ ଗାନ୍ଧୀ ଖଦୀ, ହଷ୍ଟତତ୍ତ୍ଵ, ହଷ୍ଟଶିଳ୍ପ ଓ ଚପର ଚାଷ

ଆଦି ଗ୍ରାମୀଣ ଶିଷ୍ଟର ଅଭିଭୂତି ଉପରେ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଉଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମତରେ ବୃଦ୍ଧତଃ ଶିଷ୍ଟ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଆଳ୍କସ୍ୟପରାୟଣ କରାଏ ଏବଂ ମୁଣ୍ଡମେୟ ଲୋକଙ୍କ ହାତରେ ସମ୍ବଦ ଠୁଳ ହୁଏ । ବହୁ ପରିମାଣରେ ଉପାଦନ ଶ୍ରମ ଓ ପୁଞ୍ଜି ମଧ୍ୟରେ ଦୟନ୍ତ ସୃଷ୍ଟି କରେ । ଅପରପକ୍ଷେ, ଗ୍ରାମୀଣ ଶିଷ୍ଟ ପରିବାରିକ ଓ ଶ୍ରମଭିତ୍ତିକ ଥିଲା ଏବଂ ଏଥପାଇଁ ଅଛି ପରିମାଣର ପୁଞ୍ଜି ଆବଶ୍ୟକ ଥିଲା । ସ୍ଥାନୀୟ ବଜାରରୁ କଞ୍ଚାମାଳ ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଇ ପାରୁଥିଲା । ଏବଂ ସେହି ସ୍ଥାନୀୟ ବଜାରରେ ଉପାଦିତ ବସ୍ତୁଗୁଡ଼ିକ ବିକ୍ରି କରାଯାଉଥିଲା । ଗାନ୍ଧାର୍ତ୍ତ ଧରଣର ଶିଷ୍ଟର ସପକ୍ଷରେ ନଥୁଲେ କାରଣ ଏହି ଶିଷ୍ଟର ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ବାସ କରୁଥିବା ବିଶାଳ ଜନ ସମୁଦ୍ରାୟ ସହ ସଂପର୍କ ନଥିଲା । ଏଣୁ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ମତରେ ଶିଷ୍ଟାୟନ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ଵର ବିକାଶରେ ସହାୟକ ସ୍ଥାଏ ନାହିଁ ବରଂ ଏହା କତିପାଇ ଲୋକଙ୍କର ବିଷୟ ସମ୍ବନ୍ଧି ବୃଦ୍ଧି କରିବାରେ ସାହାୟ୍ୟ କରେ ।

୧.୮ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଶିଷ୍ଟାୟନର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ କୌଣସି

୧.୮.୧ ଗ୍ରାମୀଣ ଶିଷ୍ଟନୀୟତିର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ :

ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଶିଷ୍ଟାୟନର ଅର୍ଥ ବୃଦ୍ଧତଃ ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଷ୍ଟ ପାଇଁ ସହରାଞ୍ଚଳରୁ ଦୂରରେ ସ୍ଥାନ ନିରୂପଣ କରିବା କିମ୍ବା ସହରାଞ୍ଚଳରୁ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳକୁ ଯୋଜନାବତ୍ତ ଭାବରେ ସ୍ଥାନାତ୍ମକ କରିବା । କିନ୍ତୁ ସହରାଞ୍ଚଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିବା ଶିଷ୍ଟଙ୍କୁ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବ୍ୟବସ୍ଥିତ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟତ୍ର ଘୂଞ୍ଚାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଶିଷ୍ଟାୟନର ଧାରଣା ଅନୁଯାରେ ସରକାର ସେଠାରେ ପ୍ରତ୍ଯେକ ପରିମାଣରେ ଶିଷ୍ଟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ପାଇଁ ଉପସ୍ଥିତ କରିବା ଉଚିତ । ଏହା ଗ୍ରାମୀଣ, କ୍ଷୁଦ୍ର କିମ୍ବା ବୃଦ୍ଧତଃ ତାହା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନୁହେଁ । ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଶିଷ୍ଟାୟନ- ନିମନ୍ତେ ଏକ ବିସ୍ତୃତ ନାତି ବିକଶିତ ହେବା ଉଚିତ ଯାହା ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଶିଷ୍ଟପ୍ରତିଷ୍ଠାକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରିବ । ଗ୍ରାମ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧର ବିଶାଳ ଉତ୍ସାହକୁ ମଧ୍ୟ ଉପେଯାଗ କରିବା ଉଚିତ । ଏଦିଗରେ ପଦକ୍ଷେପ ନେବା ପୂର୍ବରୁ ସରକାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭିରିଭୂମି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଗୋଟିଏ ଅଞ୍ଚଳର ତଥା ଏହାର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତି ଜ୍ଞାନକୌଣସିଳର ଶୁଣ୍ଟିତ ପ୍ରୟୋଗ ଦ୍ୱାରାହିଁ ସମ୍ବନ୍ଧ ହୋଇପାରିବ । ଗ୍ରାମ୍ୟଶିଷ୍ଟାୟନର ପ୍ରାଥମିକ, ଦ୍ୱିତୀୟ ଓ ତୃତୀୟ ଶ୍ରର ମଧ୍ୟରେ ସୁସଂଗତି ରହିବା ଉଚିତ । ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂରୀକରଣ କରିବା ପାଇଁ ବୃଦ୍ଧସଂଖ୍ୟାରେ ନିଯୁକ୍ତ ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଉପରେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶିଷ୍ଟାୟନର ଦୃଷ୍ଟି କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ହେବା ଉଚିତ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଗ୍ରାମ୍ୟଶିଷ୍ଟାୟନ ପାଇଁ କୌଣସି ନାତି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ନାହିଁ । ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାୟୋଜିତ ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଯଥା- ଖଦୀ ଓ ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗ, ହସ୍ତତତ୍ତ୍ଵ, ଚଷର ଶିଷ୍ଟ, ନଡ଼ିଆକତା ଶିଷ୍ଟ, ସମନ୍ଦିତ ଗ୍ରାମ୍ୟଉନ୍ନୟନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ (IRDP), ଡି.ପି.ଏପି (DPAP), ପିଏମ୍ ଆରପ୍ରାଇ (PMRY), ଡିଆର ଆଇପି (D.R.I.P), ଡିଏଡ଼ିପି (DADP) ଏବଂ କାରିଗରମାନଙ୍କ ପାଇଁ ନିର୍ମିତ କର୍ମ ନିଯୁକ୍ତ ଯୋଜନା ଆଦି ଏବେ ପ୍ରତିକିତ ଅଛି । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡ଼ିକର ଲକ୍ଷ୍ୟ, ସାଂଗୀନିକ ଭାଙ୍ଗା ଏବଂ ସହାୟତା ପ୍ରଦାନର ପ୍ରଣାଳୀ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ । ଏହି ଯୋଜନାଗୁଡ଼ିକ ଶିଷ୍ଟର ବିକାଶ କିମ୍ବା କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଗୋଷ୍ଠୀର

ଉନ୍ନୟନ କରିପାରେ କିନ୍ତୁ ଗ୍ରାମୀଣ ଶିଳ୍ପକୁ ପ୍ରୋଥାହିତ କରିବା ପାଇଁ ଉଦିଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ବିଭିନ୍ନ ଦାରିଦ୍ର୍ୟଦୂରାକରଣ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡ଼ିକ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମନ୍ୟର ଅଭାବ ଯୋଗୁଁ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସଂଗ୍ରାମ ଅଥବା ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ବେକାରୀ ସମସ୍ୟାର ଦୂରାକରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଶେଷ ସହାୟକ ହୋଇପାରିନାହିଁ ।

ଉପରୋକ୍ତ ସମନ୍ୟର ଅଭାବ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଶିଖାୟନ ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ସମ୍ବଲିତ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାଏ । କେତେକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ କେନ୍ଦ୍ରସରକାର ଅଗ୍ରଣୀ ଭୂମିକା ନିର୍ବାହକରନ୍ତି ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ସରକାର କେନ୍ଦ୍ର ତରଫରୁ ଏହାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିଥାନ୍ତି । ଅନ୍ୟକେତେକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ରାଜ୍ୟ ସରକାରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହୃଦୟ କିନ୍ତୁ ସେଗୁଡ଼ିକରେ ଅର୍ଥଲଗାଣକାରୀ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନେ ଅଧ୍ୟପତ୍ୟ ବିଷ୍ଟାର କରିଥାନ୍ତି । ତେଣୁ କିଏ କାହା ନିକଟରେ ଉତ୍ତରଦାୟୀ ସେ ସଂପର୍କରେ ଅନ୍ଵେଷତା ଦେଖାଦିଏ । ଅନେକ ସଂଖ୍ୟକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ, ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରୁଥିବା ସଂସ୍ଥା, ଆର୍ଥିକ ସହାୟତାର ପ୍ରକୃତ ବିନିଯୋଗ ନହେବା ଏବଂ ସଂସ୍ଥାମାନଙ୍କର ଭୂମିକାରେ ଅନ୍ଵେଷତା ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ଘୋର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଏବଂ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଟ ବେକାରୀ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରିବାରେ ଖୁବବେଶୀ ସହାୟକ ହୋଇ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଶିଖାୟନ ପାଇଁ ଏକ ସୁନ୍ଦର ନୀତି ବିକାଶିତ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ଯାହା ଏ ଦିଗରେ ଥିବା ସଂଭାବ୍ୟ ଦୂର୍ବଳତାକୁ ଦୂର କରିପାରିବ ।

୧.୮.୭ ସାଧାରଣ ଗତିର ଉତ୍ୱକ୍ରମଣ - ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଦିଗରେ

ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଶିଖାୟନ ଏକ ମହତ୍ୱଧାରଣା ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ । ଅର୍ଥନୌଁତିକ ପ୍ରଗତି ପୁଣି ସମୃଦ୍ଧ ଶିଖାୟନ, କେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଏବଂ ବହୁମାତ୍ରରେ ଅସଂ୍ଯୋଜିତ ସହରାକରଣ ଆତକୁ ଅନେକ ଦୂର ଅଗ୍ରସର ହୋଇଥାରିଥିବା ବେଳେ ଆଜିକାଲିର ଉଦାରାକରଣର ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଉଭ୍ରତ ନୀତିର ରୂପାୟନ ଏବଂ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଅପ୍ରାସଜିକ ମନେହୁଏ । ଅନ୍ୟ କଥାରେ କହିଲେ ମୁକ୍ତ ଅର୍ଥନୀତିରେ ସରକାରୀ ହସ୍ତକ୍ଷେପ ନଥ୍ବାବେଳେ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଶିଖାୟନର ସଫଳତା ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ହସ୍ତକ୍ଷେପ ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ତେଣୁ ଏହି ଦୂଲ ଠିକ୍ ବିପରୀତ ମୁଖୀ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ମଧ୍ୟରେ ସମନ୍ୟ କିପରି ରକ୍ଷାକରାଯାଇ ପାରିବ ତାହା ହିଁ ପ୍ରଶ୍ନ ।

୧.୮.୮ ଯାନ୍ତିକ ଜ୍ଞାନକୌଶଳର ବହୁଲତା ଏବଂ ଶିଳ୍ପମାନଙ୍କର ସୀମାବନ୍ଧତା

ପ୍ରତିକ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକାଧିକ ଯାନ୍ତିକ ଜ୍ଞାନକୌଶଳର ଉପଲବ୍ଧି ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଶିଖାୟନ ପାଇଁ ଭାତିପ୍ରଦ । ଉଦାହରଣ ସ୍ବରୂପ ଆମ ପାଖରେ ଉଭୟ ହାତରେ ଏବଂ ଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ସୂତା କାଟିବାର, ଉଭୟ ହସ୍ତତନ୍ତ୍ର ଓ କଳତନ୍ତ୍ରରେ ଲୁଗାବୁଣିବାର ସାଧନ ଅଛି । ଏପରି ବିବିଧତା ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରକ୍ରିୟାକରଣ, ନିର୍ମାଣ ଉପକରଣ, ଚମଢ଼ା ପ୍ରସ୍ତୁତ ସାମଗ୍ରୀ, ସାବୁନି ଚିଆରି, ବଢ଼େଇ ଓ କମାର କାମ, କାଗଜ ଚିଆରି ଏବଂ ଖାଦ୍ୟସଂରକ୍ଷଣ

ଇତ୍ୟାଦିରେ ଦେଖାଯାଏ । ବୃହତ୍ ଶିଙ୍ଗ ସଂସ୍ଥାମାନେ ଅତ୍ୟାଧୁନିକ ଯାନ୍ତ୍ରିକ କୌଣସି ସାହାଯ୍ୟରେ ବହୁପରିମାଣର ସାମଗ୍ରୀ ଉପାଦନ କରିପାରନ୍ତି । ଏହିକ୍ଷେତ୍ର ବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଠ ଜନସଂଖ୍ୟାର ଚାହିଦା ପୂରଣ କରିବା ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ସାମଗ୍ରୀ ଉପାଦନ ସଂଖେୟରେ ଜୀବନ୍ୟାପନ ଶୈଳୀର ପ୍ରବଳ ଆଗ୍ରହକୁ ଡୃଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ବସ୍ତୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଥିବାବେଳେ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଙ୍ଗଦେୟାଗରୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଉପାଦନ କରିବା ସହ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଲୋକଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତ ଦେଇଥାନ୍ତି ଓ ଅର୍ଥନୀତିରେ କ୍ରୟାକରିବାର କ୍ଷମତା ସୃଷ୍ଟି କରିଥାନ୍ତି । ୨୦୦୪ ଓ ୨୦୦୭ ମସିହାରେ କୁଡ଼ାଳୁର ଜିଲ୍ଲାରେ ୧୪୨୮ ଗୋଟି କ୍ଷୁଦ୍ରଶିଙ୍ଗଦେୟାଗ ସଂସ୍ଥା ୮୯୩୮ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତ ଦେବାସହ ୧୦,୨୮୭ କୋଟି ଟଙ୍କା ମୂଳ୍ୟର ଦ୍ରବ୍ୟ ରପ୍ତାନୀ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ ଯହା ଗ୍ରାମ୍ୟକାରିଗର ଓ ହସ୍ତଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଆଶାର୍ବାଦ ରୂପେ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ଗ୍ରାମ୍ୟଶିଙ୍ଗଦେୟାଗ ଗୁଡ଼ିକର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଓ ବେକାରୀ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସଂଗ୍ରାମ କରିବାର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଶକ୍ତିକୁ ଦର୍ଶାଇଥାଏ । ଏଠାରେ ଅବଶ୍ୟ ଗୋଟିଏକୁ ଗ୍ରହଣ ଓ ଅନ୍ୟଟିକୁ ଅଗ୍ରହ୍ୟ କରିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉତ୍ତନାହିଁ । ଉଭୟଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ ଦେବାକୁ ଓ ସେମାନଙ୍କର ବିକାଶକୁ ଜାରି ରଖିବାପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ହେବ । ଉଭୟ ବୃହତ୍ ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଙ୍ଗ ଏକ ପ୍ରକାରର ସାମଗ୍ରୀ ଉପାଦନ କରିବାରେ ନିଯାଜିତ ଥିବା ବେଳେ କେଉଁ ଶିଙ୍ଗକୁ ଅଧିକ ସହେଯାଗ ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ ତାହାକୁ ନେଇ ଏକ ଦୟ ଉପରେ ହୁଏ । ବୃହତ୍ ଶିଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୱର ପରିମାଣରେ ଉପାଦନ, ସ୍ଵଯଂଚାଲିତ ଯନ୍ତ୍ରପାତିର ବ୍ୟବହାର ହେତୁ ନିଯୁକ୍ତ ସୁଯୋଗ ହ୍ରାସ, ଅସଂଯୋଜିତ ସହରାକଣ ଓ ପର୍ଯ୍ୟାବରଣକୁ ନଷ୍ଟ କରୁଥିବାବେଳେ ଗ୍ରାମଦେୟାଗ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ପାଇଁ ଅଧିକ ନିଯୁକ୍ତିର ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ସହ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ ପାଇଁ ଅନେକ ଆନୁସଂଖ୍ୟକ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟିକରିବ । ଭାରତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗ୍ରାମ୍ୟଶିଙ୍ଗକୁ ଆଜିକାଲିର ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଅପ୍ରାସଂଗିକ ଭାବି ଉପେକ୍ଷା କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଜ୍ଞାନକୌଣସିର ଚିନ୍ତନ ହିଁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଷୟ । କେଉଁଠାରେ କେଉଁ ଶିଙ୍ଗକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ତାହା ନିମ୍ନ ଦୃଷ୍ଟିଭିତ୍ତି ଅନୁଯାୟୀ ନିର୍ଭାରଣ କରାଯାଇ ପାରେ । ଅତ୍ୟାଧୁନିକ ଉନ୍ନତ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଜ୍ଞାନକୌଣସିର ବ୍ୟବହାର କରିପାରୁଥିବା ବୃହତ୍ ଶିଙ୍ଗକୁ ନିର୍ମାଣ, ଭିରିଭୂମି ଶିଙ୍ଗ, ଜାହାଜ ନିର୍ମାଣ, ରେଲପଥ, ଶକ୍ତି ଓ ଦୂରସଂଚାର ପରି ମାର୍ଜିତ ଓ ଉନ୍ନତ ଜ୍ଞାନ କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକ କରୁଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରାମ୍ୟଶିଙ୍ଗକୁ ହସ୍ତଶିଳ୍ପ, କତାଶିଳ୍ପ, ଛୁଅିସୁତ୍ତାର ପ୍ରସ୍ତୁତ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ, କାଠକାମ, ମୃତ୍ତିକାଶିଳ୍ପ ଇତ୍ୟାଦି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉପ୍ଯୋଗ କରାଯାଇପାରେ ।

ସହାୟକ ଶିଙ୍ଗକୁ ମୋଟର ଯାନ, ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟସେବା, ଇଲେକ୍ଟ୍ରୋନିକ୍ସ୍,(Electronics) ଔଷଧ, ରାସାୟନିକ ପଦାର୍ଥର ଉପାଦନ ଆଦି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉପ୍ରାହିତ କରାଯାଇପାରେ । ଉଭୟ ବୃହତ୍ ତଥା କ୍ଷୁଦ୍ରଶିଙ୍ଗକୁ ସେମାନେ ସହାବସ୍ଥାନ କରିପାରିବାଭିଲି ଅଞ୍ଚଳରେ ସ୍ଥାପନ କରାଯାଇପାରେ । ସେମାନଙ୍କର ଉପାଦନ କ୍ଷେତ୍ରର ସୀମାକୁ ସମ୍ବାଦ୍ୟ ଚାହିଦା, ନିଯୁକ୍ତ ସୃଷ୍ଟି ଓ ଉପାଦନର କ୍ଷମତାକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ସ୍ଵର୍ଗରୂପେ ଚିହ୍ନିତ

କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏହି ପ୍ରୟୋଗ ନିଯୁକ୍ତି ସୃଷ୍ଟି ତଥା ବହୁପାରିମାଣରେ ଉପାଦନର ଯୁଗ୍ମପରିଵର୍ତ୍ତନର ସମାଧାନ କରିବାପାଇଁ ସକ୍ଷମ ହେବ । କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡ଼ିକର ସଠିକ୍ ଚିହ୍ନଟ ହୋଇଥିଲେ କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରକୁ କେବଳ କ୍ଷୁଦ୍ରଶିଷ୍ଟ ପାଇଁ ସଂରକ୍ଷଣ କରିବା ଏକ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ପଦକ୍ଷେପ ହେବ । କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରକୁ କେବଳ କ୍ଷୁଦ୍ରଶିଷ୍ଟ ପାଇଁ ସଂରକ୍ଷଣ କରାଯିବା ପରେ ଗୁଣବତ୍ତାରମାନ, ଉପାଦନର କ୍ଷମତା, ମୂଲ୍ୟବୃଦ୍ଧି ରୋକିବାକୁ ଆର୍ଥିକ ସହାୟତା ବିଷୟରେ ସୁନ୍ଦର ଭାବର ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ଆବଶ୍ୟକ ।

୧.୮.୪ ନିଯୁକ୍ତିର ସ୍ଵଭାବ

ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଶିଳ୍ପାୟନକୁ ପ୍ରୋସ୍ଥାହିତ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରଥମେ କେଉଁ ପ୍ରକାରର ନିଯୁକ୍ତି ଉପଯୋଗୀ ହେବ ତାହା ସ୍ଥିର କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ନିଯୁକ୍ତି ସୃଷ୍ଟି କରିବାପାଇଁ ଅନେକ ପ୍ରକାର ତାଙ୍ଗ ଅଛି । ଆମ୍ନନିଯୁକ୍ତି, ଶିଳ୍ପ ସଂସ୍କାରଗୁଡ଼ିକରେ ମଜ୍ଜରୀ ସହ ନିଯୁକ୍ତି, ଉତ୍ସମ ମଜ୍ଜରୀ ତଥା ଆମ୍ନ ନିଯୁକ୍ତି ଏବଂ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଶିଳ୍ପାୟନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ଏହି ତାଙ୍ଗମାନଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଉପରୋକ୍ତ ଉପାୟମାନଙ୍କର ନିଜସ୍ଵ ଉକ୍ରମ ଏବଂ ଦୋଷତୁଟି ରହିଛି । ତେଣୁ ନିଯୁକ୍ତି ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ତାଙ୍ଗରେ ଥିବା ଉପାଦନ ଗୁଡ଼ିକ ତୁଳନା କରିବାପରେ କେଉଁ ତାଙ୍ଗ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଉଚିତ ତାହା ସ୍ଥିର କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

୧.୮.୫ ସାଂଗ୍ଠନିକ ଅସୁବିଧା

ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ଜନତା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସଂଗଠିତ ଓ ବିଛୁରିତ ହୋଇଥିବା ହେତୁ ସେମାନଙ୍କର ବୃତ୍ତିକୁ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଓ ସଂଗଠିତ କରିବା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ନିୟମିତ ଭାବରେ କର୍ମଯୋଗାଣ କରିବା ପ୍ରକୃତରେ ଏକ କଷ୍ଟଦାୟକ କାର୍ଯ୍ୟ । ଶିଳ୍ପ ସଂସ୍କାରନେ ସେମାନଙ୍କୁ ନିଜ ଆବାସସ୍ଥଳୀରେ କରିବାପାଇଁ କର୍ମଯୋଗାଣ କରିପାରନ୍ତି କିମ୍ବା ସେମାନଙ୍କୁ ସାଂଗ୍ଠନିକ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଦେବା ପାଇଁ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଶିଳ୍ପ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିପାରନ୍ତି । ଅତୀତରେ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ନିଯୁକ୍ତି ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଥିବା ଉଦ୍ୟମ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ପ୍ରଭାବପକାଇବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇନାହିଁ । ୧୯୪୪ ମସିହାରେ କାର୍ତ୍ତର କମିଟିର ସୁପାରିସ ଅନୁଯାୟୀ ବିଭିନ୍ନ ହଷ୍ଟଶିଷ୍ଟ ପାଇଁ ଗ୍ରାମୀଣଶିଷ୍ଟ ବିକାଶ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଶିଳ୍ପ ସମବାୟ ସମିତିମାନେ ଗଠନ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହି ସମିତିମାନ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ବିକ୍ଷିପ୍ତ ଦକ୍ଷତାକୁ କିଛିମାଡ଼ାରେ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଓ ଏକତ୍ରିତ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ନିଜ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନରେ ଏମାନେ ସଫଳ ହୋଇନଥିଲେ । ଏହି ସମିତିମାନେ ନିୟମିତ ନିଯୁକ୍ତି ଯୋଗାଇବା ଏବଂ ନ୍ୟାୟ ସଂଗତ ମଜ୍ଜରୀ ପ୍ରଦାନକୁ ନିଶ୍ଚିତ କରିନପାରିବାରୁ ସଭ୍ୟମାନେ ସମିତିଠାରୁ ଦୂରେଇ ଗଲେ । ଫଳସ୍ଵରୂପ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଧିକାଂଶ ସମିତି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ଅବସ୍ଥାରେ ନାହାନ୍ତି । ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ସରକାର ଏ ଦିଗରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ପରାକ୍ଷମ କରିଥିଲେ ତାହା ହେଲା - ବୁଲ୍କ ପ୍ରତିକରିତ ବହୁମୁଖୀ ସମବାୟ ସମିତି ଗଠନ । ଏହି ସମିତିମାନେ ଅବଶେଷରେ ରଣ ପ୍ରଦାନକାରୀ ସଂସ୍କାର ହୋଇ ରହିଗଲେ । କେବଳ ରଣର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ଦ୍ୱାରା ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଶିଳ୍ପ ବିକାଶକୁ ପ୍ରୋସ୍ଥାହିତ କରିଛେବନାହିଁ ।

ଏହିଗରେ ତୃତୀୟ ପରୀକ୍ଷା ହେଲା ସମିତି ନିବନ୍ଧନ ବିଧୁ ୧୮୭୦ (Society Registration Act - ୧୮୭୦) ଅନୁଯାୟୀ ସଂସ୍ଥାମାନ ଗଠନ କରିବା। ଖଦୀ ଉଦ୍‌ଦେୟାଗ ଏହି ପ୍ରକାରର ଏକ ସଂସ୍ଥା । ସରକାରୀ ପୃଷ୍ଠାପନୀକତା ଯୋଗ୍ରୁ ଏହି ସଂସ୍ଥାମାନେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସକ୍ରିୟ ଅଛନ୍ତି । ଏହି ସଂସ୍ଥାମାନଙ୍କରେ ପରିଚାଳନାର ଏବଂ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ଭୂମିକା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ଏହି ପ୍ରକାରର ସମିତିମାନେ ଉଚ୍ଚତ୍ତ୍ଵରର ଦରମାପ୍ରଦାନ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ନଥୁବାରୁ ଏମାନେ ଦକ୍ଷ, ଅଭିଜ୍ଞ ଓ ଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରଶାସନିକ କର୍ମଚାରୀ ନିଯୁକ୍ତ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ତେଣୁ ପ୍ରଶାସନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏମାନେ ଦୂର୍ବଳ । ଉଚ୍ଚତ୍ତ୍ଵରରେ ଦରମା ପ୍ରଦାନକଲେ ଉପାଦିତ ସାମଗ୍ରୀର ତୁଡ଼ାନ୍ତ ମୂଲ୍ୟରେ ବୃଦ୍ଧି ଘଟିବ । ତେଣୁ ଏମାନଙ୍କୁ ସହାୟତା ପ୍ରଦାନ ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କୁ ଆଗେଇ ଆସିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏତ୍ତବ୍ୟତାତ ଅଶ୍ଵଗଠିତ ଗ୍ରାମୀଣ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପୃଥକ୍ ଶ୍ରମ ନିୟମାବଳୀ ବିକଶିତ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଅଛି କାରଣ ପ୍ରତିକିତ ଶ୍ରମ ଆଜନ୍ ସଂଗଠିତ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ଏ ସଂପର୍କରେ ଅନୁଧାନ କରୁଥୁବା ସଂସ୍ଥା ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ କାର୍ଯ୍ୟରତ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ଜୀବନଧାରଣରମାନରେ ଉନ୍ନତି ଆଣିବା ପାଇଁ ଅଣସଂଗଠିତ ଶ୍ରମଶକ୍ତିକୁ ସ୍ଥିରସହାୟକ ଗୋଷ୍ଠୀ ମାଧ୍ୟମରେ ସଂଗଠିତ କରିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏହି ପୃଷ୍ଠାଭୂମିରେ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ଅଣସଂଗଠିତ ଶ୍ରମଶକ୍ତିକୁ ସ୍ଥିରସହାୟକ ଗୋଷ୍ଠୀ ମାଧ୍ୟମରେ ସଂଗଠିତ କରିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ରଖାଯାଇପାରେ । ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀକୁ ବ୍ୟାଙ୍କ ଏବଂ ଅନ୍ୟଅର୍ଥ ଲଗାଣକାରୀ ସଂସ୍ଥା ଦ୍ୱାରା ସିଧା, ସଳଖ, ସ୍କ୍ରାପ୍ ସେବୀ ସଂସ୍ଥା କିମ୍ବା ବେସରକାରୀ ଅନୁଷ୍ଠାନ- (N.G.O) ମାନଙ୍କ ଜରିଆରେ ଆର୍ଥିକ ସହାୟତା ଦିଆଯାଇପାରେ । ସ୍ଥିରସହାୟକ ଗୋଷ୍ଠୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଉପାଦିତ ସାମଗ୍ରୀର ବିପଶନ ପାଇଁ ବଡ଼ ଆକାରର ବଜାର ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ସରକାର ପଦକ୍ଷେପ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏହି ପରି ଅଣସଂଗଠିତ ଶ୍ରମଶକ୍ତିକୁ ସ୍ଥିରସହାୟକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଜରିଆରେ ସଂଗଠିତ କରିବାର ପ୍ରକ୍ରିୟା ଏକ ସାଧନ ଯୋଗ୍ୟ ଉପାୟ ଅଟେ ।

୧.୮.୭ ବୈଷ୍ଣୋକ ସ୍ଵର୍ତ୍ତତା

ସଂଗଠିତ ଶିଳ୍ପ ପ୍ରୟୁକ୍ତିବିଦ୍ୟାରେ ଦୃଢ଼ ଉନ୍ନତି କରୁଥୁବା ବେଳେ ଗ୍ରାମୀଣ ଶିଳ୍ପ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରୟୁକ୍ତିବିଦ୍ୟାର ଉନ୍ନତିକରଣ ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ । ପାଖାପାଖି ୩୦ ପ୍ରତିଶତ କାରିଗର ଏବେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ଶୈଳୀରେ ସେମାନଙ୍କର ପାରମ୍ପରିକ ବୃତ୍ତିଗତ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରୁଛନ୍ତି । ଜାତୀୟ ଗବେଷଣା ଏବଂ ପ୍ରୟୁକ୍ତି ବିଦ୍ୟା ସଂସ୍ଥାନ ମାନଙ୍କର ଗ୍ରାମୀଣ ଶିଳ୍ପ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଅବଦାନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନଗଣ୍ୟ । ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷେ ଗ୍ରାମୀଣ ଶିଳ୍ପ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗବେଷଣା ଓ ବିକାଶ (R&D) ର ଆବଶ୍ୟକତା ଅଧିକ ଜରୁଗା । ଅନ୍ୟଥା ଏହା ପୁରାତନ ଓ ଅପ୍ରାସଂଗିକ ମନେହେବ । ବହୁସଂଖ୍ୟକ କାରିଗର ପୁରାତନ କୌଶଳ ପ୍ରୟୋଗ କରି କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରୁଥୁବା କଥା ହିଁ ଦର୍ଶାଇଥାଏ ଯେ ପ୍ରୟୁକ୍ତି ବିଦ୍ୟାର ହଣ୍ଡାନ୍ତର ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ହୋଇ ପାରି ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ଜାତିଗତ ପ୍ରତିବନ୍ଧକକୁ ଅତିକ୍ରମକରି ନୂଆ ଲୋକମାନେ ଗ୍ରାମୀଣଶିଳ୍ପ ପାଇଁ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ

କରୁନାହାଁଛି । ତେଣୁ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ଓ ଯାନ୍ତିକ ବିଜ୍ଞାନ ଶୈଳ୍ମୟରେ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଏପରି ପ୍ରଯୁକ୍ତିବିଦ୍ୟା ବିଜଣିତ କରିବା ଉଚିତ ଯାହା ଆଧୁନିକ ହେବା ସହ ଅଧୁକ ସଂଖ୍ୟକ ଲୋକଙ୍କୁ ଏଥରେ ଅନ୍ତର୍ଭୂକୁ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହେବ । ଯୋଜନା କମିଶନ ଗ୍ରାମୀଣ ଶିଳ୍ପଶୈଳେ ଗବେଷଣା କରିବା ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଅର୍ଥବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ଉଚିତ । ଗ୍ରାମୀଣ ଶିଳ୍ପଶୈଳେ ଯାନ୍ତିକ ଜ୍ଞାନ କୌଶଳର ଉନ୍ନତିକରଣ ପାଇଁ ଗବେଷଣାମୂଳକ ଉଦ୍ୟମକୁ ସିଧାସଳଖ ଅର୍ଥଯୋଗାଣ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶାଳୀ ସ୍ଥିର କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

୧.୮.୩ ଗ୍ରାମୋଦ୍ୟଗରେ ପରିଚାଳନାଗତ ଏବଂ ଔଦ୍ୟଗିକ ଦକ୍ଷତା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ପ୍ରୋସ୍ତାହନ

ବିଜେନ୍ଦ୍ରୀକୃତ ଗ୍ରାମ୍ୟଶିଳ୍ପର ବିଫଳତା ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିଚାଳନାଗତ ଦକ୍ଷତାର ଅଭାବକୁ ଅନ୍ୟତମ କାରଣ ବୋଲି ଧରାଯାଇପାରେ । ଗ୍ରାମ୍ୟ କାରିଗର ଓ ସେମାନଙ୍କର ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ନୃତନ ପରିଚାଳନା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଓ ଔଦ୍ୟଗିକ ଧାରଣା ଯୋଗାଇଦେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଗ୍ରାମ୍ୟକାରିଗରମାନଙ୍କର ଔଦ୍ୟଗିକ ଓ ପରିଚାଳନାଗତ ଦକ୍ଷତାର ବିକାଶ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଉଚିତ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ବ୍ୟଙ୍କ୍ ଓ ଉନ୍ନୟନ ସଂସ୍ଥାମାନେ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର କଲେଜ୍ ଛାତ୍ର ଏବଂ କାରିଗରମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଔଦ୍ୟଗିକ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ଆରମ୍ଭ କରିବା ଉଚିତ୍ କାରଣ ସେମାନଙ୍କୁ ପରିଚାଳନା ସଂପର୍କୀୟ ବିଭିନ୍ନ କୌଶଳ ବିଷୟରେ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଅନ୍ୟ ଭାଷାରେ କହିଲେ ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀମାନଙ୍କୁ ଉଦ୍ୟୋଗ ଓ ପରିଚାଳନାର ମୂଳତ୍ତ୍ଵ ସଂପର୍କରେ ଅବଗତ କରାଇବା ଉଚିତ୍ । ଏ ବିଷୟରେ କରାଯାଇଥିବା ଅନୁଧାନ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ କାର୍ଯ୍ୟକରୁଥିବା ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷା ଅନୁଷ୍ଠାନମାନଙ୍କୁ ଔଦ୍ୟଗିକ ପ୍ରକୋଷ୍ଟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ଉଦ୍ୟୋଗ ସଂପର୍କୀୟ ସଚେତନତାର ପ୍ରସାର କରିବା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଆରୋପ କରିଛନ୍ତି ।

୧.୮.୪ କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ଗ୍ରାମ୍ୟଶିଳ୍ପର ନୃତନ ସଂଝା

ଗ୍ରାମୀଣ ଶିଳ୍ପର ସଂଝା ନିରୂପଣ କରିବା ପାଇଁ ଅନେକ ଉଦ୍ୟମ କରାଯାଇଛି । ଖଦୀ ଓ ଗ୍ରାମୋଦ୍ୟୋଗ କମିଶନ ମୁଣ୍ଡପିଛା ପୁଞ୍ଜିନିବେଶ ଆଧାରରେ ଏହି ଶିଳ୍ପର ସଂଝା ନିରୂପଣ କରିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଥିଲେ । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହାର ପରିଚୟ ସଂକଟ ଜାରି ରହିଛି । ୧୯୭୯ ମସିହାରେ ଅତିକ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଳ୍ପଙ୍କୁ ଯେଉଁ ସଂଝା ଦିଆଯାଇଥିଲା ତାହା ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଗ୍ରାମ୍ୟଶିଳ୍ପ ଶୈଳେ ଉପ୍ରୟୁକ୍ତ ହୋଇପାରିଲାନାହିଁ କାରଣ ଏହି ସଂସ୍ଥାରେ ମୋଟ ପୁଞ୍ଜି ନିବେଶ ଅଧୁକ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଣ୍ଡପିଛା ନିବେଶ ଅଛିଥିଲା । ତେଣୁ ଏବେକାର ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପ୍ତିର ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ଗ୍ରାମ୍ୟଶିଳ୍ପର ଏକ ସଂଝା ନିରୂପଣ କରିବାକୁ ହେବ । ଗ୍ରାମୀଣ ଏବଂ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଳ୍ପଙ୍କୁ ଏକ ସଂଝା ଦେବାକୁ ହେଲେ କେତେକ ଉପାଦନ ବା ପରିସ୍ଥିତି ଯଥା : ମୁଣ୍ଡ ପିଛା ପୁଞ୍ଜି ନିବେଶ, ପରିବେଶ ଅନୁକୂଳ, କୌଣସି ସାମଗ୍ରୀ ଉପାଦନ ପାଇଁ ନିଯୋଜିତ ଶାରୀରିକ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା, ଅଣ ପାରମ୍ପରିକ ଶକ୍ତିର ବ୍ୟବହାର, ନିଜ ଆବାସ ସ୍ଥଳରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ସୁଯୋଗ, ମୂଲ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ

କରିବା, ବର୍ଯ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ସମ୍ପଦରେ ରୂପାନ୍ତର କରିବା, ଆବଶ୍ୟକ ଶକ୍ତିର ସ୍ଵର, ଅଧ୍ୟକ୍ଷଣ ପୁଣି, ଶୁଭତା, ଆସାଦ ଓ ମହକ, ଭାରତୀୟ ପୃଷ୍ଠାଭୂମିରେ ଉପଯୋଗିତା, ମହିଳାଙ୍କ ଯୋଗଦାନ, ବାଳ ଶ୍ରମିକଙ୍କର ଅନୁପସ୍ଥିତି ଜତ୍ୟାଦିକୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇପାରେ । ଏହି ଶିକ୍ଷା ଗୁଡ଼ିକ ଅନେକ ଆର୍ଥିକ ସୁବିଧା ଉପଭୋଗ କରୁଥିବା ହେତୁ ଏକ ସନ୍ତ ସଂଝା ନିରୂପଣ କରିବା ଜରୁରୀ କାରଣ ମିଳୁଥିବା ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ସିଧାସଳଖ ଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଅନୁଷ୍ଠାନ ପାଇ ପାରିବେ ।

୧.୮.୯ ଭୂମିକାରେ ସନ୍ତ

କେନ୍ଦ୍ର ସରକାର ନିଡ଼ିଆ କତା, ରେଶମ, ହସ୍ତତତ୍ତ୍ଵ, ଖଦୀ, ହସ୍ତଶିଳ୍ପ ଆଦିକୁ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ଯାହାର କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୟନର ଦାୟିତ୍ବ ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତଥିଲା । ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦରେ କହିଲେ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାର ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପାଇଁ ଅର୍ଥ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବିଭାୟ ରିହାତି ଓ ଏହାର ସହାୟତା ପାଇଁ ନୀତି ପ୍ରଶନ୍ନନ କରୁଥିଲେ । କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନର ଦାୟିତ୍ବ ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ଥିଲା ; ଏଥୁ ସହ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ଏହି ଶିକ୍ଷା ସଂସ୍ଥା ଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ଜଳ, ବିଦ୍ୟୁତ, ରାଷ୍ଟ୍ରା, କର୍ମଶାଳା ଏବଂ ଯୋଗାଯୋଗ ଭଳି ଆବଶ୍ୟକ ଭିତ୍ତିଭୂମି ନିର୍ମିତ କରିବା ମଧ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କର ଦାୟିତ୍ବ ଥିଲା । ରାଜ୍ୟ ସରକାର ନିଷ୍ଠିୟ ଅଂଶାଦାର ହୋଇଥିବା ହେତୁ ଏହି କେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରାୟୋଜିତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରିବା ଦିଗରେ ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରୁନଥିଲେ । ତେଣୁ କେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରାୟୋଜିତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ କ୍ଷେତ୍ରରେ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାର ଉତ୍ସମ୍ମାନ ପାଇଁ ଯୋଗାଣ ଓ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରିବାର ଦାୟିତ୍ବ ନେବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦିଆଯାଇପାରେ । ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ପ୍ରାୟୋଜିତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ମଧ୍ୟ ଏକ ପ୍ରକାରର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇପାରେ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ବ୍ୟାଙ୍କ, ସ୍ଵେଚ୍ଛାସେବୀ ସଂସ୍ଥା, ଖଦୀ ଓ ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗ ବୋର୍ଡ, କେନ୍ଦ୍ର ଓ ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗ ଆଦି ଅନୁଷ୍ଠାନ ମାନଙ୍କର ଗ୍ରାମୀଣ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ପାଇଁ ଥିବା ଭୂମିକାକୁ ସନ୍ତ ଭାବରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

୧.୮.୧୦ ରଣର ଅଭାବ

ଗ୍ରାମୀଣ ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରରେ ଆର୍ଥିକ ସମ୍ପଳର ଘୋର ଅଭାବ ଦେଖାଯାଏ । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ କରାଯାଇଥିବା ଅନୁଧାନରୁ ପ୍ରମାଣିତ ହୁଏ ଯେ ଆମ ଦେଶ ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପ୍ତିର ପଥ ଅନୁସରଣ କରିବା ପରତାରୁ ବାଣିଜ୍ୟକ ବ୍ୟାଙ୍କମାନେ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ରଣ ପ୍ରଦାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି । ଗ୍ରାମୀଣ କ୍ଷେତ୍ରର ଅବହେଳା ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କୁ ରଣ ଛାଡ଼ି ଭଳି ମୂଲ୍ୟ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିଥିବା କଥା ମଧ୍ୟ ଅନୁଧାନକାରୀ ମତ ଦିଅନ୍ତି । ଏହି କ୍ଷେତ୍ର ପାଇଁ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଏବଂ ଅର୍ଥ ଲଗାଣକାରୀ ସଂସ୍ଥାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅତ୍ୟନ୍ତ ନଗଣ୍ୟ । ତେଣୁ ଗ୍ରାମୀଣ ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରର ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରିବା ପାଇଁ ରିହାତି ସହ ରଣ ପ୍ରଦାନକୁ ଚାଲୁ ରଖିବା ଆବଶ୍ୟକ । ପୂର୍ବରୁ

ଦିଆଯାଇଥିବା ପ୍ରସ୍ତାବ ମତେ ସରକାର ରିହାତି ସହ ରଣ ପ୍ରଦାନ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ଦେବା ପାଇଁ ସରକାର କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ଗ୍ରାମୀଣ ଶିଳ୍ପର ସଂଜ୍ଞା ପୂର୍ବ ନିରୂପଣ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

୧.୮.୧୧ ବିପଣନର ଭିତ୍ତିଭୂମି

ସୁସଂସ୍କୃତି ବଜାର ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ଭିତ୍ତିଭୂମି – ବିନା ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶିଳ୍ପାୟନ ଏକ ନିଷ୍ଠଳ ପ୍ରୟୋଗ ହେବ । ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଉପାଦିତ ସାମଗ୍ରୀ ସାଧାରଣ ଯୋଗାଣ ଶୃଙ୍ଖଳର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏଗ୍ରତିକ ପାଇଁ ଭଲ ବଜାର ପାଇବା ସମ୍ଭବ ହେବ ନାହିଁ । ଗ୍ରାମୀଣ ଶିଳ୍ପରୁ ଉପାଦିତ ସାମଗ୍ରୀର କିନ୍ତୁ ପାଇଁ ବ୍ୟବସାୟିକ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ (Network) ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ସରକାରୀ ବିଭାଗମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକ ସାମଗ୍ରୀ ଗ୍ରାମ୍ୟ ବଜାରରୁ ସଂଗ୍ରହ କଲେ ଗ୍ରାମୀଣ ଶିଳ୍ପର ଅର୍ଦ୍ଧେକ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ହୋଇ ପାରିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଜିଲ୍ଲା ସଦରମହକୁମାରେ ଗ୍ରାମୀଣ ବଜାର ଖୋଲାଯାଇ ସ୍ଵାୟଂ ସହାୟକ ଗୋଷ୍ଠୀ ମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଉପାଦିତ ସାମଗ୍ରୀର ବିକ୍ରୟ କରାଯାଉଛି । ଏହା ସହ ସରକାର ପ୍ରତି ଜିଲ୍ଲାରେ ସ୍ଥାଯୀ ବଜାର ସ୍ଥାପନ କରି ଗ୍ରାମୀଣ ଶିଳ୍ପରେ ଉପାଦିତ ସାମଗ୍ରୀର ସଂଗ୍ରହ ଓ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ସୁଲଭ ମୂଲ୍ୟ ଦୋକାନ (Fair Price Shop) ଏବଂ ଖାଇଟି ସମବାୟ ସମିତି ମାନଙ୍କ ଜରିଆରେ ଖାଇଟିମାନଙ୍କୁ ଯୋଗାଇ ଦେଇ ପାରିବ । ଗ୍ରାମୀଣ ଶିଳ୍ପରୁ ଉପାଦିତ ସାମଗ୍ରୀର ବିପଣନ ପାଇଁ ସ୍ଥାନୀୟ ବଜାର ଓ ତୀର୍ଥ ମୂଳମାନଙ୍କରେ ସ୍ଥାଯୀ ଖୁରୁରା ଦୋକାନ ଖୋଲାଯାଇପାରେ ଏବଂ ମେଳା ଓ ଉସ୍ତୁବ ମାନଙ୍କରେ ବିକ୍ରୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇ ପାରେ ।

ସରକାର ମଧ୍ୟ ଜିଲ୍ଲାମାନଙ୍କରେ ବିବିଧ ବଷ୍ଟୁ ଭଣ୍ଡାର (Departmental Store) କିମ୍ବା ଦୋକାନ (Mall) ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ପାଇଁ ଚିନ୍ତା କରିପାରନ୍ତି । ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶିଳ୍ପରୁ ଉପାଦିତ ସାମଗ୍ରୀ ଗୁଡ଼ିକୁ ସରକାର ବ୍ୟାପାର ଚିନ୍ତା (ବ୍ୟାଣ୍ଡ) ଦେଇପାରନ୍ତି ଏବଂ ଏହାର ଗୁଣବତ୍ତା ପାଇଁ ପ୍ରମାଣ ପତ୍ର ଦେଇପାରନ୍ତି । ସରକାର ଖଦୀ ଓ ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗ ସଂସ୍ଥାକୁ ଅନୁସରଣ କରି ଏହି ସାମଗ୍ରୀ ଗୁଡ଼ିକର ବିକ୍ରୟ ଅଧିକାର (Franchise) ବ୍ୟବସାୟୀ ଅନୁଷ୍ଠାନ ମାନଙ୍କୁ ଦେଇ ପାରନ୍ତି । ସରକାରୀ ଓ ଅନ୍ୟ ଦରମା ପ୍ରାୟ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ପୋଷ୍ଟ ଦେଇତେହୁଁ ଚେକ ଦେଇ କିମ୍ବା ମାସିକ କିଷ୍ଟରେ ଦରମାରୁ ଭରଣୀ କରିବାର ସୁବିଧା ଦେଇ ଧାର ସ୍ଥାନରେ ଏହି ସାମଗ୍ରୀ ଗୁଡ଼ିକୁ ବିକ୍ରି କରାଯାଇପାରେ । ସ୍ଥିର ଆୟ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ମାନଙ୍କୁ କ୍ରେଡ଼ିଟ୍ କାର୍ଡ୍” ବା ଡେବିଟ୍ କାର୍ଡ୍ ଜରିଆରେ ସାମଗ୍ରୀ ଗୁଡ଼ିକୁ ବିକ୍ରି କରାଯାଇପାରେ । ଗ୍ରାମୀଣ ଶିଳ୍ପରୁ ଉପାଦିତ ସାମଗ୍ରୀଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରଚାର ପ୍ରସାର ପାଇଁ ସରକାର ରେଡ଼ିଓ ଓ ଦୂରଦର୍ଶନ ଭଳି ନିଜସ୍ତ ମାଧ୍ୟମର ସାହାଯ୍ୟ ନେଇ ପାରିବେ ।

ଆମ୍ବ ନିରୀକ୍ଷଣ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

- କ) ଉତ୍ତର ପାଇଁ ନିମ୍ନରେ ଥିବା ସ୍ଥାନଙ୍କୁ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତୁ
- ଖ) ଆପଣଙ୍କ ଉତ୍ତରକୁ ଏହି ଏକକ (Unit) ର ଶେଷରେ ଥିବା ଉତ୍ତର ସହ ମିଳାଇ ଦେଖନ୍ତୁ ।

୧) ଧାରଣାମୂଳକ ଭାବରେ ଶିକ୍ଷାୟନର ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରନ୍ତୁ । ଭାରତର ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଶିକ୍ଷାୟନର ଅଗ୍ରଗତି ମନ୍ତ୍ରର ହେବାର କାରଣ କଣ ?

ଉତ୍ତର : _____

୨) ଶିକ୍ଷାୟନର ସକାରାମୂଳକ ଏବଂ ନକରାମୂଳକ ପ୍ରଭାବ କ'ଣ ?

ଉତ୍ତର : _____

୧.୯ ଏକତ୍ରୀକରଣ

- ଶିକ୍ଷାୟନ ଉପାଦନ, ଆୟ ଓ ନିଯୁକ୍ତି ସୁଯୋଗରେ ବୃଦ୍ଧି ଘଟାଇ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧିର ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟରେ କାର୍ଯ୍ୟକରେ ଯାହାଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତେଷ୍ଣ ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ କଲ୍ୟାଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କାରଣ ଶିକ୍ଷାୟନ ପୁଣି, କୁଶଳୀ ଶ୍ରମିକ ଏବଂ ଉତ୍ୱିତ୍ତମି ଜତ୍ୟାଦିର ଅଭାବ ହେତୁ ଆବଶ୍ୟକ ବେଗ ଶକ୍ତି ଆହରଣ କରିବାରେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପରିଚାରକ ହୁଏ ନାହିଁ
- ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିକ୍ଷା ସଂସ୍ଥା ମାନଙ୍କୁ ଉପାଦନ ଓ ଆୟବୃଦ୍ଧି କରି ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧିକୁ ପ୍ରୋତ୍ସ୍ଥାତାଙ୍କ କରିବା ଏକ ଉପାୟ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇ ପାରେ କାରଣ ଏଗୁଡ଼ିକର ବିକାଶ ଅବଧୂ ସ୍ଵଚ୍ଛ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ, କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିକ୍ଷା ସଂସ୍ଥାର ବିକାଶ ଫଳରେ ଅଛ ବିକଶିତ ଦେଶ ମାନଙ୍କରେ ଦେଖାଯାଉଥିବା ବେକାରୀ ଓ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଭଳି ତୀର୍ତ୍ତ ସମସ୍ୟାକୁ ଲାଗୁ କରାଯାଇ ପାରିବ କାରଣ ଏହି ସଂସ୍ଥାଗୁଡ଼ିକ ଶ୍ରମ ପ୍ରଧାନ । ଭାରତ ଏକ ବିକାଶଶୀଳ ଦେଶ ।

- ନଗଦ ପୁଣିର ଅଭାବ, ବେକାରା, ଅବନିଯୁକ୍ତି, ଆଞ୍ଚଳିକ ବୈଷମ୍ୟ ଓ ଅସମତା, ଆୟ ଓ ସମ୍ବଲ ବଣ୍ଣନରେ ଅସମାନତା ଏବଂ ଗ୍ରାମ୍ୟ ସମ୍ବଲର ଅବ୍ୟବହାର ଓ ଅଛି ବ୍ୟବହାର ଆଦି କାରଣରୁ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଓ କୁଟୀର ଶିକ୍ଷର ଭାରତୀୟ ଅର୍ଥନୀତିରେ ଏକ ଲୋକପ୍ରିୟ ଭୂମିକା ଅଛି ।
- ନିଯୁକ୍ତି ସୃଷ୍ଟି, ଆୟ ବୃଦ୍ଧି, ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଭରି ରହିଥିବା ପ୍ରାଥମିକ ଓ ଗୌଣ ସମ୍ବଲର ସଂଚଯ ଓ ବିନିଯୋଗ ହିଁ ସାରମର୍ମ । ପୂର୍ବରୁ ସଂଡୃପ୍ତ ହୋଇସାରିଥିବା କୃଷି କ୍ଷେତ୍ରରୁ ଲୋକଶକ୍ତିକୁ ଶିକ୍ଷ ଓ ଆନୁସଙ୍ଗିକ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ପଥ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ।
- ଭାରତରେ କାରିଗରୀ ଶିକ୍ଷର ଏକ ପୁରାତନ ପରମରା ଅଛି । ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତରେ ଏହି ଶିକ୍ଷର ମହତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ ଉନ୍ନତି ଏବଂ ବିଦେଶରେ ଉପାଦିତ ବସ୍ତୁ ଗୁଡ଼ିକର ଲୋକ ପ୍ରିୟତା ଓ ଏଗୁଡ଼ିକର ରପ୍ତାନୀ ସମ୍ପର୍କରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ରହିଛି । ମଧ୍ୟମୁଗରେ ବିଶେଷତଃ ମୋଗାଳ ଶାସନ କାଳରେ ଭାରତରେ ଉପାଦିତ ବସ୍ତୁ ଗୁଡ଼ିକ ଉତ୍ସବ ଅନ୍ତର୍ଦେଶୀୟ ବାଣିଜ୍ୟ ଏବଂ ବିଦେଶକୁ ରପ୍ତାନୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଥିଲା ।
- ୧୯୪୭ ମସିହାରେ ଶିକ୍ଷ ନୀତି ସଂକଷ୍ଟ ପୂର୍ବରୁ ଥିବା ନୀତିକୁ ମହାଲାନୋବିସ୍ ନମ୍ବନା ପ୍ରକାରେ ଏକ ନୂତନ ଆକୃତି ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲା । ଏହି ନୀତି ସଂକଷ୍ଟରେ କେତେକ ମୌଳିକ ଏବଂ ଭାରୀ ଶିକ୍ଷର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ କୁଟୀର ଓ ଗ୍ରାମ୍ୟ କ୍ଷୁଦ୍ରଶିକ୍ଷକୁ ଅର୍ଥନୀତିକ ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଥିଲା ।

୧.୧୦ ପ୍ରମୃଣ ଶବ୍ଦାବଳୀ

- ଶିକ୍ଷାୟନ :** ଉପାଦନ ପାଇଁ ଅର୍ଥନୀତିର ବ୍ୟାପକ ପୁନର୍ଗୋଟନକୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଏକ ମାନବ ଗୋଷ୍ଠୀକୁ ଏକ କୃଷି ଭିତ୍ତିକ ସମାଜରୁ ଶିକ୍ଷ ଭିତ୍ତିକ ସମାଜରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରିବାର ସମୟକାଳକୁ ଶିକ୍ଷାୟନ କୁହାଯାଏ ।
- କୁଟୀର ଶିକ୍ଷ :** କୁଟୀରଶିକ୍ଷ ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିକ୍ଷ ଯେଉଁଥିରେ ଉପନ୍ମ ଦ୍ରବ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି ଓ ସେବା କାରଖାନା ଭିତ୍ତିକ ନହୋଇ ଗୃହ ଭିତ୍ତିକ ହୋଇଥାଏ । କୁଟୀର ଶିକ୍ଷରେ ଉପାଦିତ ସାମଗ୍ରୀ ଓ ସେବା ସାଧାରଣତଃ ବହୁ ପରିମାଣରେ ଉପାଦିତ ହେଉନଥିବା କାରଣରୁ ପୃଥକ୍ ଓ ଅସାଧାରଣ ହୋଇଥାଏ । ଏହି କ୍ଷେତ୍ରର ଉପାଦନକାରୀମାନେ ଅନେକ ସମୟରେ କାରଖାନା ଭିତ୍ତିକ ବୃଦ୍ଧତ୍ ଶିକ୍ଷ ସହ ପ୍ରତିଦିନିତା କରିବାକୁ ଯାଇ ବହୁ ପ୍ରତିକୂଳ ଅବସ୍ଥାର ସମ୍ବୁଧାନ ହୁଅନ୍ତି ।
- ସ୍ଥାନାନ୍ତରଣ :** ସ୍ଥାନୀୟ ଭାବରେ ବସନ୍ତ ସ୍ଥାପନ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଚାଲିଯିବା ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରଣ (Migration) କୁହାଯାଏ । ବେଳେ ବେଳେ ଏହି ସ୍ଥାନାନ୍ତରଣ

ବହୁ ଦୂରସ୍ଥାନକୁ ଏପରିକି ଗୋଟିଏ ଦେଶରୁ ଅନ୍ୟ ଦେଶକୁ ମଧ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧ | ପ୍ରକୃତରେ ଏହା ହିଁ ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପି ପ୍ରଚଳିତ ପଢ଼ନ୍ତି ।

- **ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ବଲ :** ମାନବ ଜାତି ଦ୍ୱାରା କରାଯାଉଥିବା କୌଣସି କ୍ରିୟା ବିନା ଯାହା ଅବସ୍ଥିତ ଥାଏ ତାହାକୁ ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ବଲ କୁହାଯାଏ । ସମସ୍ତ ଚମ୍ପକୀୟ (Magnetic) ମାଧ୍ୟାକର୍ଷଣ (gravitational) ଏବଂ ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଧର୍ମ ଓ ଶଳ୍କ ଆଦି ମୂଳ୍ୟବାନ ଚାରିତ୍ରିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଥିବା ପଦାର୍ଥ ଏହାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ପୃଥିବୀରେ ଥିବା ସୂର୍ଯ୍ୟାଲୋକ, ବାୟୁମଣ୍ଡଳ, ଜଳ, ଭୂମି (ସମସ୍ତ ଖଣ୍ଡିଜ ପଦାର୍ଥ ସହିତ) ସହ ସମ୍ବଲ ଉଭିଦ ଜଗତ ଓ ପ୍ରାଣୀ ଜଗତ ଯାହା ଛତି ପୂର୍ବେ ଚିହ୍ନିତ ଚାରିତ୍ରିକ ଓ ବନ୍ଧୁଗତ ଗୁଣ ସହିତ ବଞ୍ଚି ରହିଥାଏ ।
- **ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ :** କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ସ୍ଥାନ ବା କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଠାରୁ କାର୍ଯ୍ୟ, କ୍ଷମତା, ଜନ ସମୂଦାୟ ଓ ବନ୍ଧୁକୁ ପୁନର୍ବନ୍ଧନ ବା ବିକ୍ଷେପଣର ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ କୁହାଯାଏ । କେନ୍ଦ୍ରୀକରଣକୁ ବିଶେଷତଃ ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଭାବରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ବେଳେ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣକୁ ବୁଝିବା ପାଇଁ କୌଣସି ସାଧାରଣ ସଂଜ୍ଞା ନାହିଁ । ବିଭିନ୍ନ ଉପାୟରେ ଏହା ପ୍ରୟୋଗ କରିଯାଉଥିବା ହେତୁ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣର ଅର୍ଥ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହୋଇପାରେ ।

୧.୧୧ ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ (References)

Abraham, Vinod (2009): “Employment Growth in Rural India :Distress Driven”, Economic and Political Weekly, Vol. 44, No.16

Ahmad, Mumtaz Uddin (2006): “Rural Development and Poverty-Alleviation through Promotion of Rural Non-Farm Activities in the Asia-Pacific Region: Review of Evidence, Patterns and Issues”, Asia-Pacific Journal of Rural Development, Vol. 16, No. 1

Basant, Rakesh (1994): “Economic Diversification of Rural Areas”, Economic and Political Weekly, Vol.29, No. 39

Basant, Rakesh and B.L.Kumar (1989): “Rural Non-Agricultural Activities in India: A Review of Available Evidence”, Social Scientist, Vol. 17, No.1-2

Bhalla, G.S. and Peter Hazell (2003): “Rural Employment and Poverty: Strategies to Eliminate Rural Poverty within a Generation”, Economic and Political Weekly, Vol. 38, No. 33

Chadha, G.K. (2002): “Rural Non-Farm Employment in India: What does Recent Experience Teach Us?”, The Indian Journal of Labour Economics, Vol. 45, No. 4.

Dev, Mahendra S. (1990): “Non-Agricultural Employment in Rural India: Evidence at a Disaggregated Level”, Economic and Political Weekly, Vol. 26, No. 28.

Fisher, Thomas, Vijay Mahajan and Ashok Singha (1997): The Forgotten Sector: Non-farm Employment and Enterprises in Rural India, London: Intermediate Technology Publications

Gill, L. S. (2005): “Deceleration of Industrial Growth and Rural Industrialization Strategy for Indian Punjab”, Journal of Punjab Studies, Vol. 12, No. 2

ଦ୍ୱିତୀୟ ଏକକ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍‌ଦେୟାଗ

ବିଷୟ ଗଠନ

- ୧.୦ ପଠନର ଉଦ୍‌ଦେୟ
- ୧.୧ ଉପକ୍ରମଣିକା
- ୧.୨ ସଂଙ୍କାର
- ୧.୩ ଭାରତରେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍‌ଦେୟାଗ
- ୧.୪ ଗ୍ରାମ୍ୟଶିଳ୍ପ
- ୧.୫ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶିଳ୍ପର ଧୂବୀକରଣ
- ୧.୬ ଭାରତରେ ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗ ସମ୍ବୂଧୀନ ହେଉଥିବା ଆହ୍ଵାନ
- ୧.୭ ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗର ସମସ୍ୟା
- ୧.୮ ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶରେ ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗର ଭୂମିକା
- ୧.୯ ଏକତ୍ରୀ କରଣ
- ୧.୧୦ ପ୍ରମୂଖ ଶକ୍ତିକାଳୀ
- ୧.୧୧ ସହାୟକ ଗ୍ରାନ୍ତୀସ୍ଵର୍ଗୀ

୨.୦ ପଠନର ଉଦ୍‌ଦେୟ

ଏହି ଅଧ୍ୟାତ୍ମର ସମାପ୍ତିପରେ ତୁମେ ସମର୍ଥ ହେବ :

- ଗ୍ରାମ୍ୟଉଦ୍‌ଦେୟାଗର ସଂଜ୍ଞା, ଅର୍ଥ ଓ ତତ୍ତ୍ଵ ସଂପର୍କୀୟ ଧାରଣା ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବା ।
- ଭାରତରେ ଗ୍ରାମ୍ୟଉଦ୍‌ଦେୟାଗରେ ବ୍ୟବହୃତ ପଢନ୍ତିକୁ ବୁଝିବା ।
- ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶିଳ୍ପ ଉପରେ ଧୂବୀକରଣର ପ୍ରଭାବ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ।
- ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍‌ଦେୟାଗର ନିହିତାର୍ଥ ଓ ଭାରତରେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍‌ଦେୟାଗ ସମ୍ବୂଧୀନ ହେଉଥିବା ଆହ୍ଵାନକୁ ବୁଝିବା ।
- ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍‌ଦେୟାଗର ଆଲୋଚ୍ୟ ବିଷୟ ଓ ସମସ୍ୟାକୁ ଜାଣିବା ।

9.1 ଉପକ୍ରମଣିକା

ଉଦ୍‌ଦେୟାଗିକ ଅଭିମୁଖୀକରଣ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉନ୍ନୟନରେ ଉଦ୍‌ଯୋଗକୁ ଆର୍ଥିନୌତିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଏବଂ ବିକାଶର ପ୍ରଧାନ ଶକ୍ତି ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରେ । ଏହାବ୍ୟତୀତ ଉନ୍ନୟନର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉପାଦାନ ଗୁଡ଼ିକ ଅନାବଶ୍ୟକ ଓ ଅପରମ ମନେହେବ । ଏହାସବେ କେବଳ ଉଦ୍‌ଯୋଗକୁ ଉନ୍ନୟନର ପ୍ରଧାନ ଶକ୍ତି ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରି ନେଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ସ୍ଵର୍ଗଂ ଗ୍ରାମ୍ୟବିକାଶ ଓ ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗର ଉନ୍ନତି ସାଧନ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ଏଥୁସବ ଆବଶ୍ୟକ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଉଦ୍‌ଦେୟାଗକୁ ସହାୟକ ହେଉଥିବା ପରିବେଶ । ଏତଳି ପରିବେଶର ସୃଷ୍ଟି ମୁଖ୍ୟତଃ ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗକୁ ପ୍ରୋସ୍ଥାହିତ କରୁଥିବା ନୀତି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ଅନ୍ୟପକ୍ଷେ ଏହି ନୀତିର କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ଏବଂ ଏହା କ’ଣ ଓ କେଉଁଠାରୁ ଏହିପରି ଉଦ୍‌ଦେୟାଗ ସଂପର୍କୀୟ ଧାରଣାମୂଳକ ଆଧାର ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ ।

ଏବେ ଗ୍ରାମ୍ୟଉନ୍ନୟନ ପୂର୍ବ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଭାବରେ ଉଦ୍‌ଯୋଗ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ । ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉନ୍ନୟନକୁ ପ୍ରୋସ୍ଥାହିତ କରୁଥିବା ଅନୁଷ୍ଠାନ ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷଙ୍କ ପାଇଁ ଉଦ୍‌ଯୋଗ ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ଦ୍ୱାରାନ୍ତି କରୁଥିବା ଏକ କୌଶଳ । ଅଧିକତ୍ତୁ, ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍‌ଦେୟାଗକୁ ପ୍ରୋସ୍ଥାହନ ଦେବା ଏକ ଜରୁଗା ଆବଶ୍ୟକତା ବୋଲି ସହମତ ହୁଆଛି ; ଉନ୍ନୟନ ସଂସ୍ଥାମାନେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍‌ଯୋଗକୁ ନିଯୁକ୍ତିର ବିଶାଳ ସମ୍ବନ୍ଧ ଭାବେ ଦେଖନ୍ତି; ରାଜନୀତିଜ୍ଞମାନେ ଏହାକୁ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଦେଖାଦେଉଥିବା ଅଶାନ୍ତିର ନିରାକରଣ ପାଇଁ ଏକ ଉପାୟ ଭାବରେ ଦେଖନ୍ତି ; କୃଷକମାନେ ଏହାକୁ କୃଷି କ୍ଷେତ୍ରରୁ ହେଉଥିବା ଆୟର ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ଏକ ସାଧନ ମନେ କରନ୍ତି ଏବଂ ମହିଳାମାନେ ଏହାକୁ ନିଜର ଗୃହ ନିକଟରେ ଏକ ନିଯୁକ୍ତିର ସମ୍ବନ୍ଧ ସାଧନ ମନେ କରନ୍ତି ଯାହା ସ୍ଵାୟତ୍ତା, ସ୍ଵାଧୀନତା ଦିଏ ଓ କମ୍ ସାମାଜିକ ସହାୟତା ଆବଶ୍ୟକ କରେ ।

9.2 ସଂଝା

ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ପରିଦୃଷ୍ଟ ହେଉଥିବା ଉଦ୍‌ଯୋଗକୁ ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗ କୁହାଯାଏ । ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଶିଷ୍ଟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗକୁ ସୂଚାଇଥାଏ । ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗ ଏବଂ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶିଜ୍ଞାୟନ ଏକାର୍ଥବୋଧକ ଅଟେ । ଖଦୀ ଓ ଗ୍ରାମ୍ୟଦେୟାଗ କମିଶନ ଅନୁଯାୟୀ : ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶିଜ୍ଞର ଅର୍ଥ ୧୦୦୦୦ରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵ ଜନସଂଖ୍ୟା ନିର୍ଧବା ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଯେକୌଣସି ଶିଷ୍ଟ ଅଥବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଆକୃତି ଯାହା ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଶକ୍ତି ସହ ବା ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଶକ୍ତି ବ୍ୟବହାର ବିନା କୌଣସି ସାମଗ୍ରୀର ଉପାଦନ କରେ ଯାହାର ସ୍ଥାୟୀ ପୁଞ୍ଜନିବେଶ ପ୍ରତିକାରିଗର ବା ଶ୍ରମିକର ମୁଣ୍ଡପିଛା ଏକ ହଜାରରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵ ନୁହେଁ ।

ଉତ୍ତର ସରକାରଙ୍କ ଅନୁଯାୟୀ : ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ, ଗ୍ରାମରେ କିମ୍ବା ୨୦,୦୦୦ ବା ତାହାଠାରୁ କମ୍ ଲୋକସଂଖ୍ୟା ବିଶିଷ୍ଟ ସହରରେ ଅବସ୍ଥିତ କୌଣସି ଶିଳ୍ପ ଯାହାର କାରାଖାନା ନିର୍ମାଣ ଓ ଯନ୍ତ୍ରପାତ୍ରର ମୂଲ୍ୟ ତିନିକୋଟି ଟଙ୍କା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇଥିବା ତାହାକୁ ଗ୍ରାମୀଣ ଶିଳ୍ପ କୁହାଯାଏ ।

ମୂଲତଃ ଅସତ୍ତୁଳିତ ଉନ୍ନୟନ ହିଁ ସମସ୍ୟା ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ଵର୍ଗ ବିକାଶର ସହଗମୀ ଓ ସହଯୋଗୀ ସମସ୍ୟାରେ ପାତିତ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନର ମୂଲ୍ୟଦେଇ ଅନ୍ୟଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନର ବିକାଶ କରିବା । ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସ୍ଵରୂପ ବେକାରୀ ବା ଅବନିୟୁକ୍ତ ଯୋଗୁଁ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରୁ ସହରକୁ ବହୁସଂଖ୍ୟାରେ ଲୋକମାନଙ୍କର ସ୍ଥାନାନ୍ତରୀକରଣ ହୁଏ ଏକଥା ଆମେ ସର୍ବଦା ଦେଖୁଆଉ । ତେଣୁ ଏପରି ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ଯାହା ଫଳରେ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରୁ ସହରାଞ୍ଚଳକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରଣ ହ୍ରାସ କରିବ । ସ୍ଵଭାବତଃ ସ୍ଥାନାନ୍ତରଣ ସର୍ବଦା ଅବାଞ୍ଚନୀୟ ନୁହେଁ କିନ୍ତୁ କେବଳ ନିଯୁକ୍ତ କାରଣରୁ ଅଛି ସଂଖ୍ୟାରେ ସ୍ଥାନାନ୍ତରଣ ହୋଇପାରେ । ବରଂ ପରିସ୍ଥିତି ଏପରି ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ଯାହା ଫଳରେ ଲୋକମାନେ ନଗର ଓ ସହରରୁ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହେବା ପାଇଁ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ମାନେ କରିବେ କାରଣ ସେଠାରେ ଉତ୍ତମ ସୁଯୋଗ ଉପଲବ୍ଧ ହେବ ।

୨.୩ ଉତ୍ତରରେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍ୟୋଗ

ଜାତୀୟ ଅର୍ଥନୀତିମାନଙ୍କରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଧୂବିକରଣ ହେଉଥିବାରୁ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଅଭୁତପୂର୍ବ ଗତିରେ ତୀରୁ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ଏହା କୃଷିସମେତ ସମସ୍ତ ଅର୍ଥନୀତିକ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଛି । ତେଣୁ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍ୟୋଗ ଅର୍ଥନୀତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଏକ ଶକ୍ତି ଭାବରେ ନିଜର ଗୁରୁଡ଼ବୁଦ୍ଧି କରୁଛି ଏଥରେ ବିସ୍ମୟତ ହେବାର କିଛି ନାହିଁ କାରଣ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ଅନେକ ବୃତ୍ତିଗତ ସମ୍ପଦାୟକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବାକୁ ହେଲେ ଏହା ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ତେବେ ଉଦ୍ୟୋଗ ଉନ୍ନତି ସାଧନ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ସମାର୍ଥ ପରିବେଶ ଆବଶ୍ୟକ କରେ । କେତେକ ନେତୃସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି, ସ୍ଥାନୀୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଏବଂ ଗ୍ରାମ୍ୟଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ଅଙ୍ଗୀକାର-ବନ୍ଦ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷ ବିକାଶକୁ ଦ୍ରବାନ୍ତି କରିବାରେ ସହାୟକ ହୋଇଆସିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଉଦ୍ୟମକୁ ପ୍ରଶଂସା କରିବା ଆବଶ୍ୟକ କିନ୍ତୁ ତାହା ସହିତ ଲୋକମାନଙ୍କର ସହରାତ୍ମିମୁଖୀ ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ବିପରାତମୁଖୀ କରିବା ପାଇଁ ଅନେକ କିଛି କରିବାର ଅର୍ଥାତ୍ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଆକର୍ଷଣ କରି ରଖିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଅଛି । ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କେବଳ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରୁ ବାହାରକୁ ଯିବା ପ୍ରବାହର ଗତିରୋଧ କରିବା ନୁହେଁ ବରଂ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହୋଇଥିବା ସହରାଞ୍ଚଳରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳକୁ ଫେରି ଆସିବା ପାଇଁ ଆକର୍ଷଣ କରିବା । ଯୁବଗୋଷ୍ଠୀ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳକୁ ସୁଯୋଗର ସ୍ଥଳ ବୋଲି ବିବେଚନ କଲେ ହିଁ ଏହା ସମ୍ଭବ ହେବ ।

ସମସ୍ତ ସ୍ଵର୍ଗତା ସଭ୍ରେ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ସାମର୍ଥ୍ୟକୁ କଳନାକରି ଏହାକୁ ଏକ ସୁଯୋଗ ସ୍ଥଳରେ ପରିଣତ କରିବାକୁ ହେଲେ ଏହାକୁ ସେହି ଅନୁଯାୟୀ ଗଠନ କରିବାକୁ ହେବ । ଜଣେ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର

ବାଷ୍ପବିକତାକୁ କିପରିଭାବରେ ଦେଖୁବ ତାହା ଉପରେ ଅନେକ କିଛି ନିର୍ଭର କରେ । ଜଣେ ଗ୍ରାମରେ ରହିଯାଇଥିବା କିମ୍ବା ନିଯୁକ୍ତ ଖୋଜୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଏ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ଏହି ବାଷ୍ପବିକତାକୁ ଯେଉଁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖୁବ, ଜଣେ ସେଠାରେ କିଛି ସାର୍ଥକ ହେଲାଭଳି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିବା ଏବଂ ସେହି ଲକ୍ଷ୍ୟକୁ ହାସଳ କରିବା ପାଇଁ କଷ୍ଟସାଧ ପଥ ଅତିକ୍ରମ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ତାହାଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖୁବ । ଏପରି ମାନସିକତା ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଯେ ଅଭାବ ରହିଛି ତାହା ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ସମୟକୁମେ ବିଭିନ୍ନ ଜଟିଳତା ହେଉଁ ସେମାନଙ୍କର ମାନସିକତାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟେ ଏବଂ ସେମାନେ ନିଯୁକ୍ତ ଖୋଜୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ବଳରେ ସାମିଲ ହୁଅନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ସକାରାମ୍ଭକ ଓ ସର୍ଜନାମ୍ଭକ ଭାବରେ ଚିନ୍ତା କରିବାରେ ସହାୟତା ଦେଲେ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ଉଦ୍‌ଯୋଗର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସଫଳ ହେବ । ଯୁବଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କର ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ଚିନ୍ତା କରିବା ଏବଂ ସଠିକ୍ ଭାବେ ପରିଚାଳିତ ଉଦ୍ୟମ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍‌ଯୋଗ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନୂତନ ଯୁଗର ଆବାହନ କରିବ ।

ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉନ୍ନୟନରେ ପ୍ରୟୁଷ୍ୟ ହେଉଥିବା ମୌଳିକ ନିୟମ ଗୁଡ଼ିକ ହେଲା ;-

- ଗ୍ରାମ୍ୟ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଥିବା ଔଦ୍ୟୋଗିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସ୍ଥାନୀୟ ସମଳର ଅନୁକୂଳତମ ବିନିଯୋଗ - କୃଷିକ୍ଷେତ୍ରରୁ ଉପାଦନର ଉତ୍ତମ ବଣ୍ଣନରେ ଗ୍ରାମର ସମୃଦ୍ଧି ।
- ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଔଦ୍ୟୋଗିକ ବୃତ୍ତିମିଳିଲେ ପକ୍ଷପାତ ହ୍ରାସ ହେବ ଏବଂ ଏହି ବିକଷି ବୃତ୍ତି ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରୁ ହେଉଥିବା ସ୍ଥାନାନ୍ତରଣକୁ ରୋକି ପାରିବ ।
- ଛାତ୍ର ମୌଳିକ ଉପାଦାନ ('6 m') ଯଥା- ଲୋକ ଶକ୍ତି (Manpower), ଅର୍ଥ (Money), ଆବଶ୍ୟକ ବସ୍ତୁ (Material), ଯନ୍ତ୍ରପାତି (Machinery), ପରିଚାଳନା (Management), ଏବଂ ବଜାର (Market) ଗ୍ରାମ୍ୟ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଯୋଗାଇ ଦେବା ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟ ପଢ଼ିବିକୁ ସକ୍ରିୟ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ପରିବେଶରେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍‌ଯୋଗ : ପରିବର୍ତ୍ତତ ପରିବେଶ ଦେଉଥିବା ସମ୍ବାଦ୍ୟ ସୁରିଧାଗୁଡ଼ିକର ଅଂଶୀଦାର ହେବାପାଇଁ ପାରମ୍ପରିକ କ୍ଷୁଦ୍ର ବ୍ୟବସାୟର ସାର୍ଥକ୍ୟ ଉପରେ ବିଶ୍ୱ ପରିବେଶର ପରିବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରଶ୍ନ ଚିହ୍ନ ଲଗାଏ । ଜନସଂଖ୍ୟାର ଦ୍ରୁତ ଅଭିବୃଦ୍ଧି (ଯଦିଚ ଏବେ ହ୍ରାସ ହେଉଥିବା) ଏହାଠାରୁ ଆହୁରି ଅଧିକ ବେଗରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବା ସହରାକରଣ ସହ ମିଶି ଅଧିକ ଚାହିଦା ସୃଷ୍ଟି କରେ । ଭାରତରେ ସାଧାରଣ ଭାବରେ ସହରା ଜନସଂଖ୍ୟା ମୋଟ ଜନସଂଖ୍ୟାଠାରୁ ଦୁଇଗୁଣ ଭାବରେ ବୃଦ୍ଧି ଘରୁଛି ଏବଂ ୨୦୨୦ ମସିହାବେଳକୁ ଏହା ମୋଟ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଜନସଂଖ୍ୟାକୁ ଚପି ଯାଇପାରେ । ଜନସଂଖ୍ୟା ସଂପର୍କୀୟ ଏପରି ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ଧାରା କେତେକ ପାରମ୍ପରିକ କ୍ଷୁଦ୍ର ବ୍ୟବସାୟ ପାଇଁ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବା ଚାହିଦାକୁ ପୂରଣ କରିବା ଏକ ଆହ୍ଵାନ ।

૭.૪ ગ્રામ્ય શિક્ષ

યેઝી પરિસરકુ પ્રાથમિક ભાવે ઉપાદિત ઘામગ્રાર બ્યબહાર, પ્રક્રિયાકરણ, પાકિજ્ઝ ઓ બણનપાછું બ્યબહાર કરાયાએ। તાહાકુ ગ્રામ્ય શિક્ષ કુહાયાએ। ગ્રામાંલરે બ્યબહૃત એબં બ્યબહાર-યોગ્ય યન્ત્રપાદિ ઓ ઉપકરણ મરામતિ બા રક્ષણાબેસણ કરુથુબા જર્મણાના એહાર અન્તર્ભૂકું।

મૂળ્યાંશ -

- ચલિત દશાનીએ ગ્રામ્ય શિક્ષાયનકુ પ્રધાન્ય દિઆયાઉથી એબં SIDO, KVIC ઓ PMRY અન્તર્ગત ઉદ્દેયાગરુંથી અધ્યક દૃષ્ટિ દિઆયાઉથી।
- ખદી ઓ ગ્રામોદેયાગ કમિશન અધીનરે નિયુક્ત ક્ષેત્રરે ઉલ્લેખનીએ અગ્રગતિ હોઇછી એબં નિકટ ભર્બિષ્યાત્રરે એહા ૧૦૦ લક્ષ્ય અધ્યક હોઇપારે।
- બોધહૂએ ઉક અર્થનેચિક અભિવૃદ્ધિ હેતુ બસ્ત્ર વિશેષતઃ પોષાક પરિલ્લદ પ્રભૂતિર ચાહિદા દૂતજાબરે બૃદ્ધિપ્રાપ્ત હોઇછી। એહાએંટે ૨૦૦૯-૧૦ મદ્દિહારે બસ્ત્રર ઉપાદન વિશેષ ભાવે હસ્તચન્ક એબં બિકેન્દ્રીકૃત ક્ષેત્રરે નિમ્નમુખી હોઇથૂલા। અબશ્ય રેણમ શિક્ષરે અસાધારણ ભાવે ઉમ્નતિ પરિલક્ષિત હોઇથૂલા।
- ગ્રામ્યશિક્ષર સંખ્યા સમાય સહ તાલદેલ બૃદ્ધિ પાછાછી। ઇથી રાજ્ય યથા ; - પણીમબજી, આન્ધ્રપ્રદેશ, ઉત્તર પ્રદેશ, તામિલનાડુ, મહારાષ્ટ્ર ઓ કેરલરે સમગ્ર દેશર ૪૮ પ્રતિશત ગ્રામ્યશિક્ષ અછી એબં એહી ક્ષેત્રરે ૪૩ પ્રતિશત નિયુક્ત એહી રાજ્યમાનક્ષરે સૃષ્ટિ હોઇછી।
- કૃષી-ભિભિક શિક્ષર શાંકતાહાર ગુજરાત, આન્ધ્રપ્રદેશ, કેરલ એબં તામિલનાડુર ગ્રામાંલરે અધ્યક।
- ગ્રામ્યશિક્ષરે મહિલા શ્રમિકક્ષર ભાગિદારી આન્ધ્રપ્રદેશ, ગુજરાત, કર્ણાટક, કેરલ, મણિપુર, મિજોરામ, નાગાલાંણ, એક્સ્ટ્રીમ એબં તામિલનાડુરે અધ્યક।
- ગ્રામાંલરે શિક્ષ અભિવૃદ્ધિ ૧૯૯૮ રુ ૨૦૦૪ મદ્દિહા મધરે હરિયાના, જામુકાશ્શીર, કેરલ, મિજોરામ, પઞ્ચાબ, તામિલનાડુ, ઉત્તર પ્રદેશ ઓ ઉત્તરાખણ્ણરે પ્રશંસનીએ હારરે હોઇથૂલા। ગ્રામ્ય શિક્ષરે નિયુક્ત હરિયાના, જામુકાશ્શીર એબં ઉત્તરાખણ્ણરે બહુ અધ્યક બૃદ્ધિ હોઇથુબા દેખાયાએ।

ଭାରତୀୟ ଅର୍ଥନୀତିରେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୨୦୦୧ ରେ କୃଷ୍ଣ ଓ ଗ୍ରାମ୍ୟଶିଳ୍ପ ମନ୍ଦିରାଳୟ (MARI) ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଗଲା । ଏହି ଉଦ୍ୟମର ମୂଳ ଲକ୍ଷ ଯୋଗାଣ ଶୁଙ୍ଗଲର ପରିଚାଳନା, ଦକ୍ଷତାରେ ଉନ୍ନତି, ଅଭିନବ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଜ୍ଞାନକୌଶଳର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ଏବଂ କାରିଗର ଓ ଉଦ୍ୟୋଗମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବଜାରର ସଂପ୍ରସାରଣ ଥିଲା । ଭାରତର ଗ୍ରାମୀଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ପାଇଁ ପ୍ରସତ ପରିସରର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ, ଯୋଜନା, ପ୍ରକଳ୍ପ ଏବଂ ନୀତିର ପ୍ରତିକାରି କରାଗଲା । ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଭାରତ ସରକାର ମଧ୍ୟ ରାଜ୍ୟସରକାର, ଭାରତୀୟ ରିଜର୍ଟ୍‌ବ୍ୟାଙ୍କ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବ୍ୟାଙ୍କର ସହଯୋଗରେ ଗ୍ରାମ୍ୟନିୟୁକ୍ତ ସୃଷ୍ଟି ଯୋଜନା (R.E.G.P) ଏବଂ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ରୋଜଗାର ଯୋଜନା (PMRY) ମାଧ୍ୟମରେ ନିୟୁକ୍ତ ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟିକୁ ସୁନିଶ୍ଚିତ କଲେ ।

ଭାରତର ଗ୍ରାମୀଣ ଅର୍ଥନୀତିରେ କେତେକ ପ୍ରଧାନ କ୍ଷେତ୍ର ନିମ୍ନରେ ସୂଚିତ ହେଲା

ଭାରତରେ ରବର ବ୍ୟବସାୟ : ଭାରତରେ ତାପ୍ରାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଅର୍ଥକାରୀ ଫଂଶନ୍ ମଧ୍ୟରେ ରବର ଅନ୍ୟତମ । ଭାରତରେ ରବର ଶିଳ୍ପ ୨୦୦୭ ମସିହାରେ ୩.୪୯ ଲକ୍ଷଟଙ୍କ ରବର ଉପାଦନ କରିବାକୁ ସମ୍ମାନ ହୋଇଥିଲା । ଦକ୍ଷିଣ ପଣ୍ଡିମ କୋଙ୍କଣ ଓ ମାଲାବାର ଉପକୂଳର କେରଳ ଏବଂ ତାମିଲନାଡୁର କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ରବର ଚାଷ କରାଯାଏ ।

ଭାରତର ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ମସ୍ୟଚାଷ : ୧୯୯୪ ମସିହାଠାରୁ ଭାରତରେ ମସ୍ୟଉପାଦନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଘଟିଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ଜାତୀୟ ମସ୍ୟବିହନ ବିକାଶକାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ, ମସ୍ୟଚାଷ ଉନ୍ନୟନ ସଂସ୍ଥା ଏବଂ ଲବଣ୍ୟାଙ୍କ ଜଳ ମସ୍ୟ ଚାଷୀ ଉନ୍ନୟନ ସଂସ୍ଥା ଭାରତର ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ମସ୍ୟଚାଷର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ମୂଖ୍ୟ ଭୂମିକା ନିର୍ବିହିତ କରିଛନ୍ତି । ସମନ୍ଵିତ ମସ୍ୟଚାଷ ପ୍ରକଳ୍ପ ଜରିଆରେ ମସ୍ୟଚାଷର ବିବିଧ ଉପାୟ ବାହାର କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଭାରତର ଗ୍ରାମ୍ୟ ବଜାରରେ ପ୍ରକ୍ରିୟା କରଣ ହୋଇଥିବା ମସ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ ଉପାଦ ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇପାରୁଛି ।

ଭାରତରେ କୁକୁଡା ପାଳନ : ଗ୍ରାମୀଣ ଓ ଅର୍ଜ ସହରାଞ୍ଚଳର ବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଟ ଅର୍ଥନୀତିରେ କୁକୁଡା ପାଳନ ବ୍ୟବସାୟର ଯଥେଷ୍ଟ ଅବଦାନ ରହିଛି । ସଂପ୍ରତି ଅଣ୍ଟା ଓ କୁକୁଡା ମାଂସ ବ୍ୟବସାୟରେ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ବୃଦ୍ଧି ଘଟିଛି । କେବଳ ଆନ୍ତରିକ ପ୍ରଦେଶ, କର୍ଣ୍ଣଟକ, କେରଳ ଓ ତାମିଲନାଡୁରେ ଭାରତରେ ହେଉଥିବା ଅଣ୍ଟା ଉପାଦନର ୪୫ ପ୍ରତିଶତ ଉପାଦିତ ହୁଏ । ଦେଶର ପୂର୍ବ ଓ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ମାତ୍ର ୨୦ ପ୍ରତିଶତ ଉପାଦନ କରନ୍ତି । ଭାରତ କୁକୁଡା ମାଂସ ଓ ଅଣ୍ଟା ଉପାଦନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ଵରେ ସପ୍ରମ ବୃଦ୍ଧତ ଦେଶ ।

ଭାରତରେ ଖୋଟ ବ୍ୟବସାୟ : ବିଦେଶର ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କୁ ରପ୍ତାନୀ କଥା ବିଚାରକୁ ନେଲେ ଖୋଟ ଭାରତର ଏକ ମୂଖ୍ୟ ଉପାଦନ ଭାବରେ ଗଣ୍ୟ କରାଯିବ କାରଣ ଏହା ସର୍ବାଧିକ ବୈଦେଶିକ ମୁଦ୍ରା ଅର୍ଜନ କରେ । ପଣ୍ଡିମ ବଜାରରେ ଥିବା ଗଞ୍ଜାନଦୀର ଭ୍ରିକୋଣଭୂମି ଅଞ୍ଚଳ ଖୋଟ ଚାଷ ପାଇଁ ସର୍ବୋତ୍ତମା ।

ଅଖ୍ୟାବନ୍ଧା, ବଜାରରୁ ଜିନିଷ କିଣିବା ପାଇଁ ଥଳୀ, ହସ୍ତଶିଳ୍ପ, ଗାଲିଚା ଆଦି ଅନେକ ପ୍ରକାର ବନ୍ଦୁ ଖୋଗରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ।

ଭାରତରେ ତମ୍ଯାଖୁ ଚାଷ :

ତମ୍ଯାଖୁ ଉପାଦନ ଓ ସେବନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଗ୍ରଣୀ ଦେଶମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭାରତ ଅନ୍ୟତମ । ସମୟ ବିଶ୍ୱରେ ଧୂଆଁ ପଡ଼ି ଉପାଦନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭାରତ ଦୃତୀୟ । ଧୂଆଁପଡ଼ି ବହୁପରିମାଣରେ ବିଦେଶକୁ ରପ୍ତାନୀ କରାଯାଏ ଏବଂ ଏହା ଫଳରେ ରପ୍ତାନୀରୁ ମିଳୁଥିବା ଆୟରେ ୯୯ ପ୍ରତିଶତ ବୃଦ୍ଧି ଘଟିଛି ।

ଭାରତରେ ଉଦ୍ୟାନ କୃଷି ବ୍ୟବସାୟ : ଭାରତରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ମୃଭିକା ଓ ଜଳବାୟୁ ଉଦ୍ୟାନ କୃଷି ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନୁକୂଳ । ଉଦ୍ୟାନ କୃଷି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉପାଦିତ ହେଉଥିବା ପଦାର୍ଥ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଫଳ, ପନିପରିବା, ମୂଳ ଓ କନଜାତୀୟ ଫସଲ, ଫୁଲ, ଆଳଙ୍କାରିକ ବୃକ୍ଷଲତା, ଔଷଧୀୟ ଉଭିଦ, ସୁଗର୍ଭି ଉପନ୍ଦ କରୁଥିବା ଫସଲ, ମସଲା ଜାତୀୟ ଫସଲ ଓ ଛତ୍ର ଆଦି ପ୍ରଧାନ ।

ଭାରତରେ ରେଶମଶିଳ୍ପ : ଭାରତର ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ରେଶମ ଚାଷ ଏକ କୃଷିଉପରିକି ଶିଳ୍ପ । ରପ୍ତାନୀ ପାଇଁ ଉପାଦିତ ରେଶମରୁ ମୋଟ ବାର୍ଷିକ ଆୟ ୩୦ କୋଟି ଆମେରିକୀୟ ଡଳାରରୁ ଅଧିକ । ରେଶମ ଚାଷ ଦରିଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ନାମମାତ୍ର ଚାଷୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ପରିବେଶ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏକ ଗ୍ରହଣ ଯୋଗ୍ୟ ବୃତ୍ତି । ଏଥରେ ମହିଳାମାନେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । କୋଷାର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଓ ପରବର୍ତ୍ତୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ ୩୦ ପ୍ରତିଶତ ମହିଳା କାର୍ଯ୍ୟକରନ୍ତି ।

ଭାରତରେ ଚା ବ୍ୟବସାୟ : ଚା ବ୍ୟବସାୟ ଭାରତୀୟ ଅର୍ଥନୀତିକୁ ବିଗତ ୧୭୦ ବର୍ଷଧରି ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିଆସୁଛି । ଚା ଉପାଦନର ମୁଖ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ତରପୂର୍ବ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ରାଜ୍ୟ ଯଥା-ଆସାମ ପଣ୍ଡିମବଙ୍ଗ, ତାମିଲନାଡୁ ଓ କେରଳ ଅନ୍ତର୍ଗତ । ଭାରତ ମୁଖ୍ୟତଃ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଚା ଯଥା - ସି.ଟି.ସି (CTC) ପାରମରିକ ଚା (ORTHODOX) ଏବଂ ସବୁଜ ଚା (Green tea) ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରେ ।

“ମେକ୍ ଇନ୍ ଇଣ୍ଟିଆ” ଅନ୍ତର୍ଗତ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶିଳ୍ପ

ସରକାର ଗ୍ରାମୀଣ ଶିଳ୍ପକୁ “ମେକ୍ ଇନ୍ ଇଣ୍ଟିଆ” କାର୍ଯ୍ୟକୁମର ପରିସର ମଧ୍ୟକୁ ଆଣିବା ପାଇଁ ନିମ୍ନ ଲିଖିତ ଯୋଜନାମାନ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରୁଛନ୍ତି :

(କ) ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ନିଯୁକ୍ତ ସୃଷ୍ଟି କାର୍ଯ୍ୟକୁମ (PMEGP) - ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଖଦୀ ଓ ଗ୍ରାମୋଦ୍ୟଗ କମିଶନ (KVIC), ରାଜ୍ୟଖଦୀ ଓ ଗ୍ରାମୋଦ୍ୟଗ ବୋର୍ଡ (KVIB) ଏବଂ ଜିଲ୍ଲା ଶିଳ୍ପ କେନ୍ଦ୍ର (DIC) ମାଧ୍ୟମରେ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ ତଥା ସହରାଞ୍ଚଳରେ ଅତିକ୍ଷୁଦ୍ର ଉଦ୍ୟୋଗ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ନିଯୁକ୍ତ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ଏକ

યોજના | યોજનાર પ્રારંભ રૂ ૧૦૧ મંદિરા જાનુઆરામાસ પર્યાત્ર એહિ કાર્યક્રમને ૩.૪૦ લક્ષ અતિષ્ઠુદુ ઉદોગ ૩૦૦૪.૪૦ કોટિ ચઙ્ગાર પાર્થક્યમૂલ્ય (Margin money) બિનિયોગ કરી પ્રતિષ્ઠા કરાયાછે એવં એહિ ઉદોગમાનકારે ૧૯.૮૯ લક્ષ નિપુણી સૃષ્ટિ હોઇછે।

(ખ) પારંપરિક શિંશકુ પુનર્જીવિત કરિબાપાછું પાણી યોજના (SFURTI) ૧૦૦૪-૦૭ રે પારંપરિક શિંશકુ અધ્યક ફલપ્રસ્તું ઓ પ્રતિયોગિતા મૂલક એવં પારંપરિક શિંશ ઓ કારિગરમાનકું સંગઠિત કરી દલબદ્ધ કરિબા પાછું આરંભ કરાયાછુથુલા | બર્તમાન પર્યાત્ર ૭ એટિ દલ એથુપાછું રૂઢાન્ત અનુમોદન લાભ કરિછે યાહાર પ્રકાશ મૂલ્ય ૧૧ કોટિ ચઙ્ગા એવં એહાદ્વારા પ્રાય ૧૪૦૦૦ કારિગર ઉપકૃત હેબે |

(ગ) અભિનવ પ્રક્રિયા, ગ્રામ્ય શિંશ એવં ઉદ્યોગકું ગ્રેસ્યુલ્યુન્ડ કરિબા પાછું એક યોજના (ASPIRE) ૧૮.૩.૧૦૧૪ રે જાબિકા નિર્બાહ પાછું બ્યબસાય કુમિક બૃદ્ધિ (LBI) પ્રયુક્તિબિદ્યા બ્યબસાય કુમિક બૃદ્ધિ એવં કૃષિભિતીક શિંશર ચલન પ્રક્રિયા સૃષ્ટિકરિબાકુ પાણી માધ્યમને આરંભ કરાયાછ થુલા | ૧૦૧૪-૧૭ મંદિરારે ૧૧૬૮ LBI ઓ ૧૮૮ TBI કું અનુમોદિત કરાયાછે એવં દુઇટિ LBI કેન્દ્ર દેઓરેઆ (U.P) ઓ રાજકોટ (ગુજરાત) ઠારે કાર્યક્રમને હોઇછે।

ગ્રામીણ શિંશર ઉપાદિત સમસ્ય સામગ્રી બાણીજ્ય બ્યબસાય ઓ ખાઉટી સુરક્ષા સર્પક્રીત પ્રચલિત આજન ઓ નીચેમાબદીર પરિસરભૂલું કરાયાછે | ષાણ અપ લણીએ Stand up India) યોજના તંદુરસીલભૂલું જાતિ, ઉપજાતિ ઓ મહિલા ઉદ્યોગકારી માનકું અણ કૃષિ ક્ષેત્રને ગ્રીનપીલું ઉદ્યોગ પ્રતિષ્ઠા કરિબા પાછું ૧૦ લક્ષ ૩૦૨ ૧૦૦ લક્ષ ચઙ્ગા પર્યાત્ર સંમિશ્રાત (Composite) રણ દેબા પાછું ઉદ્ઘિષ્ઠ |

ગ્રામીણ શિંશર શ્રેણી બિભાગ -

ગ્રામીણ શિંશકુ નિમૂલિઝુદ છાથે શ્રેણીરે બિભન્ન કરાયાછે -

૧. ખાણિજ ભિત્તિક શિંશ (Mineral - based)

૨. બનભિત્તિક શિંશ (Forest-based)

૩. કૃષિ ભિત્તિક શિંશ (Agro-based)

૪. યાન્દ્રિક એવં અણપારંપરિક શિંશ (Engineering & non conventional)

୪. ବୟନଶିଳ୍ପ (ଖଦୀ ସମେତ) (Textile including khadi)

୫. ସେବା ଶିଳ୍ପ (Service)

୨.୫ ଗ୍ରାମୀଣ ଶିଳ୍ପରେ ଧୂବିକରଣ

ଧୂବିକରଣ ଏକ ସ୍ଥୁଳଧାରଣା ଏବଂ ଗ୍ରାମୀଣ ଶିଳ୍ପ ସୀମିତ ଅଞ୍ଚଳରେ ହେଉଥିବା ଏକ ସ୍ଥୁଳ ଧାରଣା ହୋଇଥିବା ହେତୁ ଏମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଏକ ଆପାତିକ ସଂଯୋଗ ସ୍ଥାପନ କରିବା କିମ୍ବା ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶିଳ୍ପ ଉପରେ ଧୂବିକରଣର ପ୍ରଭାବକୁ ପରିମାଣରେ କହିବା କଷ୍ଟସାଧ । ତଥାପି ଅନେକ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରଶାଳାକୁ ଚିହ୍ନଟ କରାଯାଇପାରେ ଯାହାମାଧମରେ ଧୂବିକରଣର ବିଭିନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଭାରତରେ ଗ୍ରାମୀଣ ଶିଳ୍ପର କଲ୍ୟାଣକାରୀ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ଆଶାକରାଯାଏ ।

୧) ଉପାଦନର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଏବଂ ଦକ୍ଷତା ପ୍ରଭାବ : ଧୂବିକରଣ, ଏହାର ବିଶ୍ୱ ବଜାରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ସୁଯୋଗ, ବିଶେଷ ଜ୍ଞାନର କ୍ଷମତା, ଅର୍ଥନୀତିର ଉଚ୍ଚସ୍ତର ଏବଂ ଅଧିକ ସୁଯୋଗରୁ ଲାଭ ଉଠାଇ ପାରୁଥିବା ହେତୁ ଅଧିକତର ଉପାଦନ ପାଇଁ ସମର୍ଥ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ବିଶ୍ୱପ୍ରତିରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ସମ୍ମାନ ହେଉଥିବା କାରଣରୁ ଉପାଦନ ଓ ଦକ୍ଷତାର ପ୍ରତିକିର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ । ଏହା ସଭ୍ରେ ଭାରତ- ଭଳି ବୃଦ୍ଧତି ଅର୍ଥନୀତି ପାଇଁ ଏହା କମ ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ମନେ ହୁଏ । ପୁନଃ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍‌ଦେୟାଗ ପାଇଁ ସମ୍ବାଦ୍ୟ ଲାଭ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ କାରଣ ଧୂବିକରଣ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରାକୃତିକ ଓ ପରିବେଶଗତ ପରିସ୍ଥିତିରୁ ଉଭ୍ୟ ତୁଳନାମୂଳକ ସୁବିଧାକୁ ନିଜର ଲକ୍ଷ୍ୟ ସାଧନ କରିବାର କ୍ଷମତାକୁ ବୃଦ୍ଧି କରେ । ଜାତୀୟ ନୀତିର ପ୍ରତରେ ଏହି ଯୁକ୍ତି ଧୂବିକରଣକୁ ସମର୍ଥନ କରୁଥିବା ମନେହୁଏ । ତଥାପି ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍‌ଦେୟାଗ କ୍ଷତି ସହୃଦୟବା ସହଜରେ ଦେଖାଯାଏ । ସଂକ୍ଷେପରେ କହିଲେ ଧୂବିକରଣ, ଏକ ପ୍ରଶନ୍ତ ଅର୍ଥନୀତିର ସମ୍ବାଦ୍ୟ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ସଭ୍ରେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍‌ଦେୟାଗ ସମ୍ବୂଧନରେ ଏକ ବିପଦ ଭାବରେ ଉପସ୍ଥାପିତ ହୁଏ ।

୨) ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧିର ପ୍ରଭାବ : ଧୂବିକରଣ ଏବଂ ଭାରତର ଗ୍ରାମୀଣ ଉଦ୍‌ଦେୟାଗ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସକାରାମୂଳକ ସଂଯୋଗକୁ ଧୂବିକରଣ ସପକ୍ଷରେ ଏକ ଯୁକ୍ତି ବୋଲି ମନେ କରାଯାଇପାରେ । ଏହାର ଅନ୍ୟତମ କାରଣ ବିଦେଶର ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଜ୍ଞାନକୌଣସିଳ ଓ ପରିଚାଳିନାଗତ ବିଶେଷ ଦକ୍ଷତା ସହ ପରିଚିତ ହେବା । ବିଶ୍ୱ ରାଣ୍ଯିକ୍ ସଙ୍ଗୀନ (WTO) ର ଆବିର୍ଭାବ ଏବଂ ଉଚ୍ଚଗୁରୁ ରାଜତ୍ୱ ଅନ୍ତର୍ଗତ ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ଆଲୋଚନା ବିଶ୍ଵର ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ପରିବର୍ତ୍ତତ କରିଛି । ଭାରତ ସରକାର ପୂର୍ବ ପ୍ରତଳିତ ସଂରକ୍ଷଣବାଦୀ ନୀତିକୁ ସ୍ଥାପିତ ରଖି ଅର୍ଥନୀତିକୁ ବିଶ୍ୱବଜାର ପାଇଁ ଉନ୍ନତ କରନ୍ତି ନିଃସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏହା ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ପ୍ରାଞ୍ଚି ଓ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଜ୍ଞାନ କୌଣସିଳର ପ୍ରବାହ ହେତୁ ଭାରତୀୟ ଅର୍ଥନୀତିକୁ ଏହାର ଶକ୍ତି ପୁନର୍ଦ୍ଵାରା କରିବାରେ ଏବଂ ଏକ ବଳିଷ୍ଠ ଅର୍ଥନୀତିରେ ପରିଣାମ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛି । ବିଗତ ଦୁଇ ଦଶଶହ ଧରି ଶତକଭାଗ ଗ୍ରେଜ୍

ଉତ୍ତାପନ (G.D.P) ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହାର ସହିତ ସ୍ଥିର ଭାବରେ ଅଗ୍ରଗତି କରୁଅଛି । ଏହା ସହେ ନୂତନ ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା କୃଷି ଓ ଗ୍ରାମୀଣ କ୍ଷେତ୍ର ପାଇଁ କଠୋର ଆହ୍ଵାନ ଭାବେ ଉଭା ହୋଇଛି ।

ମୋଟ ଉପରେ ଏହା ସୂଚନାଥାଏ ଯେ ଖୋଲା ଅର୍ଥନୀତି ଦ୍ୱାରା ଅଭିବୃଦ୍ଧିକୁ ପ୍ରୋସ୍ଥାହିତ କରେ । ତଥାପି କୃଷି ବିଶେଷତଃ କ୍ଷୁଦ୍ରପ୍ରକାଶର କୃଷି ପାଇଁ ବୈଦେଶୀକ ପୁଞ୍ଜି ନିବେଶ ହେଉ ନଥିବା ହେତୁ ଗ୍ରାମୋଦ୍ୟୋଗକୁ ଏହା ସହାୟକ ହେବା ନେଇ ଏକ ପ୍ରଶ୍ନବାଚୀ ସୃଷ୍ଟି କରେ । ଗ୍ରାମୋଦ୍ୟୋଗ ଉପରେ ଧୂବିକରଣର ପ୍ରଭାବ ଜି.ଡି.ପି (G.D.P)ରେ ଏବଂ ଆୟ ବନ୍ଧନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ମିଲିଥ୍ବା ପ୍ରମାଣରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍ୟୋଗ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଭାବରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧିର ଉପରୋକ୍ତାମାନଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ତଥାପି ଏହି ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତର ମାତ୍ରା ଗୋଟିଏ ଦେଶରୁ ଅନ୍ୟ ଦେଶ ପାଇଁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହୁଏ ।

୩) ପ୍ରମୁକ୍ ବିଦ୍ୟାର ପ୍ରଭାବ : ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଝାନକୌଶଳର ହସ୍ତାତ୍ମକ ଧୂବିକରଣର ଏକ ପ୍ରମୁଖ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଏବଂ ଅଭିବୃଦ୍ଧିର ଉନ୍ନତି ବିଷୟରେ ଜାଣିପାରିବାର ଏକ ପ୍ରଧାନ କାରଣ । ପୂର୍ବରୁ ଅନେକ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍ୟୋଗକାରୀଙ୍କର ବ୍ୟବସାୟରେ ଉନ୍ନତି ଘଟିଛି କିନ୍ତୁ ସେହି ଉନ୍ନତି ସାମିତ ଅଞ୍ଚଳରେ ସାମିତ ସଂଖ୍ୟକ ଉଦ୍ୟୋଗକାରୀଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ହୋଇଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୀବ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ଔଦ୍ୟଗିକ ପ୍ରୟୋଗ (Biotechnology) ର ଉତ୍ସବ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଓ ବିପଦ ସମସ୍ତଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିର କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ । ନାତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏଥରୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୱର ଲାଭ ହୋଇପାରେ । ଲାଭ, ଉତ୍ସବ ବୃଦ୍ଧି ହେଲେ ମରୁଡ଼ି ଓ ରୋଗପୋକ ଜନିତ କ୍ଷତିର ଆଶଙ୍କା କମ୍ ଥିଲେ କିମ୍ବା ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ମୂଲ୍ୟ ହ୍ରାସ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରେ । ବାଯୋଟେକନୋଲୋଜି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗବେଷଣା ଉଚ୍ଚ ଆୟ ସମ୍ବନ୍ଧ ଦେଶମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅଧିକ ପ୍ରାସାରିକ । ଏହାର ଲାଭ କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିବେଶ, ଅବସ୍ଥା କିମ୍ବା ବଜାର ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । କେତେକ ବହୁ ଦେଶୀୟ କମ୍ପ୍ୟୁଟର ମଧ୍ୟ ଏ ଦିଗରେ ଅନେକ ଗବେଷଣା କରୁଛନ୍ତି । ଧନୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ମାନଙ୍କରେ ଗ୍ରାମୀଣ ଉଦ୍ୟୋଗର ସମସ୍ୟା ଉପରେ ସାଧାରଣ ଦୃଷ୍ଟି କେନ୍ଦ୍ରିତ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଭାରତ ଭଲି ବିକାଶଶୀଳ ଦେଶମାନଙ୍କର ଖାଦ୍ୟଶାୟ ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର ଚାଷାମାନଙ୍କର ସମସ୍ୟା ପ୍ରତି ଧାନ ଦିଆଯାଇନାହିଁ ।

୪) ବନ୍ଧନ ସମ୍ପର୍କୀୟ ପ୍ରଭାବ : ଧୂବିକରଣର ଅସମାନତାର ସ୍ଵର ଉପରେ ସାମଗ୍ରିକ ପ୍ରଭାବକୁ କଳନା କରିବା ସମ୍ବନ୍ଧ ନୁହେଁ । ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ମହିଳା ଉଦ୍ୟୋଗୀମାନଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ କିନ୍ତୁ ଏହା ଆହୁରି ଅସ୍ଵର୍ତ୍ତ । ଗ୍ରାମୀଣ ମହିଳା ଉଦ୍ୟୋଗୀମାନେ ଧୂବିକରଣ ଜନିତ ପରିବର୍ତ୍ତନରୁ ଲାଭ ପାଇବା କମ୍ ସୁଯୋଗ, ଫଳପ୍ରଦ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ପାଇଁ କମ୍ ସମୟ, ଜମି, ରଣ ଓ ପୁଞ୍ଜି ଉପରେ ସମଳ ଉପରେ କମ୍ ଅଧିକାର ଥାଏ । ବିକାଶଶୀଳ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଶ୍ରମର ଲିଙ୍ଗଗତ ବିଭାଜନ ମହିଳା ମାନଙ୍କୁ ଅର୍ଥକାରୀ ଫଳରୁ ହେଉଥିବା

ଆୟରୁ ବାଦ୍ ଦିଆଯାଇଛି । ଅଧ୍ୟକସ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ଅର୍ଥନୈତିକ ସଂକେତର ଉଭର ଦେବାପାଇଁ ପ୍ରୋସ୍ଥାହନ କମ୍ ଥାଏ କାରଣ ସେମାନଙ୍କର ଆୟ ଉପରେ କମ୍ ନିୟମଣ ଥାଏ ।

୫) ନୀତି : ଭାରତ ସରକାର ଗୋଟିଏ ଦୃଷ୍ଟିରୁ କୃଷି ଏବଂ ଏହା ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ ଉଦ୍‌ଦେୟାଗମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପକ୍ଷପାତ ନୀତି ଅବଲମ୍ବନ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ପକ୍ଷପାତ ପ୍ରକାରଗତ ଭାବେ ଅତି ମୂଲ୍ୟର ବିନିମୟ ହାରର ରୂପ ନିଏ ଏବଂ କୃଷିଜାତ ସାମଗ୍ରୀର ଅନ୍ତର୍ଦେଶୀୟ ଓ ବହିର୍ଦେଶୀୟ ବାଣିଜ୍ୟରେ ସରକାରୀ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଏକାଧୁପତ୍ୟ ଜାହିର କରେ । ଏହା ଅତିରିକ୍ତ ଏହି ସାମଗ୍ରୀ ଗୁଡ଼ିକର ରପ୍ତାନୀ ଲଞ୍ଚ ରାଜସ୍ବ କୃଷିକ୍ଷେତ୍ରରେ ପୁନର୍ନିବେଶ କରାନ୍ତିର ପ୍ରଶାସନିକ ସେବାର ବୃଦ୍ଧି ଏବଂ ସହରାଞ୍ଚଳ ବିକାଶ ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

୨.୭ ଭାରତରେ ଗ୍ରାମୀଣ ଉଦ୍‌ଦେୟାଗ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଥିବା ଆହ୍ଵାନ

ପାରିବାରିକ ଆହ୍ଵାନ : ଚାକିରି ପରିବର୍ତ୍ତେ ବ୍ୟବସାୟକୁ ବାଛିବା ପାଇଁ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପ୍ରବର୍ଦ୍ଦାଇବା ସହଜ କଥା ନୁହେଁ । ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜର ମନୋନୀତ ବ୍ୟବସାୟରୁ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଆୟ ଓ ପାରିବାରିକ ବ୍ୟବସାୟର ଉଭରାଧୁକାରୀ ଭାବେ ହେବାକୁ ଥିବା ଆୟ ମଧ୍ୟରେ ସର୍ବଦା ତୁଳନା କରିଥାଏ । ଏହିଠାରେ ହିଁ ଜଣେ ଲୋକ ନିଜର ଆବେଗାନୁମୋଦିତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଜ ପିତାଙ୍କ କରୁଥିବା କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଅନୁସରଣ କରିବା ଅପେକ୍ଷା ଅଧୁକ ଅର୍ଥ ଉପାର୍ଜନ କରିପାରିବ ଏହା ହୃଦବୋଧ କରାଇବା ପ୍ରାୟ ଅସମ୍ଭବ ।

ସାମାଜିକ ଆହ୍ଵାନ : ପାରିବାରିକ ଆହ୍ଵାନକୁ ସର୍ବଦା ଅଗ୍ରାଧୁକାର ଦିଆଯାଏ କାରଣ ଏହା ସର୍ବାଧୁକ ମହତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କିନ୍ତୁ ବେଳେବେଳେ ସାମାଜିକ ଆହ୍ଵାନ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଗୁରୁତ୍ୱ ବହନ କରେ । ଧରାଯାଉ ତୁମେ ଓ ତୁମର ବନ୍ଦୁ ଏକତ୍ର ସ୍ଥାତକ ହେଲ । ତୁମେ ବ୍ୟବସାୟକୁ ବାଛିଲ ଏବଂ ତୁମର ବନ୍ଦୁ ଚାକିରି କରିବାକୁ ପସନ୍ଦ କଲେ । ଏବେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ନିଜର ଫ୍ଲାଟ୍, କାର ଏବଂ ଅନେକ କିଛି ଅଛି କାରଣ ବ୍ୟାଙ୍କର ରଣ ନେଇ ସେ ଏସବୁ ବନ୍ଦୁ କ୍ରୟ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଛନ୍ତି କିନ୍ତୁ ତୁମେ ଦେଖାଇବା ଭଲି କୌଣସି ବନ୍ଦୁ ଏ ଯାଏ ରଖୁ ପାରିନାହିଁ । ଏହିଠାରେ ହିଁ ସାମାଜିକ ଆହ୍ଵାନର ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ।

ପ୍ରୟୁକ୍ଷ ବିଦ୍ୟାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଆହ୍ଵାନ : ଭାରତୀୟ ଶିକ୍ଷାପଦ୍ଧତି ଚାକିରୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସହାୟକ ହେବା ଦିଗରେ ଅନେକ ପଛରେ ଅଛି କିନ୍ତୁ ଏହାଠାରୁ ଅଧୁକ ପଛରେ ଅଛି ଅନ୍ତର୍ରାଜୀନ୍ ଉଦ୍‌ଦେୟାଗ । କେଉଁ ପ୍ରୟୁକ୍ଷ ଜ୍ଞାନ ଉଭମ ଓ ତାହାକୁ କିପରି ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ହେବ, ଆମ ଶିକ୍ଷା ପଦ୍ଧତି ତାହା ଶିଖାଏ ନାହିଁ ।

ଅର୍ଥନୈତିକ ଆହ୍ଵାନ : (ରଣ ପାଇବାରେ ଅସୁରିଧା) : ଭାରତର ଉଦ୍‌ଦେୟାଗୀ ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବିଶେଷକରି ଅନ୍ତର୍ରାଜୀନ୍ ଉଦ୍‌ଦେୟାଗୀ ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅର୍ଥନୈତିକ ଆହ୍ଵାନ ଅନ୍ୟ ଦେଶମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଅନେକ ଭିନ୍ନ । ଉଦ୍‌ଦେୟାଗ ଆରମ୍ଭ କରିବା ସମୟରେ ଜଣେ ବୃଦ୍ଧତ୍ ପାଞ୍ଚ ପାଇଁ ସାହସ କରିପାରିନଥାଏ ଏବଂ କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ମଧ୍ୟମ ଧରଣର ବ୍ୟବସାୟୀ ମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇଥାଏ । ଅଧୁକାଂଶ କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ମଧ୍ୟମ ଧରଣର ବ୍ୟବସାୟୀ ଅନ୍ତର୍ରାଜୀନ୍

ବ୍ୟବସାୟ ନମ୍ବୁନାକୁ ଠିକ୍ ଭାବରେ ବୁଝି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଅର୍ଥ ଯୋଗାଡ଼ି କରିବା ସହଜସାଧ୍ୟ ହୁଏନାହିଁ । ରଣକୁ ପାଣି ସଂଗ୍ରହର ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ଭାବରେ ଚିତ୍ତାକଲେ, ନୂତନ ଅନ୍ତାଳିଙ୍କ ବ୍ୟବସାୟ ପାଇଁ ବ୍ୟାଙ୍କ ରଣ ଆଦୌ ଏକ ପତ୍ର ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ନୀତିଗତ ଆହ୍ଵାନ : ସମୟ ସମୟରେ ସରକାରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେତୁ ନୀତିରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ । (TRIPS) ଏବଂ (TRIMs) ର ସମସ୍ୟା, ଅଂଶଧନ ଓ ପୁଣ୍ଡି ବୃଦ୍ଧିର ସମସ୍ୟା, କଞ୍ଚାମାଳ ପାଇବାରେ ସମସ୍ୟା, ଧୂରେ ଧୂରେ ଲୁପ୍ତ ହୋଇ ଆସୁଥିବା ସ୍ଵଦେଶୀ ଜ୍ଞାନକୌଶଳର ସମସ୍ୟା, ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବା ପ୍ରଦୂଷଣ ଓ ଅସଂକ୍ରିୟ ପରିବେଶର ସମସ୍ୟା ଏବଂ କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ଦରିଦ୍ର ଦେଶର ସମସ୍ୟା ଆଦି ଗ୍ରାମୀଣ ଉଦ୍ୟୋଗ ପାଇଁ ପ୍ରଧାନ ନୀତିଗତ ଆହ୍ଵାନ ।

(କ) ସ୍ଥୁଯୋଗ

- ବିଶ୍ୱବାଣିଜ୍ୟକୁ ଅବାଧ ପ୍ରବେଶ ।
- ସମ୍ବାଦ୍ୟ କ୍ଷତିକୁ ସମ୍ବନ୍ଧାନ ହେବାର ଉନ୍ନତ କ୍ଷମତା ।
- ବିଭିନ୍ନ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପୂର୍ବରୁ ଥିବା କଟକଣାର ପ୍ରତ୍ୟାହାର ।
- ପ୍ରଯୁକ୍ତି ବିଦ୍ୟା ଓ ଉଭାବନର ସୁଫଳକୁ ବିଶ୍ୱରେ ବିସ୍ତାରିତ କରିବା ।
- ଉଭାବନ ଓ ଅଭିନବୀକରଣକୁ ଉପସ୍ଥିତ କରିବା ।
- ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୁଲ୍ଲ ପ୍ରତିଯୋଗିତାକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଦେବା ।
- ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ବାଣିଜ୍ୟପାଇଁ ସରକାରା ସହାୟତା ବୃଦ୍ଧିକରିବାକୁ ବିଚାର କରିବା ।
- ଦେଶ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବାଣିଜ୍ୟ ପାଇଁ ସହଯୋଗ କରିବାକୁ ଅନ୍ୟରାଷ୍ଟ୍ର ମାନଙ୍କର ଏବଂ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ।
- ବିଶେଷଜ୍ଞତାରୁ ଉପକାର
- ସାମାଜିକ ଏବଂ ସାଂସ୍କୃତିକ ବିକାଶ

(ଖ) ଗ୍ରାମୋଦେୟଗପାଇଁ ଆହ୍ଵାନ

- ବୃଦ୍ଧତ ବିପଣୀ ସଂସ୍ଥାତିର ବୃଦ୍ଧି
- ସ୍ଵଚ୍ଛ ସହାୟତା
- ଅବିରତ ଶକ୍ତି ଯୋଗାଣରେ ଅସଂଳତା
- ଯାନ୍ତିକ ଜ୍ଞାନକୌଶଳର ଅଭାବ
- କ୍ଷମତାର ସଦ୍ବ୍ୟବହାର
- ଭିତ୍ତିଭୂମିରେ ଦୁର୍ବଳତା

(ଗ) ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗୀଙ୍କ ପାଇଁ ସୁଯୋଗ

- ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉନ୍ନୟନ ପାଇଁ ଜରୁରୀ ଯୋଜନା
- ଖାଦ୍ୟ ପାଇଁ କାମ ଯୋଜନା
- ଜାତୀୟ ଗ୍ରାମୀଣ ନିୟୁକ୍ତି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ
- ଆଞ୍ଚଳିକ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉନ୍ନୟନ କେନ୍ଦ୍ର
- ଭାରତୀୟ ଉଦ୍ୟୋଗ ବିକାଶ ଅନୁଷ୍ଠାନ (EDII)
- ପ୍ରୟୁକ୍ତି-ବିଦ୍ୟା ଉତ୍ସାର
- ଗ୍ରାମ୍ୟ ଅଭିନବୀକରଣ ପାଇଁ ପାଣି ବ୍ୟବସ୍ଥା
- ସାମାଜିକ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍ୟୋଗ

୨.୩ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍ୟୋଗର ସମସ୍ୟା

ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶପାଇଁ ଉଦ୍ୟୋଗକାରୀ ମାନଙ୍କର ଭୂମିକା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ । ଦୈନନ୍ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସେମାନେ ବହୁବିଧ ସମସ୍ୟାର ସମ୍ବୂଧୀନ ହୁଅଛି । କଣ୍ଠ ଯେପରି ଗୋଲାପର ଅଂଶ ବିଶେଷ ସେହି ପରି ସଫଳ ଭାବରେ ବଢ଼ୁଥିବା ଉଦ୍ୟୋଗର ମଧ୍ୟ ନିଜୟ ସମସ୍ୟା ରହିଛି । ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗୀ ମାନେ ସମ୍ବୂଧୀନ ହେଉଥିବା କେତେକ ସମସ୍ୟା ନିମ୍ନରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଗଲା ।

• ଆର୍ଥିକ ସମସ୍ୟା -

ପାଣିର ସ୍ଵଭବତା : ଅଧିକାଂଶ ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗୀ ନିଷ୍ଟିତ ସୁରକ୍ଷା ଅଭାବ ହେତୁ ବାହାରୁ ପାଣି ସଂଗ୍ରହ କରିବା କିମ୍ବା ବଜାରରୁ ରଣ ପାଇବାରେ ସଫଳ ହୁଅଛି ନାହିଁ । ରଣ ପାଇବାର ପ୍ରକ୍ରିୟା ସମୟ ସାପେକ୍ଷ ହୋଇଥିବାରୁ ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗୀମାନଙ୍କୁ ଅନେକ ସମୟରେ ନିରାଶ କରିଥାଏ । ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗୀମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଶ୍ୱ ବଜାରରେ ଅବସ୍ଥାତି ହେତୁ (recession) ଆରମ୍ଭରୁ ହିଁ ରଣ ଉପଲବ୍ଧ ନ ହେବା ସମସ୍ୟାର ସମ୍ବୂଧୀନ ହୁଅଛି । ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ ଖାଉଟି ମାନଙ୍କର ନିମ୍ନ କ୍ରୟ ଶକ୍ତି, ଏଥପାଇଁ ବିକ୍ରି ହେଉଥିବା ସାମଗ୍ରୀ ସ୍ଵଭବତା, ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭ କରିବା ପାଇଁ ପାଣିର ଅଭାବ, ପ୍ରତିଯୋଗିତା ହେତୁ ସଜ୍ଜ ଲାଭ, ସାମଗ୍ରୀ ଓ ସେବାର ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଭରଣ ଆଦି ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଖାଯାଉଥିବା ପ୍ରଧାନ ସମସ୍ୟାର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗୀ ମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ, ଆର୍ଥିକ ବିବରଣୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ କଠିନତା, କଠୋର କର ଆଇନ, ରଣ ଉଠାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟାଭୂତିର (guarantee) ଅଭାବ, ଅଂଶଧନ, ଜରିଆରେ ପୁଣି ଉଠାଣରେ କଠିନତା ଏବଂ ରଣ ପାଇଁ ଚଢ଼ା ସୁଧ ବିନିମୟରେ ଚଙ୍ଗା ଦେଉଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ରଣ ଦାତାଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭରଣାଳତା ଆଦି ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ସମସ୍ୟାର ସମ୍ବୂଧୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼େ । ଏହିସବୁ ସମସ୍ୟା ଯୋଗୁ ରଣ ଉଠାଣ ସହଜ ହୁଏ ନାହିଁ । ପଞ୍ଚାବର ଜମିମାଲିକ ମାନେ ପୂର୍ବରୁ ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗ ପାଇଁ ଅର୍ଥ ଯୋଗାଣର ପ୍ରଧାନ ଉସ୍ତୁ ଥିଲେ କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଶ୍ୱ

ବଜାରର ମାଦାବସ୍ଥା ଯୋଗୁଁ ଜମିର ମୂଲ୍ୟ ହାସ ହୋଇଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ମଧ୍ୟ ନଗଦ ଚଙ୍ଗାର ଅଭାବ ଦେଖା ଦେଉଛି ।

କେତେକ ବ୍ୟାଙ୍କ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଗ୍ରାହକ ମାନଙ୍କୁ ସେବା ଯୋଗାଇଦେବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଦ୍ୟମ କରି ପାରି ନାହାନ୍ତି କାରଣ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଗ୍ରାହକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବ୍ୟାଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିବା ବ୍ୟୟ ବହୁଳ । ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚୁଥିଲେବି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗରିବ ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ସୁଫଳ ପାଇପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅନେକ ସମୟରେ ଗରିବ ଲୋକମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ପାରିପାର୍ଶ୍ଵକ ପ୍ରତିଭୂତି (Collateral) (ବାଷ୍ପବିକ ସମ୍ପର୍କ) ଦେବା ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ସମ୍ବଲ ନଥାଏ । ସେଥିପାଇଁ ସେମାନେ ପାରିପରିକ ଆର୍ଥିକ ବଜାରରୁ ବର୍ଜତ ହୋଇ ରହି ଯାଆନ୍ତି । ସରକାର ଗ୍ରାମାଞ୍ଜଳ ପାଇଁ ଅନେକ ରିହାତି ପ୍ରଦାନ କରିଥାନ୍ତି କିନ୍ତୁ ଅର୍ଥ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ମୂଲ୍ୟ ବହୁ ଅଧିକ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହି ରିହାତି ଫଳପ୍ରଦ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଗ୍ରାମାଞ୍ଜଳର ଉଦ୍ୟୋଗ ପାଇଁ ଅର୍ଥବ୍ୟବସ୍ଥାର ପ୍ରଧାନ ଉସ୍ତ୍ର ଆଞ୍ଜଳିକ ଗ୍ରାମ୍ୟ ବ୍ୟାଙ୍କ କିମ୍ବା ଜମିଦାର ମାନଙ୍କ ଠାରୁ ରଣ । କିନ୍ତୁ ଏହି ରଣର ସୁଧହାର ଅନେକ ଅଧିକ । ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସରକାର କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ସଂସ୍ଥା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଛନ୍ତି କିନ୍ତୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ଆଶାନ୍ତରୂପ ଫଳ ଦେବାରେ ଅସମର୍ଥ ହୋଇଛନ୍ତି । ଭାରତୀୟ ଶିଳ୍ପ ଅର୍ଥ ନିୟମ (IFCI) , ଭାରତୀୟ ଶିଳ୍ପ ବିକାଶ ନିଗମ (IDBI), ଭାରତୀୟ ଶିଳ୍ପ ରଣ ଏବଂ ନିବେଶ ନିଗମ (ICICI), ଭାରତୀୟ ଶୁଦ୍ଧପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଶିଳ୍ପ ବିକାଶ ବ୍ୟାଙ୍କ (SIDBI) ଆଦି ଜାତୀୟ ପ୍ରତରେ ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗକୁ ସହାୟତା ଦେଉଥିବା କେତେକ ଅନୁଷ୍ଠାନ । କେତେକ ରାଜ୍ୟପ୍ରତରୀୟ ସଂସ୍ଥା ଯଥା : - ରାଜ୍ୟ ଅର୍ଥ ନିଗମ (SFC) ଓ ରାଜ୍ୟ ଶିଳ୍ପ ଉନ୍ନୟନ ନିଗମ (SIDC) ମଧ୍ୟ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି । ଏହି ସଂସ୍ଥାମାନେ ନୃତ୍ୟ ଉଦ୍ୟୋଗମାନଙ୍କର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ପାଇଁ ସହାୟତା ପ୍ରଦାନ କରିବା ସହ ପୂର୍ବରୁ ସ୍ଥାପିତ ଉଦ୍ୟୋଗମାନଙ୍କର ଆଧୁନିକୀକରଣ ଓ ସଂପ୍ରସାରଣକୁ ମଧ୍ୟ ସାହାୟ୍ୟ କରିଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ନିବନ୍ଧନ ଓ ସର୍ତ୍ତ ଅତ୍ୟନ୍ତ କଠୋର ହୋଇଥିବା ହେତୁ ପୂରଣ କରିବା କଷ୍ଟକର ।

ସଂମିଶ୍ରିତ ରଣ ଯୋଜନା, ଅତିକ୍ଷୁଦ୍ର ସଂସ୍ଥା ଯୋଜନା ଓ ପ୍ରୟୁକ୍ତିଭିତ୍ତିକ ଉଦ୍ୟୋଗ ଯୋଜନା ଆଦି କେତେକ ଯୋଜନା ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେଗୁଡ଼ିକ ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗର ଆଶା ପୂରଣ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇନାହାନ୍ତି । ଅଂଶଧନ ଜରିଆରେ ପାଣି ସଂଗ୍ରହ କରିବା କିଛି ମାତ୍ରାରେ କଷ୍ଟକର କାରଣ ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗମାନଙ୍କର ଅର୍ଥନୈତିକ ଜ୍ଞାନ ସ୍ଵର୍ଗ ଏବଂ ଏମାନଙ୍କର କାମ୍ଯା ମଧ୍ୟ କୁନ୍ତୁ । ତେଣୁ ରଣ ସେମାନଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ପରାମର୍ଶ ଓ ଏହା ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗର ବିକାଶ-ପାଇଁ ଏକ ବଡ଼ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ । ଭାରତୀୟ ରିଜର୍ଟ ବ୍ୟାଙ୍କ (R.B.I.) ଅଗ୍ରାଧୁକାର ବିଆୟାଉଥିବା କ୍ଷେତ୍ର ଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ କେତେକ ନୀତି ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେଗୁଡ଼ିକ ଏହାର ଲକ୍ଷ ହାସଳ କରିବାରେ ବିପଳ ହୋଇଛି । ଅତିକ୍ଷୁଦ୍ର ସଂସ୍ଥା (Micro) ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଉଥିବା ଅର୍ଥବ୍ୟବସ୍ଥା ଭାରତରେ ଫଳପ୍ରଦ ହୋଇଛି । ଏ ଦିଗରେ ସ୍ଵର୍ଗଂସହାୟକ ଗୋଷ୍ଠୀ ହେଉଛି ମୌଳିକ ଏକକ । ସ୍ଵର୍ଗଂ ସହାୟକ ଗୋଷ୍ଠୀ ହେଉଛି କେତେଜଣ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସମକ୍ଷି

ଯେଉଁମାନେ ନିଜର ସଂହିତ ଅର୍ଥକୁ ଏକତ୍ର କରି ଏକ ପାଣ୍ଡିଗଠନ କରନ୍ତି ଯେଉଁଥିରୁ ଆବଶ୍ୟକ ସମୟରେ ସେମାନେ କରନ୍ତି ନେଇ ପାରିବେ । ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀମାନେ ବ୍ୟାଙ୍କ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପୂର୍ବରୁ ଗଠିତ ଗୋଟିଏ ସ୍ଵୟଂସହାୟକ ଗୋଷ୍ଠୀରେ ଯୋଗଦେବା ଜଣେ ଛାକ ବ୍ୟକ୍ତି ପକ୍ଷେ ବ୍ୟୟବହୂଳ ହୋଇଥାଏ କାରଣ ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀର ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମତା ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ସତ୍ୟମାନଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜମା ପରିମାଣ ସୁଧୂସହ ପୌଠ କରିବାକୁ ହୁଏ । ତେଣୁ ନୂତନ ସ୍ଵୟଂ ସହାୟକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଗଠନ କରିବା, ପୂର୍ବରୁ ଥିବା ଗୋଷ୍ଠୀରେ ଯୋଗଦେବା ଅପେକ୍ଷା ସହଜସାଧ । ବେସରକାରୀ ସ୍କ୍ରିପ୍ଟ୍ ସେବା ସଂସ୍ଥାମାନେ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉତ୍ସମନରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରିଥାନ୍ତି କିନ୍ତୁ ଏହି ସଂସ୍ଥାମାନେ ସାଧାରଣତଃ ସଙ୍ଗଠନ ବା ଗ୍ରଣ୍ଟ ଭାବରେ ପଞ୍ଜିକୃତ ହୋଇଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ଅଂଶଧାନ ଜରିଆରେ ପୁଣି ସଂଗ୍ରହ କରିବାରେ ସମ୍ଭାବ ହୋଇନଥାନ୍ତି ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କର ପୁଣି ସ୍ଵର୍ଗ ।

ଭିଭିତ୍ତିଭୂମି ସୁବିଧାର ଅଭାବ : ସରକାରଙ୍କର ସମସ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟେ ସାରି ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍ୟୋଗର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟ ହୋଇପାରି ନାହିଁ କାରଣ ଭିଭିତ୍ତିଭୂମିର ସୁବିଧା ଉପଯୁକ୍ତ ଓ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ନୁହେଁ ।

କ୍ଷତି ଭୟ ଉପାଦାନ (Risk element) : କ୍ଷତି ଭୟ ଦୂର କରିବାର କ୍ଷମତା ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍ୟୋଗୀମାନଙ୍କର କମ୍ ଥାଏ କାରଣ ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ସମ୍ଭାବନା ଓ ବାହ୍ୟ ସମର୍ଥନର ଅଭାବ ଥାଏ ।

• ବିପଣନର ସମସ୍ୟା -

ପ୍ରତିଯୋଗିତା : ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗରୁଡ଼ିକ ବୃଦ୍ଧକାୟ ସଂସ୍ଥା ଓ ସହରାଞ୍ଚଳର ଉଦ୍ୟୋଗ ମାନଙ୍କ ସହ ତୀର୍ତ୍ତ ପ୍ରତିଦିନିତାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଅନ୍ତି । ନିବେଶର ମୂଲ୍ୟ ଅଧିକ ହୋଇଥିବା ହେତୁ ଏମାନଙ୍କର ଉପାଦନ ମୂଲ୍ୟମଧ୍ୟ ଅଧିକ । ବଜାରରେ କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଗଠନଙ୍କ ସମ୍ବୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରଧାନ ସମସ୍ୟା ହେଲା ମାନକୀକରଣ (Standardisation) ଏବଂ ବୃଦ୍ଧତ ସଂସ୍ଥା ସହ ପ୍ରତିଦିନିତାର ସମସ୍ୟା । ବୃଦ୍ଧତ ସଂସ୍ଥା ସହ ପ୍ରତିଦିନିତା ମଧ୍ୟ ନୂତନଭାବେ ଗଢ଼ି ଉତ୍ୟୁକ୍ତ ସଂସ୍ଥାଗୁଡ଼ିକର ଜୀବିତ ରହିବା ପ୍ରତି ବିପଦ ସୃଷ୍ଟିକରେ । ନୂତନ ସଂସ୍ଥା ଗୁଡ଼ିକର ଆର୍ଥିକ ସମ୍ଭାବନା ପଦକ୍ଷେପ ନେବା ଉଚିତ । ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ଖୋଜିମାନଙ୍କର ସ୍ଥାନରତା ହାର ଅତ୍ୟନ୍ତ କମ । ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ମୁଦ୍ରିତ ମାଧ୍ୟମର ଭୂମିକା ସାମିତି । ଏହା ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗାମାନେ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଥିବା ଅନ୍ୟତମ ସମସ୍ୟା । ପରମରାରେ ଆବଶ୍ୟକ ପ୍ରକ୍ରିୟା, ସାଂସ୍କୃତିକ ଅନୁନ୍ନତି ଏବଂ ସଂସ୍କୃତିଗତ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଯୋଗାଯୋଗର ଅସୁବିଧାକୁ ଆହୁରି ବୃଦ୍ଧି କରିଥାଏ । ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଲୋକମାନେ ସାଧାରଣତଃ ସ୍ଥାନୀୟ ଭାଷାରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରନ୍ତି ଏବଂ ହିନ୍ଦୀ ଓ

ଇଂରାଜୀ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ବୁଝିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ନିକଟ ଅତୀତରେ ଦେଖାଯାଇଛି ସେ ସରକାରୀ ଗୋଦାମମାନଙ୍କରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ଖାଦ୍ୟଶୟ ଗଛିତ ଥିବା ସେଉଁ ଲୋକମାନେ ଅନାହାରରେ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିଛନ୍ତି । ଏହା ସାଧାରଣ ବନ୍ଧୁନ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଥିବା ତୃତୀକୁ ଦର୍ଶାଇଥାଏ । ଉପାଦନକାରୀମାନେ ଉପାଦିତ ବନ୍ଧୁର ବିକ୍ରୟ ପାଇଁ ସାମୁହିକ ଉଦ୍ୟମ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ କାରଣ ସେମାନେ ବହୁ ଅଞ୍ଚଳରେ ବିକ୍ଷିପ୍ତ ଏବଂ ଅଶିକ୍ଷିତ ।

ମଧ୍ୟସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି : ମଧ୍ୟସ୍ଥିମାନେ ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗୀମାନଙ୍କୁ ଶୋଷଣ କରିଥାନ୍ତି । ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗୀମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଉପାଦିତ ସାମଗ୍ରୀଗୁଡ଼ିକର ବିକ୍ରୟ ପାଇଁ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ମାନଙ୍କ ଉପରେ ବହୁ ପରିମାରରେ ନିର୍ଭରଶାଳ । ଏହି ମଧ୍ୟସ୍ଥିମାନେ ଲାଭର ବହୁ ପରିମାଣ ନିଜ ପାଖରେ ରଖି ଦିଅନ୍ତି । ସାମଗ୍ରୀ ଗୁଡ଼ିକୁ ଗଛିତ ରଖିବା ପାଇଁ ଗୋଦାମର ଅଭାବ ଏବଂ ସ୍ଵର୍ଗ ପରିବହନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବିପଣନର ଅନ୍ୟେକ ସମସ୍ୟା । ଅଧିକାଂଶ ଗ୍ରାମରେ କୃଷକମାନେ ଉପାଦିତ ସାମଗ୍ରୀକୁ ବନ୍ଧୁରେ ବା ମାଟିପାତ୍ରରେ ଖୋଲା ଯାଗାରେ ଗଛିତ ରଖନ୍ତି । ଗଛିତ ରଖିବାର ଏହି ଦେଶୀ ଉପାୟ ଉପାଦିତ ସାମଗ୍ରୀକୁ ଆର୍ଦ୍ଦତା ଓ ଛୋଟ ଛୋଟ କଟନ ଦାଉରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ସମର୍ଥ ନୁହେଁ । କୃଷିଜାତ ପଦାର୍ଥ ସବୁର ମଧ୍ୟ ମାନକ କିମ୍ବା ଗୁଣକ୍ରମ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଏ ନାହିଁ ।

• ପରିଚାଳନାଗତ ସମସ୍ୟା -

ସୂଚନା ଓ ପ୍ରୟୁକ୍ତି ଜ୍ଞାନର ଅଭାବ : ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ଲୋକେ ସାଧାରଣତଃ ସୂଚନା ଓ ପ୍ରୟୁକ୍ତି ବିଦ୍ୟା ବିଷୟରେ ଜାଣି ନଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ସାମଗ୍ରୀ, ସେବା, ସୂଚନା ଏବଂ ଧାରଣାର ପ୍ରବାହକୁ ଉସ୍ଥାହିତ କରୁଥିବା ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ସଂଯୋଗ ଉପରେ ହିଁ ନିର୍ଭର କରିଥାନ୍ତି । ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ବିଭିନ୍ନ ଗୋଷୀ ଓ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଭିତରେ ଥିବା ପାରିବାରିକ ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସମ୍ପର୍କର ପ୍ରଗାଢ଼ତା ଅନେକ ସମୟରେ ଉପକାରୀ ହୋଇପାରେ କିନ୍ତୁ ଏହା ମଧ୍ୟ ଫଳପ୍ରଦ ବ୍ୟବସାୟିକ ସମ୍ପର୍କ ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହୋଇପାରେ । ବ୍ୟବସାୟିକ କାରବାର କଠୋର ବାସ୍ତବିକତା ଠାରୁ କମ୍ ପାଇପାରେ ଏବଂ ଗୋଷୀ ବା ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ବିଦେଶ ଆଞ୍ଚଳିକ ସହଯୋଗର ପରିସରକୁ ହ୍ରାସ କରିଦେଇପାରେ । ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ନିଷ୍ଠରି ନେବାର ପ୍ରକ୍ରିୟା ଏବଂ କ୍ଷମତା ସ୍ଥାନୀୟ ରାଜନୀତି ଯୋଗୁଁ ଅସ୍ଵର୍ତ୍ତ ହୋଇଥାଏ ।

ଆଇନଗତ ଔପଚାରିକତା : ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ଉଦ୍ୟୋଗକାରୀମାନେ ଅଶିକ୍ଷା ଓ ଅଞ୍ଜତା ହେଉଁ ବିଭିନ୍ନ ଲାଇସେନ୍ସ ପାଇବା ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ହେଉଥିବା ଆଇନଗତ ଔପଚାରିକତା ପୂରଣ କରିବା ଦିଗରେ ଅନେକ ଅସୁରିଧାର ସମ୍ବୁଦ୍ଧୀନ ହୁଅନ୍ତି ।

କଞ୍ଚାମାଳ ସଂଗ୍ରହ : କଞ୍ଚାମାଳ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ଉଦ୍ୟୋଗକାରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ କଟିନ କାର୍ଯ୍ୟ । ଅନେକ ସମୟରେ ସେମାନେ ନିମ୍ନମାନର କଞ୍ଚାମାଳ ପାଇଥାନ୍ତି । ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଗଛିତ ରଖିବା ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ଗୋଦାମର ମଧ୍ୟ ଅଭାବ ଥାଏ ।

ବୈଷୟିକ ଜ୍ଞାନର ଅଭାବ : ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗୀ ମାନଙ୍କର ବୈଷୟିକ ଜ୍ଞାନକୌଣସିଲର ଅଭାବ ଅଧିକ ଥାଏ । ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ଓ ବିସ୍ତୃତ ସେବାର ଅଭାବ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍ୟୋଗର ବିକାଶ ପଥରେ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ।

ଉପାଦିତ ସାମଗ୍ରୀର ନିମ୍ନମାନ : ଉନ୍ନତ ଯନ୍ତ୍ରପାତି ଓ ଉପକରଣର ଅଭାବ ଏବଂ ନିମ୍ନମାନର କଞ୍ଚାମାଳ ହେତୁ ଉପାଦିତ ସାମଗ୍ରୀର ମାନବୁଦ୍ଧି ହୋଇ - ନପାରିବା ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଉଦ୍ୟୋଗର ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନ୍ୟେକ ସମସ୍ୟା ।

• ମାନବସ୍ଵରୂପ ସମସ୍ୟା -

ନିମ୍ନସ୍ତରର ଦକ୍ଷତା ଥିବା ଶ୍ରମିକ : ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ଅଧିକାଂଶ ଉଦ୍ୟୋଗୀ ଉକ୍ତ ଦକ୍ଷତା ସମ୍ମନ୍ଦ୍ରିୟ କାରିଗର ଓ ଶ୍ରମିକ ପାଇବାରେ ସମର୍ଥ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଚାକିରାରେ ପଶୁଥିବା ଏବଂ ଛାଡ଼ୁଥିବା ଲୋକଙ୍କର ହାର ମଧ୍ୟ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଧିକ । କାରିଗର ଓ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ ନିମ୍ନୁଳ୍କ ପରେ କାର୍ଯ୍ୟରତ ଅବସ୍ଥାରେ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ । ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ଦେବା ମଧ୍ୟ ଉଦ୍ୟୋଗୀମାନଙ୍କର ଏକ ସମସ୍ୟା କାରଣ ଅଧିକାଂଶ କାରିଗର ଓ ଶ୍ରମିକ ଅଶିକ୍ଷିତ ଏବଂ ସେମାନେ ବୁଝିପାରୁଥିବା ଭଲି ମୁନୀୟ ଭାଷାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ଦେବାକୁ ହେବ । କେବଳ ଶିକ୍ଷାରେ ଶ୍ରମଶକ୍ତି ଉପଳଦ୍ଧ ହେଉଥିବା ହେତୁ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଏ ନାହିଁ ବରଂ ଏକ ସମନ୍ଵିତ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉନ୍ନୟନ ଏହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ତେଣୁ ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗୀମାନେ କେବଳ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ବଜାରକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ, ସେମାନେ ସହରାଞ୍ଚଳର ବଜାରରେ ଥିବା ଆହ୍ଵାନର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ହେବାପାଇଁ ନିଜକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ଉଦ୍ୟୋଗକାରୀମାନେ ସାଧାରଣତଃ ନିଜର ବିଚାରରେ ନୂତନର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିବାରେ ବେଶୀ ସକ୍ଷମ ନୁହୁନ୍ତି । ଗ୍ରାମ୍ୟ ଯୁବଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ନିକଟରେ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାଧାନଭାବରେ କିଛି ବାହିବାର ଶକ୍ତି ନଥାଏ କାରଣ ପ୍ରତଳିତ ବ୍ୟବସ୍ଥାରୁ ସର୍ବୋକୃଷ୍ଣ ଏହି ଧାରଣା ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇଥାଏ । ଏହି କାରଣରୁ ସୋନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ କୃଷିକ୍ଷେତ୍ରରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି କିମ୍ବା ସହରାଞ୍ଚଳକୁ ପଳାଇ ଯାଇଥାନ୍ତି ।

ନକାରାମୁକ ମନୋଭାବ : ପରିବାର ଓ ସମାଜ ଭିତରେ ଥିବା ପରିବେଶ ଏବଂ ସମର୍ଥନର ପଦ୍ଧତି ଉଦ୍ୟୋଗକୁ ଏକ ବୃତ୍ତିରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପାଇଁ ଉପସ୍ଥିତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଅନୁକୂଳ ନୁହେଁ । ଉଦ୍ୟୋଗପାଇଁ ମିଳୁଥିବା ସୁଯୋଗ ସମ୍ପର୍କରେ ଅଞ୍ଜତା ଓ ଅସତେତନତା ଏହାର କାରଣ ହୋଇପାରେ । ଯୁବକ ଓ ଉଚିତଶିକ୍ଷିତ ମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଗ୍ରାମ ଛାଡ଼ି ବାହାରକୁ ଚାଲିଯିବାକୁ ଉଚ୍ଚା କରନ୍ତି । ପରିସ୍ଥିତିର ତାଡ଼ନାରେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଜନସାଧାରଣ ସହରାଞ୍ଚଳର ଲୋକମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଆମ୍ବ ନିର୍ଭରଣୀଙ୍କ କିନ୍ତୁ ଔଦ୍ୟୋଗିକ ସଂସ୍କତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେମାନେ ଦୂର୍ବଳ । ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ଅବିରତ ଭାବରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା ଆବଶ୍ୟକ ଯାହା ଅନେକ ସମୟରେ ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗୀମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କଷ୍ଟକର । ଅର୍ଥନୀତିର ଅଭିବୁଦ୍ଧି ପାଇଁ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍ୟୋଗର ଏହି ସବୁ ସମସ୍ୟା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଦ୍ୟୋଗୀମାନଙ୍କର ଭୂମିକା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଦେଇନଦିନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ବିଭିନ୍ନ ସମସ୍ୟାର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ହୁଅନ୍ତି ।

୨.୮ ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶରେ ଗ୍ରାମୀୟ ଉଦ୍ୟୋଗୀମାନଙ୍କର ଭୂମିକା

ପରିବେଶକୁ ଉଦ୍ୟୋଗୀମାନଙ୍କର ନିରୀକ୍ଷଣ ଓ ବିଶ୍ଵେଷଣ କରିବାର ଏବଂ ସୁଯୋଗକୁ ଚିହ୍ନିପାରିବାର କ୍ଷମତା ଏକ ଅର୍ଥନୈତିକ ସଭା ସୃଷ୍ଟି କରି ସେମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟବସାୟିକ ଆଧାରରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରିଦିଏ । ସେମାନେ ସମ୍ବଲକୁ ସ୍ଵର୍ଗ ଫଳପ୍ରଦରୁ ଅଧିକ ଫଳପ୍ରସ୍ତୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉପଯୋଗ କରି ସମ୍ବଦ ବୃଦ୍ଧି କରିଥାନ୍ତି । ଜାତୀୟ ସମ୍ବଲର ଦକ୍ଷ ଓ ଫଳପ୍ରଦ ଉପଯୋଗ ଜରିଆରେ ସେମାନେ ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶର ଉତ୍ସପ୍ରେରକ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସାମାଜିକ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଅଭିକର୍ତ୍ତା ହୋଇଥାନ୍ତି । ଜୋସେପ୍ ସମ୍ପେଟରଙ୍କ ମତରେ ଗୋଟିଏ ଜାତିର ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଗ୍ରଗତିର ହାର, ଜନଗଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଔଦ୍ୟୋଗିକ ଦକ୍ଷତା ହାରର ବୃଦ୍ଧି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ମାର ଓ ବାଲଦ୍ଵିନଙ୍କ ଅନୁସାରେ କେତେକ ଅର୍ଥରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅବସ୍ଥା ସଠିକ୍ ଥୁଲେ ମଧ୍ୟ ବିକାଶ ଏକ ପ୍ରାକୃତିକ ପରିଣାମ ଭାବେ ଘଟିନଥାଏ । ଔଦ୍ୟୋଗିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ମାତ୍ରାରେ ବୃଦ୍ଧି କରିବା ପାଇଁ ଉତ୍ସପ୍ରେରକର ଆବଶ୍ୟକତା ହୁଏ । କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ବିବିଧତା ଧନୀ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କର ବିଶେଷ ଚାରିତ୍ରିକ ଗୁଣ ଯାହାର କାରଣ ଉଦ୍ୟୋଗୀ ମାନଙ୍କର ଯୋଗାଣ ଉପରେ ଆଗୋପଣ କରାଯାଇ ପାରେ । ସେମାନେ ଗୋଟିଏ ଦେଶର ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ ଅଛି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରିପାରନ୍ତି ।

ପୁଣ୍ଡି ଗଠନ : ଉଦ୍ୟୋଗୀମାନେ ଲାଭଦାୟକ ବ୍ୟବସାୟର ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇ ଶିଳ୍ପାୟନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଘରୋଇ ପୁଣ୍ଡିନିବେଶକୁ ଆକର୍ଷିତ କରନ୍ତି । ଅନ୍ୟଭାବରେ ବ୍ୟବହୃତ ନହୋଇ ଗଛିତ ଥିବା ପୁଣ୍ଡିକୁ ବ୍ୟବସାୟିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିବେଶ କରନ୍ତି ଯାହା ଲାଭଦାୟକ ହୁଏ । ପୁନଶ୍ଚ ସଞ୍ଚିତ ଅର୍ଥ ନିବେଶ କରିବା ପୁଣ୍ଡିଗଠନ ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ଏକ ଗୁଣକର ପ୍ରଭାବ ଦିଏ ।

ସନ୍ତୁଳିତ ଆଞ୍ଚଳିକ ବିକାଶ : ଉଦ୍ୟୋଗୀମାନେ ସର୍ବଦା ପରିବେଶ ମଧ୍ୟରେ ସୁଯୋଗ ଖୋଜୁଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ଅଛି ବିକଶିତ ଆଞ୍ଚଳରେ ସରକାର ଦେଉଥିବା ରିହାତି, ଆର୍ଥିକ ସହାୟତା ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସୁବିଧା ହାସଲ କରି ନିଜର ଉଦ୍ୟୋଗ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରନ୍ତି । ଟାଟା ନଗରଠାରେ ଇଞ୍ଚାତ ଏବଂ ଜାମନଗର (ଗୁରୁରାଗ) ୧୦ରେ ରିଲାଏନ୍ ପେଟ୍ରୋ କେମିକାଲୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଫଳରେ ଉତ୍ତମ ସହରାଞ୍ଚଳ ଓ ପ୍ରାନ୍ତବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳର ବିକାଶ ସମ୍ବନ୍ଧ ହୋଇଛି । ଏହିପରି ଉଦ୍ୟୋଗୀମାନେ ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କର ବିକାଶରେ ଥିବା ଅସନ୍ତୁଳନ ଓ ବୈଷମ୍ୟକୁ ହ୍ରାସ କରିଥାନ୍ତି ।

ସାଧାରଣ ନିୟୁକ୍ତି : ଉଦ୍ୟୋଗୀମାନେ ନିୟୁକ୍ତି ପ୍ରାର୍ଥୀ ନୁହଁନ୍ତି, ସେମାନେ ନିୟୁକ୍ତି ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି ଏବଂ ନିୟୁକ୍ତି ଦିଅନ୍ତି । ଏହାହିଁ ଉଦ୍ୟୋଗୀ ହେବାର ପ୍ରକୃତ ଆକର୍ଷଣ । ଧୂବିକରଣ ପ୍ରକ୍ରିୟା ସହ ସରକାରା ଚାକିର ହ୍ରାସ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ଏବଂ ବେକାର ଲୋକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଉଦ୍ୟୋଗୀ ଓ ସେମାନଙ୍କର ଉଦ୍ୟୋଗ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଓ ପରୋକ୍ଷ ନିୟୁକ୍ତି ସୃଷ୍ଟି କରିବାର ଏକମାତ୍ର ଉତ୍ସ ଭାବେ

ଆଶା ସଞ୍ଚାର କଲେ । ବୃଦ୍ଧ ଉଦ୍‌ସେଯାଗ ମାନଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଯାୟୀ ସେମାନଙ୍କ ଅଧୀନରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିଯୁକ୍ତିର ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ଏବଂ ସହାୟକ ସଂସ୍ଥାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବିଭିନ୍ନ ବିକାଶମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ପାଇଁ ପରୋକ୍ଷ ନିଯୁକ୍ତିର ସୁଯୋଗ ମିଳିଲା ।

ଜୀବନଧାରଣର ମାନରେ ଉନ୍ନତି : ନିଯୁକ୍ତି ସୃଷ୍ଟି ଜରିଆରେ ଔଦ୍‌ସେଯାଗିକ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ଫଳରେ କର୍ମଚାରୀ ମାନଙ୍କର ଆୟବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କ୍ରୟ କରବାର କ୍ଷମତାରେ ମଧ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ ଯାହା ବିଭିନ୍ନ ବସ୍ତୁର କ୍ରୟ ଓ ଉପଭୋଗ ପାଇଁ ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଥାଏ । ବିଭିନ୍ନ ସାମଗ୍ରୀ ଓ ସେବାପ୍ରତି ଚାହିଦାରେ ବୃଦ୍ଧି ଶିଖିଷ୍ଟେତ୍ରର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ମଧ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି କରାଇଥାଏ । ବୃଦ୍ଧଦାକାର ଉପାଦନ ହାରରେ ମିତବ୍ୟୟତା ଓ ଉପାଦନ ମୂଲ୍ୟରେ ହ୍ରାସ ଘଟାଇଥାଏ । ବଜାର ସମ୍ପର୍କୀୟ ଆଧୁନିକ ଧାରଣା ଅନୁଯାୟୀ ଚାହିଦା ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଏବଂ ତାହାକୁ ପୂରଣ କରିବା ଉତ୍ସବ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ । ପ୍ରତିଯୋଗିତା ମୂଳକ ମୂଲ୍ୟରେ ମିଳୁଥିବା ଅଭିନବତ୍ତବ୍ୟ ଓ ବିବିଧତାଥିବା ଉପାଦିତ ସାମଗ୍ରୀ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କୁ ସରଳ, ସହଜ ଓ ସୁଖଦ କରିଛି । ଏହା ଔଦ୍‌ସେଯାଗିକ ପ୍ରୟୋଗର ଅବଦାନ ।

ମୁଣ୍ଡପିଛା ଆୟର ବୃଦ୍ଧି : ଉଦ୍‌ସେଯାଗମାନେ ଅବ୍ୟବହୃତ ଓ ଅବିକଶିତ ହୋଇ ପଡ଼ିରହିଥିବା ସମ୍ବଲ ଯଥା - ଭୂମି, ଶ୍ରମ ଏବଂ ପୁଞ୍ଜିକୁ ସାମଗ୍ରୀ ଓ ସେବାରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରନ୍ତି । ଫଳତଃ ଗୋଟିଏ ଦେଶର ସମ୍ବଦ ଏବଂ ଜାତୀୟ ଆୟରେ ବୃଦ୍ଧି ଘଟେ । ଜାତୀୟ ଆୟରେ ବୃଦ୍ଧି ପ୍ରକୃତ ଜାତୀୟ ଉପାଦନ ଓ ମୁଣ୍ଡପିଛା ଆୟ ବୃଦ୍ଧିର ସୂଚନା ଦିଏ ।

ଜାତୀୟ ଆମ୍ବନିର୍ଭରଣୀଳତା : ଉଦ୍‌ସେଯାଗମାନେ ହେଲେ ଜାତୀୟ ଆମ୍ବ ନିର୍ଭରଣୀଳତାର ଭିରିପ୍ରସ୍ତର । ବିଦେଶରୁ ଆମଦାନୀ କରାଯାଉଥିବା ସାମଗ୍ରୀର ସ୍ଵଦେଶୀ ପ୍ରତିକଷା ଉପାଦନ କରିବାରେ ସାହାୟ୍ୟ କରି ସେମାନେ ବିଦେଶ ଉପରେ ନିର୍ଭରଣୀଳତାକୁ ହ୍ରାସ କରିଥାନ୍ତି । ଉତ୍ସବ ସାମଗ୍ରୀର ରପ୍ତାନୀ କରି ଦେଶ ପାଇଁ ବୈଦେଶିକ ମୁଦ୍ରା ଅର୍ଜନକରିବାର ସମ୍ଭାବନା ମଧ୍ୟ ଥାଏ । ତେଣୁ ଆମଦାନୀ ହେଉଥିବା ବସ୍ତୁର ପ୍ରତିକଷା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଏବଂ ରପ୍ତାନୀକୁ ପ୍ରେସ୍ରାହିତ କରିବା ଦ୍ୱାରା ଦେଶ ଆମ୍ବ ନିର୍ଭରଣୀଳ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦେଶର ଅର୍ଥନୈତିକ ସ୍ଥାନକାଳୀନ ନିଶ୍ଚିତ କରେ ।

ଯୋଜନାବନ୍ଦ ଉପାଦନ : ଉପାଦନର ସାଧନ ଗୁଡ଼ିକୁ ଏକତ୍ର କରି ଉଦ୍‌ସେଯାଗକର୍ତ୍ତାମାନେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଭିକର୍ତ୍ତା ଭାବେ ବିବେଚିତ ହୁଅନ୍ତି । ଭୂମି, ଶ୍ରମ, ପୁଞ୍ଜି ଓ ଉଦ୍‌ସେଯାଗ ଭଳି ସମସ୍ତ ଉପାଦାନକୁ ଏକତ୍ର କରି ଆଶାଜନକ ଉପାଦନ କରାଯାଇପାରେ । ଏହା ସଠିକ ନିଷ୍ଠା, ଅଧିବସାୟ ଓ ବ୍ୟବସାୟିକ ସଂସାର ସମ୍ପର୍କରେ ଝାନର ଉପଯୋଗ କରି ଉପାଦନର ସମସ୍ତ ଉପାଦାନର ଉଚିତ ବ୍ୟବହାର କରିବାରେ ସାହାୟ୍ୟ କରେ । ସମ୍ବଲ ଅନାବଶ୍ୟକ ଭାବେ ନଷ୍ଟ ନ କରିବାପାଇଁ ଉପାଦାନ ଗୁଡ଼ିକର ନ୍ୟୁନତମ ସଂଯୋଗ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ଅର୍ଥନୈତିକ କ୍ଷମତାର ଯଥାର୍ଥ ବଣ୍ଣନ : ସାମ୍ପ୍ରତିକ ପୃଥବୀରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଶକ୍ତି ହିଁ ଆଧୁପତ୍ୟ ବିଷ୍ଟାର କରିଛି । ଶିଳ୍ପ ଓ ବ୍ୟବସାୟ ସମର୍କତ କାର୍ଯ୍ୟକଲା ପର ପ୍ରାକୃତିକ ପରିଶାମ ହେଉଛି ଅର୍ଥନୈତିକ ଶକ୍ତି । ଶିଳ୍ପବିକାଶ ଫଳରେ ଅର୍ଥନୈତିକ କ୍ଷମତା ଅଛି କେତେକ ହାତରେ କେସ୍ତୁଭୂତ ହୋଇ ରହିଯାଏ ଯାହା ଏକାଧୁପତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରେ । ଉଦ୍ୟୋଗୀମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ନୂତନ ଉଦ୍ୟୋଗ ଗୁଡ଼ିକର ଦକ୍ଷ ପରିଚାଳକମାନଙ୍କ ହାତକୁ ଅର୍ଥନୈତିକ ଶକ୍ତିର ବିଷ୍ଟାରରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ତେଣୁ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ଉଦ୍ୟୋଗର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଏକାଧୁପତ୍ୟର କୁପ୍ରଭାବକୁ ଦୁର୍ବଳ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ଅର୍ଥନୀତିକୁ ସଶକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ନୂତନ ଉଦ୍ୟୋଗର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଓ ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଉଦ୍ୟୋଗକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୌବନ ଦେବା ଦିଗରେ ଉଦ୍ୟୋଗୀମାନଙ୍କର ଭୂମିକା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ।

• ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍ୟୋଗରୁ ମିଳୁଥୁବା ଉପକାର -

ନିୟକିତ ସୁଯୋଗ ଯୋଗାଏ : ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍ୟୋଗ ଶ୍ରମପ୍ରଧାନ ହୋଇଥୁବା ହେଉ ବେକାରା ଭଳି ବର୍ଣ୍ଣଷ୍ଟ ସମସ୍ୟାର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ସମାଧାନର ସ୍ଵତ୍ତ ଯୋଗାଇ ଦେବାରେ ସମର୍ଥ ହୁଏ । ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍ୟୋଗ ଜରିଆରେ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଶିଳ୍ପ ସଂସ୍ଥାର ବିକାଶ ମଧ୍ୟରେ ନିୟକିତ ସୃଷ୍ଟି ଓ ଆୟ ବୃଦ୍ଧି କରିବାର ଉଚ୍ଚ କ୍ଷମତା ନିହିତ ଅଛି ।

ଗ୍ରାମ୍ୟ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଦେଶାନ୍ତର ଗମନର ପ୍ରତିରୋଧ : ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍ୟୋଗ ସହରାଞ୍ଚଳ ଓ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ବାସିଦାଙ୍କର ଆୟ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନକୁ ପୂରଣ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହୁଏ । ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଉଦ୍ୟୋଗ ଗଢ଼ି ଉଠିଲେ ବିଦ୍ୟୁତ୍ତର୍କି, ରାଷ୍ଟ୍ରା, ପୋଲ ଆଦି ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଭିତ୍ତିଭୂମି ଆପଣା ଛାଏଁ ବିକଶିତ ହୁଏ । ତେଣୁ ଚାକିରି ଖୋଜିବା ପାଇଁ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରୁ ସହରାଞ୍ଚଳକୁ ଲୋକମାନଙ୍କର ସ୍ଥାନାନ୍ତରଣକୁ ରୋକିବାରେ ଏହା ସାହାଯ୍ୟ କରେ ।

ସନ୍ତୁଳିତ ଆଞ୍ଚଳିକ ବିକାଶ : ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍ୟୋଗ ସହରାଞ୍ଚଳରେ କେସ୍ତୁଭୂତ ହେଉଥୁବା ଶିଳ୍ପ ସଂସ୍ଥାକୁ ବିକ୍ଷିପ୍ତ କରି ସନ୍ତୁଳିତ ଭାବରେ ଆଞ୍ଚଳିକ ଉନ୍ନୟନକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ।

କଳାମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟକଲାପକୁ ପ୍ରୋସାହନ : ଗ୍ରାମ୍ୟ ଭାରତରେ ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ରହି ଆସିଥୁବା ସମୃଦ୍ଧ ଏତିହ୍ୟକୁ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍ୟୋଗ ମାଧ୍ୟମରେ କାରୁକଳା ଓ ହଷ୍ଟଶିଳ୍ପକୁ ସୁରକ୍ଷିତ ରଖି ଏବଂ ପ୍ରୋସାହିତ କରି ସଂରକ୍ଷିତ ରଖାଯାଇ ପାରେ ।

ସାମାଜିକ ଅନିଷ୍ଟତାକୁ ପ୍ରତିରୋଧ : ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍ୟୋଗର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଦାରିଦ୍ର୍ୟ, ସହରାଞ୍ଚଳରେ ଗଢ଼ି ଉଠୁଥୁବା ଟୁମୁଡି ବନ୍ଦି ଓ ପ୍ରଦୂଷଣ ଭଳି ସାମାଜିକ ଅନିଷ୍ଟତାକୁ ରୋକିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୁଏ ।

ଗ୍ରାମ୍ୟ ଯୁବଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କୁ ଜାଗରିତ କରିବା : ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍ୟୋଗ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ଯୁବଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ସମ୍ବୂଧନରେ ସମସ୍ତ ମାର୍ଗକୁ ଉନ୍ନୋଚିତ କରି ଗୋଟିଏ ଉଦ୍ୟୋଗକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ତାଙ୍କୁ ବୃତ୍ତି ରୂପେ ଆରମ୍ଭ କରିବା ପାଇଁ ଜାଗରିକ ଓ ସଚେତନ କରେ ।

ଜୀବନ ଧାରଣର ଉନ୍ନତମାନ : ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍ୟୋଗ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ଲୋକମାନଙ୍କର ସ୍ଥାନରେ ହାର ବୃଦ୍ଧି କରେ । ସେମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ଏବଂ ଆମ୍ବ ନିୟୁକ୍ତି ସମଗ୍ର ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କୁ ସମୃଦ୍ଧିକରେ; ଫଳତଃ ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନଧାରଣରମାନ ଉନ୍ନତ ହୁଏ ।

ଆମ୍ବ ପରୀକ୍ଷଣ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

- ଦୁଷ୍ଟବ୍ୟ : କ) ତୁମର ଉଉରପାଇଁ ଦିଆଯାଇଥିବା ସ୍ଥାନର ବ୍ୟବହାର କର ।
ଘ) ଏହି ପରିଛେଦ ଶେଷରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଉଉର ସହ ମିଳାଇ ଦେଖ ।

୧. ଗ୍ରାମୀଣଶିଳ୍ପ କେଉଁ କେଉଁ ବାଧବାଧକତାର ସମ୍ବୂଧନ ହୁଏ ?

ଉଉର :

୨. ଗ୍ରାମୀଣ ଶିଳ୍ପ କେଉଁ କେଉଁ ବିଧିକ (Legal) ସମସ୍ୟାର ସମ୍ବୂଧନ ହୁଏ ?

ଉଉର :

ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ ବିକାଶ

୩. ଗ୍ରାମୀଣ ଶିକ୍ଷା ସମ୍ବୂଧନ ହେଉଥିବା ପ୍ରଧାନ ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକ କ'ଣ ?

ଉତ୍ତର :

୪. ବିଜନ୍ମ ପ୍ରକାରର ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗ ଗୁଡ଼ିକ କ'ଣ ?

ଉତ୍ତର :

୫. ନକାରାମ୍ବକ ମନୋବୃତ୍ତି କିପରି ଭାବରେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଦ୍ୟୋଗକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିପାରେ ?

ଉତ୍ତର :

୨.୯ ଏକତ୍ରୀକରଣ

ବର୍ତ୍ତମାନ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରୁ ବା ଅର୍ଦ୍ଧ ସହରାଞ୍ଚଳରୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହେଉଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଗ୍ରାମୀଣ ଉଦ୍ୟୋଗ ଏକ ବୃହତ୍ ସୁଯୋଗ । ପକ୍ଷାନ୍ତରରେ ଏକଥା ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟ ଯେ, ଭାରତ ଭଳି ବିକାଶଶୀଳ ଦେଶରେ ଅଧିକାଂଶ ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରାଥମିକ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ଉପଲବ୍ଧ ନ ହେବା ସମସ୍ୟାର ସମ୍ବୂଧନ ହୁଆଛି । ଶିକ୍ଷାର ଅଭାବ, ଆର୍ଥିକ ସମସ୍ୟା, ସ୍ଵର୍ଗ ବୈଷଣିକ ଓ ଧାରଣାମୂଳକ

ସାମର୍ଥ୍ୟ ଯୋଗୁ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗୀ ମାନଙ୍କ ପାଇଁ କଷା ଦାୟକ ହୁଏ । ଉପରୋକ୍ତ ବିଶେଷଣରୁ ଆମେ ଏହି ନିର୍ଣ୍ଣୟରେ ଉପନୀତ ହେବା ଯେ ଉଦ୍ୟୋଗୀମାନେ କେବଳ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କଞ୍ଚାମାଳର ଉପଯୋଗ ଏବଂ ଗ୍ରାମ୍ୟଲୋକମାନଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତ କରିବା ଉଚିତ । ମୌଳିକ ଭାବରେ ଗ୍ରାମୀଣ ଉଦ୍ୟୋଗ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ଉପଲବ୍ଧ ସାଧନ ଓ ଗ୍ରାମ୍ୟମାନବ ସମ୍ବଲର ଉପଯୋଗକୁ ନିଶ୍ଚିତ କରେ । ଅନ୍ୟ କଥାରେ କହିଲେ ଏହାର ଅର୍ଥ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ମିଳୁଥୁବା ସମ୍ବଲର ବ୍ୟବହାର କରି ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଦ୍ରୁବ୍ୟ ଉପ୍ରାଦନ କରିବା ।

ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶପାଇଁ ଗ୍ରାମୀଣ ଉଦ୍ୟୋଗ ଏକ ଅପରିହାର୍ୟ ଆବଶ୍ୟକତା । ଉଦ୍ୟୋଗ ବିଶେଷତଃ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ ବୃଦ୍ଧିର ଅନେକ କାରଣ ରହିଛି । ଗ୍ରାମୀଣ ଉଦ୍ୟୋଗୀ ସ୍ଥାନୀୟ ଓ ଜାତୀୟ ଅର୍ଥନୀତିକୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରିବାରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି । ଗ୍ରାମୀଣ ଅର୍ଥନୀତିର ଗଠନ ବିଶେଷଭାବେ ଗ୍ରାମୀଣ ଉଦ୍ୟୋଗକୁ ନେଇ ହୁଏ ଯେଉଁମାନେ ନିଯୁକ୍ତ ବୃଦ୍ଧି ଏବଂ ଅଭିନବୀକରଣର ଦାୟିତ୍ୱ ନିଅନ୍ତି । ଅଧିକତ୍ତ୍ଵ, କ୍ଷୁଦ୍ର ବ୍ୟବସାୟଗୁଡ଼ିକ ଗ୍ରାମୀଣ ଅର୍ଥନୀତିରେ ସମୁଚ୍ଚିତ କାର୍ଯ୍ୟ କଳାପ ଦ୍ୱାରା ନିଜର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରନ୍ତି । ନିଯୁକ୍ତ ଓ ଧାରଣାର ଯେଉଁ ପାରମରିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଅଛି ତାହା ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥାନରେ ସଠିକ୍ ଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ନାହିଁ ତେଣୁ ରାଜ୍ୟମାନେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସାଧନଯୋଗ୍ୟ ବିକଞ୍ଚର ସନ୍ଧାନରେ ଅଛନ୍ତି ଯେଉଁଥିରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଉଦ୍ୟୋଗ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଗ୍ରାମୀଣ ଉଦ୍ୟୋଗୀମାନେ ବ୍ୟବସାୟରେ ବିଭିନ୍ନତା ଆଣିବାରେ ସଫଳ ହୋଇଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ କୃଷି - ଖାଦ୍ୟ, ହସ୍ତଶିଳ୍ପ, ମୂଳବସ୍ତୁର ପୁର୍ବବ୍ୟବହାର, ଅବସର ବିନୋଦନ ଓ ସ୍ଥାନୀୟ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଉଦ୍ୟୋଗରେ ଲୋକମାନେ ନିବେଶ କରିବା ଦେଖାଯାଉଛି ।

୨.୧୦ ପ୍ରମୃଣ ଶିକ୍ଷାବଳୀ

- ଗ୍ରାମ୍ୟଉଦ୍ୟୋଗ
- ସମସ୍ୟା
- ବିକାଶ
- ଆହ୍ଵାନ
- କୃଷିଭିତ୍ତି
- ବ୍ୟବସାୟ
- ଗ୍ରାମ୍ୟଶିଳ୍ପ

୨.୧୯ ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ

- Saxena S. (2012), Problems Faced By Rural Entrepreneurs and Remedies to Solve It, Journal of Business and Management, ISSN 2278-487X, Vol. 3, Issue 1, July-August.4 2.
- Choudhary K. (2011), Effect of Globalization on Rural Entrepreneurship in India, Half Yearly Global Economic Research Journal, ISSN 2249- 4081, Vol. I, Issue, pp. 88-92 3.
- Ahir Rao J. (2013), Entrepreneurship and Rural Women in India, New Century, New Delhi.2.

ଡ୍ରାଇସ ଏକକ ମହିଳା ଉଦ୍‌ଯୋଗ

ଅଧ୍ୟୟନର ଲକ୍ଷ୍ୟ :

ଏହି ଅଧ୍ୟୟ ଶେଷ ହେବା ପରେ ତୁମେ ସମର୍ଥ ହେବ -

- ଭାରତରେ ମହିଳା ଉଦ୍‌ଯୋଗକୁ ବୁଝିବା ପାଇଁ,
- ମହିଳା ଉଦ୍‌ଯୋଗରେ ଥୁବା ସମସ୍ୟା ଓ ସମ୍ବନ୍ଧବିନା ବିଷୟରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ପାଇଁ ଏବଂ
- ମହିଳା ଉଦ୍‌ଯୋଗର ସଂଜ୍ଞା, ଅର୍ଥ, ଜଣିତ ଏବଂ ଏହା ସମ୍ବୁଧୀନ ହେଉଥୁବା ଆହ୍ଵାନକ ସଂଖ୍ୟା କରିବା ପାଇଁ।

ବିଷୟ ଗଠନ

୩. ୧ ଉପକ୍ରମଣିକା

୩. ୨ ସଂଜ୍ଞା

୩. ୩ ମହିଳା ଉଦ୍‌ଯୋଗ

୩. ୪ ଭାରତରେ ମହିଳା ଉଦ୍‌ଯୋଗ

୩. ୫ ଭାରତରେ ମହିଳା ଉଦ୍‌ଯୋଗ ସମ୍ବୁଧୀନ ହେଉଥୁବା ଆହ୍ଵାନ

୩. ୬ ଭାରତରେ ମହିଳା ଉଦ୍‌ଯୋଗର ସମସ୍ୟା ଓ ସମ୍ବନ୍ଧବିନା

୩. ୭ ଏକତ୍ରୀକରଣ

୩. ୮ ପ୍ରମୂଖ ଶଭାବଳୀ

୩. ୯ ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ତସୂଚୀ

୩. ୧ ଉପକ୍ରମଣିକା

ସମାନ ଅଧ୍ୟକାର ଏବଂ ସମାନ ସ୍ଥାନ ପାଇବା ଦିଗରେ ଶିକ୍ଷିତ ଭାରତୀୟ ମହିଳାମାନେ ବହୁ ପଛରେ ଅଛନ୍ତି କାରଣ ଭାରତୀୟ ସମାଜରେ ପରମରା ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ସଂସ୍କାରିତ ଯେଉଁରେ ସମାଜତାନ୍ତ୍ରିକ

ବ୍ୟକ୍ଷ୍ମା ପୁରୁଷପ୍ରଧାନ ହୋଇ ଆସିଛି । ସମସ୍ତ ସାମାଜିକ ପ୍ରତିବନ୍ଦକ ସର୍ବେ ଭାରତୀୟ ମହିଳାମାନେ ନିଜ ନିଜ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ ଦିଗରେ ଉଚ୍ଚମ୍ଭାନର ଅଧିକାରୀ ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରଶଂସିତ ହୁଆନ୍ତି । ମହିଳା ଶିକ୍ଷାର ସ୍ତରରେ ବୃଦ୍ଧି ଏବଂ ଉନ୍ନତ ଜୀବନପାଇଁ ବିବିଧ ଉଚ୍ଚକାର୍ଯ୍ୟା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଭାରତୀୟ ସମାଜର ମୂଳ ଗଠନର ରୂପାନ୍ତରିକରଣ ଭାରତୀୟ ମହିଳାଙ୍କର ଜୀବନ୍ୟାପନର ଶୈଳୀରେ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଆବଶ୍ୟକତା ସୃଷ୍ଟିକଲା । ସେମାନେ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ସହ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ ଓ ସଫଳ ଭାବରେ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ସହ ଜୀବନର ପ୍ରତି ପଥରେ କାନ୍ଦ ମିଳାଇ ଚାଲିଲେ ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତିବାସୀ ମଧ୍ୟ ଏହାର ବ୍ୟତିକ୍ରମ ନୁହେଁ । ଏହି ଅଗ୍ରଣୀ ମହିଳାମାନେ ଦୃଢ଼, ପ୍ରବର୍ତ୍ତକବା ପାଇଁ ସମର୍ଥ ଏବଂ କ୍ଷତି ବା ବିପଦର ଆଶଙ୍କାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛାକୁ । ମହିଳାମାନେ ତୀର୍ତ୍ତ ପ୍ରତିଦ୍ୱାଦ୍ସିତାର ସମ୍ମାନ ହୋଇମଧ୍ୟ ନିଜର କଠିନ ପରିଶ୍ରମ, ତପ୍ତରତା ଓ ଅଧିବିଷୟ ଯୋଗ୍ୟ ଜୀବିତ ରହିବା ଏବଂ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେବାପାଇଁ ସମମ ହୁଆନ୍ତି ।

ଭାରତରେ ମହିଳା ଉଦ୍ୟୋଗ ଆରମ୍ଭ ହେବା ଅଛଦିନ ପୂର୍ବର ବିଷୟ ଯାହା ୧୯୭୦ ମସିହା ପରେ “ମହିଳାମାନଙ୍କର ଦଶଶି” (୧୯୭୪-୧୯୮୪) ସହ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଏହା ମୁଖ୍ୟତଃ ମହାନଗର ଓ ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ରାଜ୍ୟର ରାଜ୍ୟାନ୍ତ ଆଞ୍ଚଳିକ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାବେ ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସହର ଓ ମୁୟନିସିପାଲିଟି ଅଞ୍ଚଳକୁ ପ୍ରସାରିତ ହେବାପାଇଁ ଏହାକୁ ଦୀର୍ଘ ସମୟ ଲାଗିଥିଲା । ତେଣୁ ଏହି ଦିଗରେ ଗବେଷଣା ଓ ପ୍ରକାଶନର ସଂଖ୍ୟା ସାମିତି । ଯାହା ସାମାନ୍ୟ କିଛି ଲଭ୍ୟ ତାହା ହେଲା କେତେକ ସଙ୍ଗୀନ ଓ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଥିବା ଅଗ୍ରଣୀକାର୍ଯ୍ୟ । ଏହି ସଙ୍ଗୀନ ଓ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନେ ଉଦ୍ୟୋଗକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରିବାରେ ନିଯୋଜିତ ଥିଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଥିବା ସାମୟିକ ଅଧ୍ୟନ ଯୋଗ୍ୟ କଦବା କୁଟିତ୍ ଲେଖାମାନ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ।

ଓଡ଼ିଶ୍ୟାର ବିକାଶ ଏକ ଜଟିଳ ବିଷୟ । ଓଡ଼ିଶ୍ୟାମାନେ ଗୋଟିଏ ଦେଶର ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରିଥାନ୍ତି । ଭାରତ ଭଳି ମୁଖ୍ୟତଃ ଗୋଟିଏ କୃଷି ପ୍ରଧାନ ଦେଶର ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ଉଦ୍ୟୋଗ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ମାଧ୍ୟମ । ସ୍ଵାଧୀନତା ପରତାରୁ କ୍ଷୁଦ୍ର ଉଦ୍ୟୋଗ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଅବଦାନ ରହିଛି । ଛାତ୍ର ଓ ଯୁବଗୋଷ୍ଠୀ ମଧ୍ୟରେ ଉଦ୍ୟୋଗ ସମ୍ପର୍କୀୟ ସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି କରି କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିକ୍ଷକୁ ଅର୍ଥନୀତିର ଏକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଯୋଜନୀୟ ଅଂଶ - ଭାବରେ ଗଣନା କରାଗଲା । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅବଶ୍ୟ କୃଷିର ଅଗ୍ରଣୀ ଭୂମିକାଥିଲା । କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିକ୍ଷରେ ନିଯୋଜିତ ମାନବ ସମ୍ପଦ ଲାଭଦାୟକ ନିଯୁକ୍ତି ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି କରି କ୍ଷୁଦ୍ରଶିକ୍ଷକୁ ଚାଲୁରଖବାରେ ସହାୟକ ହେଲା । ଏହା ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇପାରେ ଯେ ମିସେସ୍ ରବିନ୍ସନ୍କର ଆବର୍ଗ୍ "ସ୍କ୍ରିପ୍ ମୁଗ" କେବଳ ଉଦ୍ୟୋଗର ବିକାଶ ଯୋଗ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧ ।

ଅର୍ଥନୈତିକ ସ୍ଥାଧୀନତାର ଅନ୍ଦେଶଣ, ଉନ୍ନତ ସାମାଜିକ ସ୍ତର ଏବଂ ଅନେକ ସମୟରେ ପରିବାରକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖୁବାର ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକତା ମହିଳାମାନଙ୍କୁ ଆମ୍ବ ନିଯୁକ୍ତି ଓ ଉଦ୍‌ଯୋଗ ପାଇଁ ବାଧକରେ । (Pillai and Anna, 1990) ଭାରତରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶ ମହିଳାମାନଙ୍କର ଜୀବନକୁ ବହୁ ଭାବରେ ପରିବର୍ତ୍ତତ କରିଛି । ଔଷଧ ଓ ଚିକିତ୍ସା ପଢ଼ନ୍ତିରେ ଉନ୍ନତି, ଜନ୍ମ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଉପାୟର ଉପଲବ୍ଧି, ଆଧୁନିକ ଗୃହ ଉପକରଣର ବ୍ୟବହାର ଯୋଗୁ ସମୟ ସାପେକ୍ଷ ଓ ବିରକ୍ତିକର ଗୃହ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସହଜ କରିବା ଆଦି ମହିଳାମାନଙ୍କର ଜୀବନକ ବହୁଭାବରେ ପରିବର୍ତ୍ତତ କରିଛି । ଔଷଧ ଓ ଚିକିତ୍ସା ପଢ଼ନ୍ତିରେ ଉନ୍ନତି, ଜନ୍ମ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଉପାୟର ଉପଲବ୍ଧି, ଆଧୁନିକ ଗୃହ ଉପକରଣର ବ୍ୟବହାର ଯୋଗୁ ସମୟ ସାପେକ୍ଷ ଓ ବିରକ୍ତିକର ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟାଳୟକୁ ସହଜ କରିବା ଆଦି ମହିଳାମାନଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୁଖ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ । “କିନ୍ତୁ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ ବ୍ୟଯରେ ବୃଦ୍ଧି ସହ ଗୋଟିଏ ମଧ୍ୟବିତ ପରିବାର ବର୍ତ୍ତମାନ କେବଳ ସ୍ଥାମୀର ଆୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ଚଲିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ କଷଟକର” (Raguradha Reddy, 1986) । ଏହି ସଙ୍କଟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥିତିରେ ଅଧିକ ଆୟସ୍ଥି କରିବା ପାଇଁ ଆମ୍ବ ନିଯୁକ୍ତି ହେଉଛି ନିରାପଦ ଉପାୟ । ଅଧିକତତ୍ତ୍ଵ, ଆମ୍ବ ନିଯୁକ୍ତି ମହିଳାମାନଙ୍କ ସ୍ଥିତିକୁ ନିଯୁକ୍ତି ପ୍ରାର୍ଥାରୁ ନିଯୁକ୍ତି ଦାତାରେ ପରିବର୍ତ୍ତତ କରିଦିଏ ।

୩.୭ ସଂଝା

“ଯେଉଁ ମହିଳାମାନେ କୌଣସି ବ୍ୟବସାୟକୁ ସକ୍ରିୟ ଭାବରେ ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି, ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି କିମ୍ବା ବ୍ୟବସାୟରେ ଅଭିନବତ୍ତ ଆଣନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ମହିଳା ଉଦ୍ୟୋଗୀ କୁହାଯାଏ ।” କୌଣସି ବ୍ୟବସାୟିକ ଉଦ୍ୟୋଗରେ ଅଂଶଧାନ ଏବଂ ନିଯୁକ୍ତିରେ ମହିଳାମାନଙ୍କର ଯୋଗଦାନ ଉପରେ ମହିଳା ଉଦ୍ୟୋଗ ଆଧାରିତ ।

ମହିଳା ଉଦ୍ୟୋଗ ଏକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଯେଉଁଥିରେ ମହିଳାମାନେ ଉପାଦନର ସମସ୍ତ ଉପାଦାନକୁ ସଂଗଠିତ କରନ୍ତି, କ୍ଷତିଭୟ (risk) ର ସମ୍ବ୍ଲାଙ୍ଘାନ ହେବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହନ୍ତି ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତି ଦେଇପାରନ୍ତି । ମହିଳା ଉଦ୍ୟୋଗର ସଂଝାର ଲିଙ୍ଗ ଭିତ୍ତିରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରାଯାଏ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଉଦ୍ୟୋଗର ସମସ୍ତ ସଂଝା କୌଣସି କଟକଣା ବିନା ମହିଳା ଉଦ୍ୟୋଗକୁ ସଂପ୍ରସାରିତ ହୋଇପାରେ ।

“ମେଧା ଦୁଭାଷୀ ଭିର୍ଣ୍ଣେ’ଙ୍କ ମତରେ ଦୁଃସାହସିକ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଥିବା ହେତୁ ଅଞ୍ଚାତ କ୍ଷତି ଭୟକୁ ସମ୍ବ୍ଲାଙ୍ଘାନ ହେବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିବା, ଦୃଢ଼ ଅଧିବସାୟ କରିପାରୁଥିବା, ବ୍ୟବସାୟିକ ତୀର୍ଣ୍ଣବୁଦ୍ଧି ସମ୍ପନ୍ନ, ଅଲୋକିକ ଦୃଷ୍ଟିସହ ସ୍ରୁଯୋଗ ଅପେକ୍ଷାରେ ଥିବା ଉଦ୍ୟୋଗୀ ମହିଳାଙ୍କୁ ମହିଳା ଉଦ୍ୟୋଗକାରୀ କୁହାଯାଏ । ଏଣୁ ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭ କରି ଏହାକୁ ସ୍ଥାଧୀନ ଓ ଦକ୍ଷତାବେ ପରିଚାଳନା କରିପାରୁଥିବା, କ୍ଷତି ଭୟକୁ ସମ୍ବ୍ଲାଙ୍ଘାନ ହୋଇ ପାରୁଥିବା ଦୃଢ଼ ଜଙ୍ଗାଶକ୍ତି ସମ୍ପନ୍ନ ଏବଂ ସାହସର ସହିତ ଆହ୍ଵାନକୁ ସାମନା କରିପାରୁଥିବା ମହିଳାଙ୍କୁ ଯଥାର୍ଥରେ ମହିଳା ଉଦ୍ୟୋଗୀ କୁହାଯିବ ।

ମହିଳା ଉଦୟୋଗ ସେହି ମହିଳାମାନଙ୍କର ଅର୍ଥନୈତିକ କ୍ରିୟାକଲାପ ଯେଉଁମାନେ ବ୍ୟବସାୟିକ ଉଦୟୋଗ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରନ୍ତି, ଏହାକୁ ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି, ସଙ୍ଗଠିତ କରନ୍ତି, ଉପାଦନର ସମସ୍ତ ଉପାଦାନକୁ ଏକତ୍ର କରନ୍ତି, ଉଦୟୋଗକୁ ଚଳାନ୍ତି ଏବଂ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅନିଶ୍ଚିତତାକୁ ସାମନା କରି କ୍ଷତି ଭୟକୁ ଗ୍ରହଣ କରିନେଇ ପାରନ୍ତି ।

୩.୩ ମହିଳା ଉଦୟୋଗ

ମହିଳା ଉଦୟୋଗୀର ସଂଜ୍ଞା ନିରୂପଣ କରିବାକୁ ଯାଇ କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ ଜଣେ ମହିଳା ବା ସମ୍ମୁଦ୍ର ଭାବେ କେତେ ଜଣ ମହିଳା ଯେଉଁମାନେ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟବସାୟିକ ଉଦୟୋଗକୁ ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି, ସଙ୍ଗଠିତ କରନ୍ତି ଓ ତାହାକୁ ଚଳାନ୍ତି । ସ୍କୁଲେଟରଙ୍କ ମତରେ ଯେଉଁ ମହିଳାମାନେ ବ୍ୟବସାୟିକ କ୍ରିୟାକଲାପକୁ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି, ସେଥିରେ ନୂତନତ୍ବ ପ୍ରବର୍ଦ୍ଧନ କରନ୍ତି ଓ ଅନୁକରଣ କରିପାରନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ “ମହିଳା ଉଦୟୋଗା” କୁହାଯାଏ ।

ରାଜସ୍ଥାନର ଜଣେ ମହିଳା ଉଦୟୋଗୀ କମଳ ସିଂହ ଏହାର ସଂଜ୍ଞା ନିରୂପଣ କରି କହିଛନ୍ତି “ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବା ସାମ୍ପୁର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଆମ୍ବାର୍ଥନୈତିକ ସ୍ଥାଧୀନତା ହାସଳ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ଜଣେ ଆମ ବିଶ୍ୱାସୀ, ନୂତନତ୍ବ ପ୍ରବର୍ଦ୍ଧନ କରିପାରୁଥିବା ଏବଂ ସୃଜନଶୀଳ ମହିଳା ଯେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ, ପାରିବାରିକ ଓ ସାମାଜିକ ଜୀବନ ସହ ସମାନ ବେଗରେ ଅଗ୍ରଗତି କରିବା ସହିତ ଗୋଟିଏ ଉଦୟୋଗକୁ ଆରମ୍ଭ କରି, ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରି ଏବଂ ଚଳାଇ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତିର ସୃଷ୍ଟି କରିପାରନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ମହିଳା ଉଦୟୋଗୀ କୁହାଯାଏ” ।

ଭାରତ ସରକାର ଦେଇଥିବା ସଂଜ୍ଞା ଅନୁସାରେ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟବସାୟିକ ଉଦୟୋଗ ଯେଉଁଥିରେ ଅଂଶଧନ ଏବଂ ନିଯୁକ୍ତି ପ୍ରଦାନରେ ମହିଳାମାନଙ୍କର ଯୋଗଦାନ ଥାଏ ତାହା ମହିଳା ଉଦୟୋଗ । ତଦନୁସାରେ ଭାରତ ସରକାର (GOI-2006) ମହିଳା ଉଦୟୋଗର ପରିସର ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବାକୁ ଯାଇ କହିଛନ୍ତି “ ମହିଳାଙ୍କର ସ୍ଵଭାବିକାର ଓ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ଥିବା ଉଦୟୋଗ ଯେଉଁଥିରେ ମହିଳାଙ୍କର ଅର୍ଥନୈତିକ ସ୍ଵାର୍ଥ ଅତିକମରେ ଶତକଡ଼ା ୫୧ ହୋଇଥିବ ଏବଂ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ନିଯୁକ୍ତି ସୁଯୋଗର ଅନ୍ତତଃ ପକ୍ଷେ ୫୧ ପ୍ରତିଶତ ମହିଳାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପୂରଣ କରାଯାଇଥିବ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ମହିଳା ଉଦୟୋଗ କୁହାଯାଇବ ” । ଅବଶ୍ୟ ମହିଳାମାନଙ୍କର ମାଲିକାନା ଥିବ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଚାଲିତ ଉଦୟୋଗରେ ୫୦ ପ୍ରତିଶତ ମହିଳାଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତି ଦେବାର ସର୍ବ ଯୋଗୁଁ ଏହି ସଂଜ୍ଞା ସମାଲୋଚିତ ହୁଏ ।

ସଂଶୋଧରେ କହିଲେ ସେହି ମହିଳାମାନଙ୍କୁ ମହିଳା ଉଦୟୋଗୀ କୁହାଯାଏ ଯେଉଁମାନେ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟବସାୟିକ ଉଦୟୋଗ ବିଷୟରେ ଭାବନ୍ତି, ଏହାକୁ ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି, ସଙ୍ଗଠିତ କରନ୍ତି, ଉପାଦନର ସମସ୍ତ ଉପାଦାନକୁ ସନ୍ତ୍ରିଳିତ କରନ୍ତି, ଚଳାନ୍ତି ଏବଂ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟବସାୟିକ ଉଦୟୋଗରେ ନିହିତ ସମସ୍ତ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅନିଶ୍ଚିତତାକୁ ଅଙ୍ଗୀକାର କରନ୍ତି ।

ମହିଳା ଉଦ୍ୟୋଗୀମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ : ଜଣେ ଉଦ୍ୟୋଗୀ ଭାବେ ମହିଳା ଉଦ୍ୟୋଗୀଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଉଦ୍ୟୋଗ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସହ ଜଡ଼ିତ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହୁଏ । ବୈଷୟିକ ଧାରଣାର ସୃଷ୍ଟି କରିବା, ଯାଞ୍ଚ କରିବା, ଲକ୍ଷ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦରଶ କରିବା, ପ୍ରକଳ୍ପ ପ୍ରଶ୍ନାତ କରିବା, ଉପାଦନର ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବା, ବ୍ୟବସାୟିକ ସଂଗ୍ରହ ଆକୃତି ନିର୍ଦ୍ଦରଶ କରିବା, ପ୍ରୋସ୍ଥାହନର ପ୍ରଥା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା, ପାଣୀର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା, ଯନ୍ତ୍ରପାତି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀର ସଂଗ୍ରହ କରିବା ଏବଂ ବ୍ୟବସାୟକୁ ଚଳାଇବା ଏହାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ।

ଫ୍ରେଡ଼ରିକ୍ ହର୍ବିସନ (୧୯୪୭) ମହିଳା ଉଦ୍ୟୋଗୀମାନଙ୍କର ନିମ୍ନ ଲିଖିତ ପାଞ୍ଚୋଟି କାର୍ଯ୍ୟର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି :

୧. ଗୋଟିଏ ବ୍ୟବସାୟିକ ଉଦ୍ୟୋଗ ଆରମ୍ଭ କରିବାର ସମ୍ଭାବନା ବିଷୟରେ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା ।
୨. କ୍ଷତି ଭୟ ଏବଂ ବ୍ୟବସାୟରେ ଜଡ଼ିତ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅନିଶ୍ଚିତତାକୁ ଅଙ୍ଗୀକାର କରିବା ।
୩. ନୂତନତାର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିବା ବା ପ୍ରବର୍ତ୍ତତ ନୂତନତକୁ ଅନୁକରଣ କରିବା ।
୪. ସମନ୍ୟ, ପ୍ରଶାସନ ଏବଂ ନିୟମନା ।
୫. ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ଓ ନେତୃତ୍ବ ।

ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷେ “ ଉଦ୍ୟୋଗୀ ” ଶବ୍ଦର ସଂଜ୍ଞା ଭଳି ବିଭିନ୍ନ ବିଦ୍ୟାନ ପୁରୁଷ ଓ ମହିଳା ଉତ୍ସବରେ ସମ୍ମାଦନ କରୁଥୁବା କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଭାବେ ଚିହ୍ନିତ କରିଛନ୍ତି ।

ଏହି ସମସ୍ତ ଓଦ୍ୟଗିକ କ୍ରିୟାକୁ ମୋଟାମୋଟି ତିନୋଟି ବର୍ଗରେ ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ କରାଯାଇପାରେ :-

୧. କ୍ଷତିଭୟ ବହନ
୨. ସଙ୍ଗୀନ
୩. ନୂତନତା ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ

ମହିଳା ଉଦ୍ୟୋଗର ବିବର୍ଜନ : ଆମ୍ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ଗୋଷ୍ଠୀର ଏକ ବୃଦ୍ଧତ ସମାନ୍ତ୍ରପାତ ମହିଳାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗଠିତ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମାଦିତ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଅନେକ ସମୟରେ “ କାର୍ଯ୍ୟ ” ବୋଲି ସ୍ଵୀକାର କରାଯାଏ ନାହିଁ । ଗୃହ ଜଡ଼ିତ ବ୍ୟାପାରର ପ୍ରଚଳିତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମହିଳାମାନଙ୍କର ଉପାଦକ କ୍ରିୟାର ଅବମୂଳ୍ୟାୟନର ଉତ୍ସବରେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା ଗୌଣ ଓ ଅଧିଷ୍ଠନ ବୋଲି ଚିହ୍ନିତ କରେ । ମହିଳାମାନଙ୍କ ଅବଦାନ ସମାଜର ଗଠନ, ଆବଶ୍ୟକତା, ଗତାନୁଗତିକ ପ୍ରଥା ଏବଂ ମନୋଭାବ ନେଇ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହୁଏ । ମହିଳାମାନେ, ଦୁସ୍ତ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅବସ୍ଥା, ବେକାରୀର ଉଚ୍ଛଵାର ଏବଂ ବିବାହ ବିଛେଦ ହେତୁ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ହେବାକାରଣରୁ ଓଦ୍ୟଗିକ କାର୍ଯ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ

କରନ୍ତି । ପ୍ରାୟ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୨୦୦ ରେ ମହିଳାମାନେ ବ୍ୟବସାୟରେ ବିଶେଷାତ୍ମତ ଲେଖା କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିଯୋଜିତ ହେବାପାଇଁ ଅନୁମତି ପାଇଥିଲେ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ଇଂଲଣ୍ଡ ଏବଂ ଫ୍ରାନ୍ସର ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ସହ ସମାନ ଭାବରେ ମହିଳାମାନଙ୍କୁ କାଠକାମ, ଜିନ, ତିଆରି, ନାପିତ ଏବଂ ପୋଷାକ ତିଆରି କାମରେ ବହୁ ସମୟରେ ନିଯୋଜିତ କରାଯାଉଥିଲା । ପୋଷାକ ନିର୍ମାଣ ଓ ଖାଲର ତିଆରି କ୍ଷେତ୍ରରେ ମହିଳା କାରିଗରମାନଙ୍କ ସଂସ୍ଥା ବହୁସମୟରେ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ସହ ପ୍ରତିଯୋଗିତା କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଲୁଗାକଳ ଓ ପୋଷାକ ନିର୍ମାଣ କରାଖାନାରେ ସେମାନଙ୍କ ସାନ୍ତୁଦା ଅଧିକ ଥିଲା । ୧୯୪୦ ମସିହାରେ ବିକାଶଶାଳ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଶିଳ୍ପ ଏବଂ ସେବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ମହିଳାମାନଙ୍କ ଯୋଗଦାନ ପାଖା ପାଖି ୨୪ ପ୍ରତିଶତ ଥିଲା । ୧୯୮୦ ମସିହାରେ ଏହା ବୃଦ୍ଧି ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ୨୮ ଓ ୩୧ ପ୍ରତିଶତ ହୋଇଥିଲା । ଏହାମଧରେ ୧୯୪୦ ମସିହାରେ ଶିଳ୍ପ ସମୃଦ୍ଧ ଦେଶର ୪୩ ପ୍ରତିଶତ ମହିଳା ଓ ୨୫ ପ୍ରତିଶତ ପୁରୁଷ ଅଣକୃଷ୍ଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ୧୯୮୦ ମସିହାର ଆର୍ଥିକ ସଂକଟ ଫଳରେ ଏବଂ ଅର୍ଥନୀତିର ବ୍ୟାପାରୀକରଣ ଓ ଆଧୁନିକୀକରଣ ପରେ ମହିଳାମାନେ କୃଷି ଓ ଶିଳ୍ପ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିଯୁକ୍ତ ହରାଇଲେ । ଏହା ସହରାଞ୍ଚଳର ମହିଳାମାନଙ୍କୁ ଆୟ ସୃଷ୍ଟି କରିବାର ଉପଯୁକ୍ତ ଉପାୟର ସନ୍ଧାନ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରେରିତ କଲା; ଫଳସ୍ଵରୂପ ଆମ୍ବନିଯୁକ୍ତିର ଉତ୍ଥାନ ହେଲା, ମୁଖ୍ୟତ : ଅଣୁ ବ୍ୟବସାୟ ଓ ଅନୌପଚାରିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ।

ମହିଳା ଉଦୟୋଗର ଗୁରୁତ୍ୱ : ଗୋଟିଏ ଜାତିର ଅର୍ଥନୀତିର ମେରୁଦ୍ଧନ୍ତ ନିର୍ମାଣରେ ମହିଳାମାନଙ୍କର ଭୂମିକା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ମହିଳାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଲୋକ ଓ ସମୟ ପରିଚାଳନା ଓ ପାରିବାରିକ ବଜେଟ୍ ପ୍ରସ୍ତୁତିର ଦକ୍ଷତାକୁ ସିଧାସଳଖ ଭାବେ ବ୍ୟବସାୟିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରେ । ମହିଳାମାନଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟମଧ୍ୟରେ ଭାରପାତା ରକ୍ଷାକରିବା ଓ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଅଗ୍ରାଧୁକାର ଦେବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ବିଶେଷ ଦକ୍ଷତା ଅଛି । ସେମାନେ ଗ୍ରାହକ ଓ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ସହ ସୁସଂହାର୍ଦ୍ଦିତ ରକ୍ଷା କରିବାରେ, ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭବିଷ୍ୟତକୁ ନିଯନ୍ତ୍ରିତ କରିବାରେ ଏବଂ ସେମାନେ ଯଥାର୍ଥ ବୋଲି ବିଚାର କରୁଥିବା କାର୍ଯ୍ୟ ସମାଦନ କରିବାରେ ସମର୍ଥ । ନିଜର ଉଦ୍‌ଦେୟାଗ ପ୍ରତିଷ୍ଠାକରି ତାହାକୁ ପରିଚାଳନା କରିବାର ଇଚ୍ଛାଶକ୍ତି ଓ ସାମର୍ଥ୍ୟ ମହିଳାମାନଙ୍କର ଅଛି । ସେମାନଙ୍କର ଏହି ଗୁଣବତ୍ତା ଓ ଶକ୍ତିକୁ ପ୍ରଳପ୍ରସ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୋଜିତ କରାଯାଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ଏକ ସମୟରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ବ୍ୟବସାୟର ଆରମ୍ଭ ଓ ବିକାଶ କରିବା ଏକ କଷ୍ଟକର କାର୍ଯ୍ୟ । ବ୍ରାଡ଼ି ଆଣ୍ଟରସନ୍. ଜେ (Brady Anderson J) ଙ୍କ ମତରେ “ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପୀ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧିରେ ମହିଳାମାନଙ୍କର ବ୍ୟବସାୟିକ ଅବଦାନ ଏକ ଜଞ୍ଜିନ୍, ସଦୃଶ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ ଅନେକ ସମୟରେ ମୌଳିକ ବ୍ୟବସାୟିକ ଶିକ୍ଷା, ବାଣିଜ୍ୟିକ ପ୍ରତ୍ୟେତ ଓ ବିପଣନର ସୁଯୋଗ ଆଦି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରବେଶ ନଥାଏ । ବିଭିନ୍ନ ଅର୍ଥନୈତିକ କ୍ରିୟା ମଧ୍ୟରେ ସଠିକ ପରିମାଣଗତ ଭାରପାତାର ପରିପାଳନ ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଏକ ମୁଖ୍ୟକାର୍ଯ୍ୟ ଯାହା ଉଭୟ ପୁରୁଷ ଓ ମହିଳାଙ୍କୁ ବାଛିବାର ସ୍ଥାନଟା ପ୍ରଦାନ କରେ ।”

ମହିଳାମାନଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଂପୃଷ୍ଟି ବିନା ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶର ପ୍ରକ୍ରିୟା ଅସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଅସନ୍ତୁଳିତ ହୋଇଥାଏ । ଗୋଟିଏ ଦେଶର ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମହିଳାମାନେ ସମାନ ଭାବରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିବାର ବାଞ୍ଛନୀୟତା କେବଳ ନାରୀମାନଙ୍କର ନୁହେଁ ସମ୍ମୂର୍ଖଭାବରେ ଗୋଟିଏ ଦେଶର ଅଗ୍ରଗତିର ପ୍ରାକ୍ ନିର୍ଭାବିତ ସର୍ତ୍ତ । ସାମାଜିକ ଶକ୍ତି ଏକମାତ୍ର ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍ସଭାବରେ ନାରୀଶକ୍ତିକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରୁ ମୁକ୍ତ କରିବାକୁ ଉଚ୍ଚ ଜାତୀୟ ଅଗ୍ରଧିକାର ଦେବା ଉଚିତ । ପରିବାର ଓ ସମାଜ ସହ, ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟ ସମାଦନ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ଖାୟ ଖୁଆଇବାର ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରିପାରୁଥିବା ମହିଳାଙ୍କୁ ମହିଳା ଉଦ୍‌ଦେୟାଗୀ ଭାବେ ବିବେଚନା କରାଯାଇ ପାରେ । “ଗୋଟିଏ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶ ଏବଂ ସାମାଜିକ ଅଗ୍ରଗତି ପାଇଁ ମହିଳାମାନଙ୍କର ବିମୁକ୍ତି ଏକ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକତା ।”

ଏକବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ବିଗତ ବର୍ଷମାନଙ୍କ ବେଳକୁ ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶକୁ ବଜାୟ ରଖିବା ପାଇଁ ବହୁ ଦକ୍ଷତା ସମ୍ଭାବନା, ଫଳପ୍ରସ୍ତୁ ଓ ନୂତନତା ପ୍ରବର୍ଦ୍ଧନ କରିପାରୁଥିବା ମହିଳା ଉଦ୍‌ଦେୟାଗୀଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକତା ଅପରିହାର୍ୟ । ଶିକ୍ଷା ଉତ୍ସାଦନର ଧୂବିକରଣ ଏବଂ ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟାପାରରେ ପରଞ୍ଚର ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳତା ସମସ୍ତ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ସହଯୋଗ ପାଇଁ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ । ଧୂବିକରଣ, ଘରୋଇକରଣ ଓ ଉଦ୍ଦାରୀକରଣର ପ୍ରଭାବକୁ ଅନୁଭବ କରୁଥିବା ଗତିଶୀଳ ବିଶ୍ୱରେ ସ୍ଥାଯୀ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଏବଂ ସାମାଜିକ ବିକାଶ ପାଇଁ ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପୀ ଅନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ସହଯୋଗରେ ମହିଳା ଉଦ୍‌ଦେୟାଗୀମାନଙ୍କର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ରହିଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମହିଳାମାନଙ୍କର ଅର୍ଥନୈତିକ ସ୍ଥିତି ସାମାଜିକ ବିକାଶର ମଞ୍ଚରେ ଏକ ସୂଚନା ଭାବେ ଗୃହୀତ ହୋଇଥାରିଛି । ମହିଳାମାନେ (ବିଶେଷତଃ ଗ୍ରାମୀଣ ମହିଳା) ହେଉଛନ୍ତି ବିକାଶର ମହୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଭିକର୍ତ୍ତା ଯେଉଁମାନେ ଗୋଟିଏ ଦେଶର ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶରେ ଉଲ୍ଲେଖ୍ୟଯୋଗ୍ୟ ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ସାଦନ ପାଇଁ ସମ୍ଭାବ, ସୁଯୋଗ ଏବଂ ସାର୍ଵଜନୀନ ସେବା ସମାନ ଭାବରେ ଉପଲବ୍ଧ ହେବା ଉଚିତ । ଗତ କେତେବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଏହା ମଧ୍ୟ ହୃଦୟଙ୍କମ କରାଯାଇଛି ଯେ ସୁଦୂର ପ୍ରସାରୀ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଏବଂ ମନ୍ଦ୍ରର ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶକୁ କେବଳ ମହିଳାମାନଙ୍କର ଲାଭଦାୟକ ଓ ପୋଷଣାୟ ଅର୍ଥନୈତିକ ଯୋଗଦାନ ଦ୍ୱାରା ହିଁ ଦୂର କରାଯାଇପାରେ । ଅର୍ଥନୈତିକ ଯନ୍ତ୍ରକୁ କେବଳ ଅର୍ଦ୍ଦେଶ୍ୟକ ଶକ୍ତି ବଳରେ ଚଳାଇଲେ ଜାତୀୟ ଉନ୍ନୟନ ମନ୍ଦ୍ରର ହେବା ସ୍ଥାଭାବିକ । ମହିଳାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଉଦ୍‌ଦେୟାଗ ନିର୍ମାଣ ଅନେକ ନୀତି ନିର୍ଭାବନାକାରୀ, ଗବେଷକ, ପ୍ରଶିକ୍ଷକ ତଥା ମହିଳା ବିକାଶ ସହ ସଂପୃଷ୍ଟ ସଂଘ ଏବଂ ସଂଗ୍ରହ ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ କାର୍ଯ୍ୟସୂଚୀ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୋଇଛି । ମହିଳାମାନେ ଦକ୍ଷତା ଅର୍ଜନ କଲେ ସେମାନେ ନିଜ ପାଇଁ ବାହାର ଦ୍ୱାରାରେ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାନ ସୁନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରିପାରିବେ । ଏହି କାରଣରୁ ମହିଳା ଉଦ୍‌ଦେୟାଗର ବିକାଶ ସଂପ୍ରତି ଏକ ଉଦ୍ଦବେଗ ଜନକ ଏବଂ ଗମ୍ଭୀର ଆଲୋଚନାର ବିଷୟ ହୋଇଛି ।

୩.୪ ଭାରତରେ ମହିଳା ଉଦୟୋଗ

ଭାରତରେ ମହିଳା ଉଦୟୋଗ ଗୋଟିଏ ମହିଳା ବର୍ଗର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରେ ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରଚଳିତ ମାର୍ଗରୁ ଦୂରେଇ ଯାଇ ଅର୍ଥନୈତିକ ଯୋଗଦାନର ନୃତ୍ୱ ପରିସରର ଅନ୍ୱେଷଣ କରନ୍ତି । ଭାରତରେ ମହିଳାମାନେ ଟାଣି ଓଟାରି ହୋଇ ବ୍ୟବସାୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଅନେକ ଆହ୍ଵାନର ସମ୍ବୁଧାନ ହୁଏ । ପାରିବାରିକ ବିରୋଧ ସତ୍ୱେ ଅନେକ ମହିଳା ନିଜକୁ ସ୍ବାଧୀନ ଏବଂ ସଫଳ ଉଦ୍ୟୋଗୀ ଭାବରେ ପ୍ରମାଣିତ କରିଛନ୍ତି । ଭାରତରେ ମହିଳା ଉଦ୍ୟୋଗୀ ଓ ମହିଳାମାନଙ୍କର ମାଲିକାନାରେ ଥିବା ବ୍ୟବସାୟିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଅଭ୍ୟନ୍ତରେ ଏବଂ ଅର୍ଥନୀତିକୁ ସେମାନଙ୍କର ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଅବଦାନ ସଷ୍ଟ ଭାବରେ ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ ଏବଂ ଏହି ବ୍ୟବସାୟଗୁଡ଼ିକ ଉବିଷ୍ୟତରେ ନିରବଜ୍ଞିନ୍ତି ଭାବରେ ଅଭିବୃତ୍ତି କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ଭାରତରେ ମୋଟ ଜନସଂଖ୍ୟାର ପ୍ରାୟ ଅର୍ଦ୍ଧକ ହେଉଛନ୍ତି ମହିଳା । (୪୯୪.୭୪ ନିଯୁତ) କିନ୍ତୁ ଅର୍ଥନୈତିକ କ୍ରିୟାକଳାପରେ ସେମାନଙ୍କ ଯୋଗଦାନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଵର୍ଗ ।

ଭାରତରେ ମହିଳାମାନେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଭାବେ ଶକ୍ତିହୀନ କାରଣ ସମ୍ବଲ ଉପରେ ସେମାନଙ୍କର ନିଯନ୍ତ୍ରଣ ପ୍ରାୟ ନଥାଏ ଏବଂ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଅକ୍ଷମ । ଅନୌପଚାରିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମହିଳାମାନେ ସାଧାରଣତଃ ନିଜ ବାସସ୍ଥାନରେ ହିଁ କାର୍ଯ୍ୟକରୁଥୁବା ଦେଖାଯାଏ । ସେମାନେ ନିଜ ତରଫରୁ ବା ଠିକା ଭାବରେ କ୍ଷୁଦ୍ରକାର ସାମଗ୍ରୀ ଉପାଦନ, କ୍ଷୁଦ୍ର ବ୍ୟବସାୟ, ଛୋଟ ଦୋକାନ କିମ୍ବା ସେବା ପ୍ରଦାନକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୋଜିତ ଥାଆନ୍ତି । ଅନୁଧାନରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଭାରତରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥୁବା ମହିଳାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ୮୯ ପ୍ରତିଶତ ଅନୌପଚାରିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅମାନବୋଚିତ ଅବସ୍ଥାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ଦୁଇ ତୃତୀୟାଂଶ୍ରୁ ଅଧିକ ଉଦ୍ୟୋଗରେ ନିଜର ମାଲିକାନା ଥାଏ ଯାହାର ସ୍ଥିରାକୃତ ପୁଣ୍ଡି ପଚାଶ ଚଙ୍ଗାରୁ କମ । ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଚାରି ପଞ୍ଚମାଂଶ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମହିଳା ମାସିକ ଟ.୪୦୦/- ରୁ କମ ରୋଜଗାର କରନ୍ତି । ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମହିଳାଙ୍କର ଆୟର ପ୍ରାୟ ଏକ ଚତୁର୍ଥାଂଶ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟରେ ମହିଳାମାନେ ବୈଷ୍ଣଵିକ ଓ ବୃତ୍ତିଗତ ଯୋଗ୍ୟତା ସହିତ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତା ମଧ୍ୟ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନ, ବ୍ୟବସାୟିକ ପରିଚାଳନା ଏବଂ ଏହି ସଦୃଶ ଡିଗ୍ରୀ ବା ଡିପ୍ଲୋମା ହାସଲ କରିଛନ୍ତି । ଅନେକ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ପାରିବାରିକ ବ୍ୟବସାୟରେ ସମାନ ଅଂଶୀଦାର ଭାବେ ଯୋଗ ଦେଇଛନ୍ତି । ମହିଳାମାନେ ନିଜର ଚିକିତ୍ସାକେନ୍ଦ୍ର (Clinic) ବା ସେବାଘର (Nursing Home), କ୍ଷୁଦ୍ର ସୌଖ୍ୟାନ ବସ୍ତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତି ଓ ବିକ୍ରି କେନ୍ଦ୍ର, (Boutique) କ୍ଷୁଦ୍ର ଉପାଦନ ସଂସ୍ଥା ଆଦି ସ୍ଥାପନ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପୋଷକ ରଘାନୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରବେଶ କରିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପସନ୍ଦ ଅଛି ଓ ସେମାନେ ନୃତ୍ୱ ଉଦ୍ୟମ ପାଇଁ ସାହସ ସଞ୍ଚଯ କରିପାରୁଛନ୍ତି । ତଥାପି

ଅନେକ ମହିଳା ପାରିବାରିକ ବିରୋଧଭାବର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଛନ୍ତି ଏବଂ ଯଥେଷ୍ଟ ପାରିବାରିକ ସମର୍ଥନ ପାଇନାହାନ୍ତି ।

ଭାରତରେ ମହିଳା ଉଦ୍ୟୋଗକୁ ପ୍ରୋସ୍ଥାହନ ଦେଉଥିବା ସଙ୍ଗଠନ :

- କ) ମହିଳାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଜାତୀୟ ସମ୍ପଦ କେନ୍ଦ୍ର - National Resource Centre for Women (NRCW) : ନ୍ୟାସନାଲ କମିଶନ ଫର ଓମେନ ଆଇନ - ୧୯୯୦ ବଳରେ ଗଠିତ ଏକ ସ୍ୱୟଂ ଶାସିତ ସଂସ୍ଥା । ଏହା ନୀତି ଓ ଯୋଜନା ପ୍ରଣୟନକାରୀଙ୍କୁ ମହିଳାମାନଙ୍କର ସମସ୍ୟା ବିଶ୍ୱାସରେ ଅଭିମୁଖୀକରଣ ଓ ସତେତନ କରେ । ଏହା ମଧ୍ୟ ନେତୃତ୍ବ ନେବା ଦିଗରେ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ଦେବା ସହ ମହିଳା ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ଜାତୀୟ ଅଭିକଳକ (Database) ପ୍ରସ୍ଥତ କରେ ।
- ଖ) ଓମେନ୍‌ସ୍ଟ୍ରାଟ୍‌ଜ୍ଞାନାନ୍ତର୍ମାଣ - Women's India Trust (WIT) : ଏହା ୧୯୭୮ ମସିହାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଏକ ଦାତବ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ । ଏହା ମୁମ୍ବାଇ ଓ ଏହାର ଆଖାପାଖ ଅଞ୍ଚଳରେ ସମସ୍ତ ସମସ୍ତ ସମ୍ପଦାୟର ଅଭାବୀ ଓ ଅଣକୁଶଳୀ ମହିଳାମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ଦେଇ ସେମାନଙ୍କର ଦକ୍ଷତା ବୃଦ୍ଧି କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେମାନଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତିର ସୁଯୋଗ ଯୋଗାଇଦିଏ ।
- ଘ) ମହିଳା ବିକାଶ ନିଗମ - Women Development Corporation (W.D.C) : ମହିଳାମାନଙ୍କର ଅର୍ଥନୈତିକ ସ୍ଵାଧ୍ୟାନତା ଓ ଆମ୍ଲନିର୍ଭରଣୀଳତା ବୃଦ୍ଧି କରିବାପାଇଁ ଅବିରତ ଆୟର ପତ୍ର ଏବଂ ନିଯୁକ୍ତିର ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ନିମନ୍ତେ ୧୯୮୭ ମସିହାରେ ଏହି ନିଗମମାନଙ୍କର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇଥିଲା ।
- ଘ) ସହରାଞ୍ଚଳର ମହିଳା ଓ ଶିଶୁମାନଙ୍କ ଉନ୍ନୟନ - Development of Women and Children in Urban Area (DWCUA) : ସହରାଞ୍ଚଳର ଦରିଦ୍ର ମହିଳାମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗଠିତ କରି ସାମାଜିକ ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ଆମ୍ଲନିଯୁକ୍ତ ମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠୀ ଗଠନ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ଆମ୍ଲନିଯୁକ୍ତିର ସୁଯୋଗ ଏବଂ ସାମାଜିକ ଶକ୍ତି ଦେବାପାଇଁ ୧୯୯୭ ମସିହାରେ DWCUA କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇଥିଲା ।
- ଡ) କର୍ଣ୍ଣାଟକ ମହିଳା ଉଦ୍ୟୋଗୀ ସଂଘ - Association of Women Entrepreneurs of Karnataka (AWAKE) : ବେଙ୍ଗାଲୁରୁର ମହିଳା ଉଦ୍ୟୋଗୀମାନଙ୍କର ଏକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମହିଳାମାନଙ୍କୁ ପ୍ରକଳ୍ପ ରିପୋର୍ଟ ପ୍ରସ୍ତୁତି, ପାଷିର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା, ଉପନ୍ମ ସାମଗ୍ରୀକୁ ବାହିବା

ଓ ତାକୁ ବ୍ୟବହାର କରିବା, ଅମଲାତାନ୍ତିକ ଅସୁବିଧାକୁ ଦୂର କରିବା ଏବଂ ଶ୍ରମିକ ସମ୍ପର୍କୀୟ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରିବା ଆଦି ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ AWAKE ସଂସ୍ଥାର ଗଠନ କରିଛନ୍ତି ।

ଚ) କାର୍ଯ୍ୟରତ ମହିଳା ମଞ୍ଚ - Working Women's Forum (WWF) : ଦରିଦ୍ର କାର୍ଯ୍ୟରତ ମହିଳାମାନଙ୍କର ଉନ୍ନୟନ ଓ ଅତିକ୍ଷେତ୍ର ବ୍ୟବସାୟୀମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ଆମ୍ବିଶ୍ଵାସୀ ଉଦ୍‌ୟୋଗୀଭାବେ ଗଢ଼ିବା ପାଇଁ ଚେନ୍ନାଇଠାରେ ଏହି ସଂଘ ଗଠନ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହାର ହିତାଧୁକାରୀମାନେ ମୁଖ୍ୟତଃ ମସ୍ୟଜୀବୀ, ଜରିପିତା ପ୍ରସ୍ତୁତକାରୀ, ବିତି ପ୍ରସ୍ତୁତକାରୀ, ଅଗରବତୀ ନିର୍ମାଣକାରୀ, ଶ୍ରମଜୀବୀ ଓ ଭୂମିହୀନ ମହିଳା ।

ଛ) ମହିଳା କ୍ଷୁଦ୍ରଶିଳ୍ପୋଦ୍ୟୋଗୀ ସଂଘ - Association of Women Entrepreneurs of Small Scale Industries (AWESI) : ୧୯୮୪ ମଧ୍ୟାବେ ଚେନ୍ନାଇର ଆୟାରୁଠାରେ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ କ୍ଷୁଦ୍ରକାର ଶିଳ୍ପକ୍ଷେତ୍ରରେ ମହିଳା ଉଦ୍‌ୟୋଗୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରୋସ୍ଥାନ୍ତର କରିବା ଓ ସୁରକ୍ଷା ଦେବାପାଇଁ ଏବଂ କେନ୍ଦ୍ର ଓ ରାଜ୍ୟ ସରକାର ଏବଂ ଅନ୍ୟସରକାରୀ ସଂସ୍ଥା ସହ ସହଯୋଗ କରିବାକୁ ଏହି ସଂଘ ଗଠନ କରାଯାଇଥିଲା ।

ଜ) ମହିଳାମାନଙ୍କର ବୃତ୍ତିଗତ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାଳୟ - Women's Occupational Training Directorate (WOTD) : ଏହି ସଂସ୍ଥା ମହିଳାମାନଙ୍କର ଦକ୍ଷତା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ମୌଳିକ, ଉନ୍ନତ ଏବଂ ତଡ଼ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ତରର ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ଦିଆନ୍ତି । ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଦଶଟି ଆଞ୍ଚଳିକ ବୃତ୍ତିଗତ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ଅନୁଷ୍ଠାନ Regional Vocational Training Institutes (RVTIS) ଏବଂ ନୋଇଡ଼ାଠାରେ ଜାତୀୟ ବୃତ୍ତିଗତ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ଅନୁଷ୍ଠାନ National Vocational Training Institute (NVTI) ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଛି ।

ଝ) ଦୁର୍ବଳ ସହାୟତା ନ୍ୟାୟ - Aid The Weaker Trust (ATWT) : ବେଙ୍ଗାଲୁରୁରେ ଏକ ସଜ୍ଜିଯତାବାଦୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ଦ୍ୱାରା ମହିଳାମାନଙ୍କୁ ଛାପା କାର୍ଯ୍ୟରେ ତାଲିମ ଦେବାପାଇଁ ଏହା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ସମ୍ପ୍ର ଏସିଆରେ ଏପ୍ରକାରର ଏକମାତ୍ର ଅନୁଷ୍ଠାନ । ଏହି ସଂସ୍ଥା କର୍ଣ୍ଣାଟକର ସମସ୍ତ ମହିଳାଙ୍କ ପାଇଁ ଏହାର ସେବା ଯୋଗାଏ । ଛାପା କାର୍ଯ୍ୟର (Printing) ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟରେ ତାଲିମ ଦେବା ସହ ଏହା ମହିଳାମାନଙ୍କୁ ଆର୍ଥିକ ସହାୟତା ଦିଏ ଓ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆମ୍ବ ବିଶ୍ୱାସ ବୃଦ୍ଧି କରିବାରେ ସାହାୟ୍ୟ କରେ ।

૪) આમૃ નિયુક્ત મહિલા સંઘ-Self- Employed Women's Association (SEWA) :

એહા ૧૯૭૯ મંદિરારે રેજિસ્ટ્રેશન હોઇથુબા એક શ્રમિક સંઘ (Trade Union) | દરિદ્ર આમૃનિયુક્ત મહિલામાનકું એહી સંઘર લક્ષ્ય હેરછી કાર્યરત મહિલામાનકું પૂર્ણ નિયુક્ત ઓ સેમાનકું મખરે આમૃ નિર્જરણાલતા બૃદ્ધિ કરિબા |

૫) મહારાષ્ટ્ર મહિલા ઉદ્યોગ - Women Entrepreneurship of Maharashtra (WEM): એહી સંપૂર્ણ નિજર સદસ્યમાનકું દ્વારા ઉપાદિત સામગ્રીશુદ્ધિકર બિક્નીરે સાહાય્ય કરિબા પાછું ૧૯૮૮ મંદિરારે પ્રતિષ્ઠિત હોઇથુલા | પુણોતારે એહાર મુખ્યકાર્યાલય અબસ્થાત | એહી સંપૂર્ણ નિજર સભ્યમાનકું ડાલિમ દેબા સજો સજો નભી મુખાલ ઓ હાદાપસાર ઠારે દૂલટી શિંશાંશલ પ્રતિષ્ઠા કરિછી |

૦) સ્વયં સહાયક ગોષ્ઠી - Self Help Group (SHG) : મુખ્યભાગ દારીદ્ર્ય સામારેખા ડલે (BPL) થુબા મહિલા માનકું દારીદ્ર્ય સામારેખાર ઉપરકુ (APL) ઉન્નત કરિબાર લક્ષ્ય નેલ એહી સંઘમાન ગઠિત હોઇથુલા | આય સૃષ્ટિકારા કાર્યક્રમ, અનૌપતારિક બધાંજા, રણ દેબા, સ્વાસ્થ્ય એવં પુરુષીકર ખાદ્ય યોજના - આદી એહી ગોષ્ઠીર પ્રધાન કાર્ય્ય |

૭) મહિલામાનકું પાછું જાતોય સયલ કેન્દ્ર - National Resource Centre for Women (NRCW) : મહિલામાનકું સમયા પ્રતિ નીચી પ્રશનનકારાઙી અભિમુખીકરણ ઓ સૂક્ષ્માનુભૂત પાછું, નેતૃત્વ નેબા એકાશે પ્રશિક્ષણર બયબસ્થા કરિબા એવં મહિલામાનકું બિકાશક્ષેત્રરે એક જાતોય અભિકળક (Data base) પ્રસ્તુત કરિબા નિમન્તે એહી સ્વયં શાસ્ત્ર સંપૂર્ણ ગઠિત હોઇથુલા |

૮) મહિલા બિકાશ પ્રકોષ્ટ - Women Development Cell (WDC) : અધ્યક સંખ્યક મહિલાઙું બધાંજા બયબસ્થાર પરિસરભૂકુ કરિબા પાછું એવં લિંગાગત પાર્થક્યકુ દૂર કરિબા પાછું આંશલિક ગ્રામ્ય બધાંજા (RRB) ઓ સમબાય બધાંજમાનકુંરે મહિલા બિકાશ પ્રકોષ્ટ ખોલિબા પાછું નાબાર્ડ (NABARD) સહાયતા પ્રદાન કરે |

૩.૪ મહિલા ઉદ્યોગમાને સન્નુખીન હેરથુબા આસ્તાન ઓ પ્રતિબન્ધક

ଓદેયારિક પ્રક્રિયા (બયબસાયીક પ્રતિષ્ઠાન એવં એહાર સયારાય અભિરૂદ્ધ) એહાર કાર્યપદ્ધા ઉપરે નિર્જરણાલ હોઇથુબા હેતુ એહાપાછું પ્રારમ્પીક બિર બયબસ્થા કરિબા ઓ એહાર અભિરૂદ્ધ પાછું કુમાગત ભાવરે પાણી યોગાડુ કરિબા હેરછી ગુરુભૂપૂર્ણ બિષય | તેણું ઓદેયારિક

ପ୍ରକ୍ରିୟାର ପରିଶାମ କେବଳ ପ୍ରଥମରୁ ଥିବା ବହୁବିଧ ପରିସ୍ଥିତିର ପ୍ରଭାବ ପ୍ରତି ସର୍ବକାତର ନୁହଁ, ସମୟ କ୍ରମେ ଆକ୍ଷମିକ ଘଟଣା ଦ୍ୱାରା ପରିସ୍ଥିତିର ପରିବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ସର୍ବକାତର । ସେହେତୁ ମହିଳା ଉଦ୍ୟୋଗକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଥିବା କେବଳ ସାଧାରଣ ପରିସ୍ଥିତିର ସମୀକ୍ଷା ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହଁ, ଅଦେୟାଗିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ବିଭିନ୍ନ ପରିସ୍ଥିତି ଯେଉଁ ପ୍ରତିରୋଧ ସୃଷ୍ଟିକରେ ତାହାକୁ ମହିଳାମାନେ କିପରି ସମ୍ମାନ ହେବେ ତା'ର ସମୀକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ ।

ବାଧା ବା ପ୍ରତିବନ୍ଧକକୁ ତାରି ଭାଗରେ ବିଭିନ୍ନ କରାଯାଇପାରେ : ଉଦ୍ୟୋଗରେ ନିଜକୁ ନିଯୋଜିତ କରିଥିବା ମହିଳାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସାଧାରଣ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ (ସୁଯୋଗକୁ ଠିକ୍ ଭାବେ ଚିହ୍ନିବା ଏବଂ ବ୍ୟବସାୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଆରମ୍ଭ କରିବା ପାଇଁ ଲଜ୍ଜାଶକ୍ତି), ଆରମ୍ଭ କରିବାରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ (ସମସ୍ତ ସୂଚନା, ପାଇଁ ଏବଂ ମାନବ ସମ୍ବଲକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଆରମ୍ଭ କରିବା ପାଇଁ ଏକତ୍ର କରିବା), ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପରିଚାଳନା କରିବାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଏବଂ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଗୁଡ଼ିକର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ।

ସାଧାରଣ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ : ଉଦ୍ୟୋଗରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରିପାରୁଥିବା ଆଦର୍ଶର ଅଭାବ ରେଖିଛି । ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରିପାରୁଥିବା ଆଦର୍ଶମାନଙ୍କର ଉପସ୍ଥିତି ଓ ମହିଳା ଉଦ୍ୟୋଗୀମାନଙ୍କର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ମଧ୍ୟରେ ଦୃଢ଼ ସମ୍ପର୍କ ରେଖିଛି କାରଣ ଉଦ୍ୟୋଗ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମହିଳାମାନଙ୍କର ଉପସ୍ଥିତିର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଇତିହାସରେ ଅଧିକ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଅନୁକରଣୀୟ ଆଦର୍ଶ ହେଉଛନ୍ତି ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ଯେଉଁମାନେ ନିଜର ମନୋଭାବ ବ୍ୟବହାର ଓ କ୍ରିୟାକଳାପ ଦ୍ୱାରା ନିଜର ଗ୍ରହଣୀୟତା (Desirability) ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୋଗ୍ୟତା (Credibility) ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ଅନ୍ୟଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଆଦର୍ଶ ଭାବେ ବନ୍ଧାୟାଇପାରନ୍ତି (ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଦ୍ୟୋଗୀ ଭାବେ) ଅଧିକତ୍ତୁ ଅନୁକରଣୀୟ ଆଦର୍ଶ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ମଧ୍ୟ ଲିଙ୍ଗଗତ । ଅର୍ଥାତ୍ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ସମାନ ଲିଙ୍ଗର ଅନ୍ୟଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଅଧିକ ପ୍ରଭାବିତ ହୁଏ କାରଣ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଉଜାକାଙ୍କ୍ଷା ଏବଂ ମନୋନୟନର ପ୍ରବଣତା ଉପରେ ସମାନ ଲିଙ୍ଗର ଅନ୍ୟଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରଭାବ ଅଧିକ । ଏହି ଫଳାଫଳ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରି ସଠିକ୍ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଛି ।

ଉଦ୍ୟୋଗ ସମୟକୁ ଗବେଷଣାରେ ଅନୁକରଣୀୟ ଆଦର୍ଶମାନଙ୍କର ଗୁରୁତ୍ବର ଏକ ସୁରିଦିତ ଉଦାହରଣ ହେଉଛି ଏହା ଯେ ଆମ୍ବ ନିଯୁକ୍ତ ପିତାମାତାଙ୍କର ସନ୍ତାନମାନେ ଅଧିକାଂଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବ୍ୟବସାୟିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମାଲିକ ହେବା କିମ୍ବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଟିଏ ଆରମ୍ଭ କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟିତ । ମିଳିଥିବା କେତେକ ତଥ୍ୟରୁ ଏହାମଧ୍ୟ ସ୍ଵଚ୍ଛତା ହୁଏ ଯେ ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶ ସହ ବୃଦ୍ଧିଗତ ଉତ୍ତରାଧିକାର ହ୍ରାସ ପାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଉଚ୍ଚତାରରେ ଆମନିଯୁକ୍ତ ଏବଂ ଉଦ୍ୟୋଗୀମାନଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହା ଏବେ ବି ବିଦ୍ୟମାନ । ଆମେ ଏହା ମଧ୍ୟ ଜାଣୁ ଯେ ଆମନିଯୁକ୍ତ ମାତାପିତାଙ୍କ ସଫଳତା ତାଙ୍କର ସନ୍ତାନସନ୍ତତିମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଉଦ୍ୟୋଗକୁ ଏକ ବୃଦ୍ଧିଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରେରଣା । ବିଶେଷ ଭାବରେ, ଆଦୌ ଆମ୍ବ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ନଥିବା ବା ଆମନିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବିଶେଷ ସଫଳତା ପାଇ ନଥିବା ପିତାମାତାଙ୍କ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କ

ଅପେକ୍ଷା ଉଦ୍‌ୟୋଗରେ ସମ୍ବଲ ହୋଇଥିବା ପିତାମାତାଙ୍କର ସନ୍ତାନମାନେ ଉଦ୍‌ୟୋଗକୁ ଏକ ବୃତ୍ତି ରୂପେ ବାଛିବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଧିକ ।

ବିକଶିତ ହେଉଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ମାନଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରତିବନ୍ଦକ : ମହିଳା ଉଦ୍‌ୟୋଗୀମାନଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମସ୍ୟା ହେଉଛି ଅଭିବୃଦ୍ଧି ବିଶେଷତଃ ବିକ୍ରି କ୍ଷେତ୍ରରେ ବୃଦ୍ଧି ହାସଳ କରିବାରେ ସେମାନଙ୍କର ଅସାମର୍ଥ୍ୟ । ପ୍ରେରଣାର ଅଭାବ ଏହାର ଏକ କାରଣ ବୋଲି ପୂର୍ବରୁ କୁହାୟାଇଛି । ମୌଳିକ ଭାବରେ ପରିବାର ପ୍ରତି ବୃଦ୍ଧତର ଦୈନିନ୍ଦିନ ଦାୟିତ୍ୱ ନିର୍ବାହ କରୁଥିବା ହେତୁ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ବିକାଶ ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ସ୍ଵର୍ଗ ସମୟ ଥାଏ ।

ପୂର୍ବରୁ ଆଲୋଚିତ ଅନ୍ୟ ଏକ ବିଷୟ ହେଉଛି ଅର୍ଥ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏବଂ ପୂର୍ବେ ଏକଥା ମଧ୍ୟ କୁହାୟାଇଛି ଯେ ଉଦ୍‌ୟୋଗିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପରିଷ୍କାର ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ । ଅନ୍ୟ କଥାରେ କହିଲେ ଅନେକ ସମୟରେ ମହିଳାମାନେ ବାହାରୁ ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ କରିବା କଷ୍ଟଦାୟକ ହୋଇଥିବାରୁ ଅପେକ୍ଷାକୃତ କମ ଉଜାତିକାଷ ଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ନିଜ ପାଖରେ ଉପଲବ୍ଧ ସମ୍ବଲ ଖଣ୍ଡାଇ ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି । ଏହାର ପରିଣାମ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଭବିଷ୍ୟତ ଅଭିବୃଦ୍ଧିରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୁଏ । ମୌଳିକଭାବେ ଆରମ୍ଭ ସମୟରେ ଅଧିକ ପୁଣ୍ଡି ବିନିଯୋଗ କରାୟାଇଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଅଭିବୃଦ୍ଧିର ସମ୍ଭାବନା ସ୍ଵର୍ଗ ପୁଣ୍ଡି ନିବେଶ କରାୟାଇଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଠାରୁ ଅଧିକ । ଏଠାରେ ସମ୍ବଲର ଅର୍ଥ ସାମାଜିକ ସ୍ଥିତି, ମାନବ ସମ୍ବଲ ଏବଂ ଆର୍ଥିକ ସମ୍ବଲ । ତେଣୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପାଣି ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଟିର ଉତ୍ତର-ଜୀବିତା ଏବଂ ବିଶେଷତଃ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ନିମତ୍ତେ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ବହନକରେ । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଦୁଇଟି ସଂକଳନ କରିବାରେ ଉତ୍ତରଜୀବିତା ପାଇଁ ଅଧିକ ସୁଯୋଗ ଦିଏ । ଏହା ସଂସ୍କାରିତ ଦୈନିନ୍ଦିନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନିର୍ଭରଣ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ କାର୍ଯ୍ୟ ଦକ୍ଷତା ବୃଦ୍ଧି କରିବା ପାଇଁ ସମର୍ଥ କରେ । ତେଣୁ ମାନବ ସମ୍ବଲ ଏବଂ ସାମାଜିକ ସ୍ଥିତି ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାର କେନ୍ଦ୍ର ବିନ୍ଦୁ । ଦିତୀୟ ସଂକଳନଟି ଆର୍ଥିକ ସମ୍ବଲ ହେତୁ ବଜାର ମଧ୍ୟକୁ ଦୂତ ଅନ୍ତଃ ପ୍ରବେଶର ପ୍ରଭାବ ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ । ଏହି ଦୃଶ୍ୟ ପଚରେ ଉଚ୍ଚତର ବୃତ୍ତିଗତ ପାଣି (ଅଧିକ ଆର୍ଥିକ ସମ୍ବଲ) ବିନିଯୋଗ କରିଥିବା ଗୋଟିଏ ବ୍ୟବସାୟିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସମାନ ସାଦୃଶ୍ୟ ଥିବା ନୂତନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଠାରୁ ଆଶ୍ୱାସ ହୋଇ ଆରମ୍ଭ କରିପାରିବ । ତେଣୁ ଏହା ବିଜ୍ଞାରରେ ଦୂତ ଗତିରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ସହ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ଗ୍ରାହକଙ୍କୁ ଆକୃଷ କରିପାରିବ ଏବଂ ବ୍ୟବସାୟର ଭବିଷ୍ୟତ ସଂପ୍ରସାରଣ ପାଇଁ ଅର୍ଥ ଯୋଗାଣକାରୀଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଆକର୍ଷଣ କରିପାରିବ । ପରିଣାମ ସ୍ଵରୂପ ଏ ଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତରଜୀବିତାର ହାର ଉଚ୍ଚ ଏବଂ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଅଧିକ ଦୂତ ଓ ବାସ୍ତବ । ଏହି ସଂକଳନ ଅଭିନନ୍ଦନ ସ୍ଵରୂପକ କିନ୍ତୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ମାନଙ୍କର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ସ୍ଥିତି (ମାନବ ସମ୍ବଲ ଏବଂ ଲିଙ୍ଗ), ସୁଯୋଗର ସ୍ଵରୂପ ଏବଂ କେଉଁ ସମ୍ବଲକୁ ଶୀଘ୍ର ଆକର୍ଷଣ

କରାଯାଇପାରିବ ଜତ୍ୟାଦି ପ୍ରତି ଆଙ୍ଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରେ । ଆରମ୍ଭର ପ୍ରତିକୂଳ ଅବସ୍ଥାରେ ଥୁବାରୁ ମହିଳା ମାନଙ୍କର ପୁରୁଷ ପରିଚାଳିତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେବାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏକଥା ପୂର୍ବରୁ ବିଦିତ ।

ଆନେକ ମହିଳା ଉଦ୍‌ଦେୟାଗୀ ଅଭିଭୂତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ବାଧାର ସମ୍ବନ୍ଧୀନ ହେଉଥିବା ସଭେ ଆନେକ ମହିଳା ଉଦ୍‌ଦେୟାଗୀ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟର ପ୍ରଚୁର ଅଭିଭୂତି ହାସଲ କରିବା ପାଇଁ ସମର୍ଥ ହୋଇଛନ୍ତି । ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ଶ୍ରମ ସଂଗଠନର (ILO) ସର୍ବେକଷଣ ଅନୁଯାୟୀ ଉତ୍ସବ ବିକାଶଶୀଳ ଏବଂ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା (USA) ଭଲି ଅଧିକ ବିକାଶିତ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଏହାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ମହିଳା ଉଦ୍‌ଦେୟାଗୀମାନଙ୍କର ବ୍ୟବସାୟିକ ଅଭିଭୂତି ହାସଲ କରିବାର ଏବଂ ସାହାସିକ ଉଦ୍ୟମ ପାଇଁ ପୁଣି ଆକର୍ଷଣ କରିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟରେ ଏତେ ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଛି ଯେ ଏହା ଏକ ନିୟମିତ ଗବେଷଣାର ବିଷୟ ପାଇଁ ଯାଇଛି । ଅଧିକତ୍ତୁ, ଏହି ବିକାଶ ଯୋଗୁଁ ନିଷ୍ପାର ମହିଳା ନିବେଶକାରୀଙ୍କର ଏକ ନେଟ୍ୱ୍ୟୁର୍ ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ, ମହିଳାମାନଙ୍କର ସାହାସିକ ଉଦ୍ୟମ ପାଇଁ ପୁଣି, ମହିଳାମାନଙ୍କର ପ୍ରଶିକଣ ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର ଉଦ୍ୟମ ପାଇଁ ନିବେଶକାରୀ ଜତ୍ୟାଦି ସୃଷ୍ଟି କରିବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ହୋଇଛି । ମହିଳାମାନଙ୍କର ସାହାସିକ ଉଦ୍ୟମ ପାଇଁ ଯୋଗାଣକାରୀ ଭାବେ ପ୍ରମାଣିତ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଶିକଣ କରାଯାଇଛି । ମହିଳାମାନଙ୍କର ବ୍ୟବସାୟିକ ଉଦ୍‌ଦେୟାଗ ଜାତୀୟ ପରିଷଦ Women's Business Enterprise National Council - (WBENC), ଉଚ୍ଚ ଅଭିଭୂତି କରିଥିବା ମହିଳା ମୁଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବହୀ ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମହିଳା ସଭାପତି ସଂଗଠନ Women Presidents' Organisation - (WPO) ଆଦି ମଧ୍ୟ ଏହି ବିକାଶ ଯୋଗୁଁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଆନେକ ସମୟରେ ମହିଳା ଉଦ୍‌ଦେୟାଗ କହିଲେ ଅଭିକ୍ଷୁଦ୍ର ଉଦ୍‌ଦେୟାଗକୁ ହିଁ ଧରି ନିଆୟାଏ କିନ୍ତୁ ଏହା ଠିକ୍ ନୁହେଁ ।

୩.୭ ଭାରତରେ ମହିଳା ଉଦ୍‌ଦେୟାଗର ସମସ୍ୟା ଓ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ

ମହିଳା ଉଦ୍‌ଦେୟାଗର ସଂଜ୍ଞା ହେଲା - ଜଣେ ମହିଳା ବା ମହିଳାମାନଙ୍କର ଏକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଯେଉଁମାନେ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟବସାୟିକ ଉଦ୍‌ଦେୟାଗକୁ ଆରମ୍ଭ କରିପାରନ୍ତି, ସଂଗଠିତ କରନ୍ତି ଓ ଚଳାଇପାରନ୍ତି । ଭାରତ ସରକାର ନିର୍ମୂଳିତ କରିଥିବା ସଂଜ୍ଞା ଅନୁଯାୟୀ ମହିଳାମାନଙ୍କର ମାଲିକାନାରେ ଥୁବା ଓ ମହିଳାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହେଉଥିବା ଉଦ୍‌ଦେୟାଗ ଯେଉଁଥିରେ ଅତିକ୍ରମରେ ୫୧ ପ୍ରତିଶତ ପୁଣି ମହିଳାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିବେଶ କରାଯାଇଥିବ ଏବଂ ଯେଉଁଥିରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ନିୟୁକ୍ତ ସୁଯୋଗର ଅନ୍ତତଃ ପକ୍ଷେ ୫୧ ପ୍ରତିଶତ ମହିଳାମାନଙ୍କୁ ଦିଆୟାଇଥିବ ତାହାକୁ ମହିଳା ଉଦ୍‌ଦେୟାଗ କୁହାଯିବ । ମହିଳା ଉଦ୍‌ଦେୟାଗମାନେ ଆନେକ ସମୟରେ ଟାଣିହୋଇ କିମ୍ବା ୧୦ଲିହୋଇ ବ୍ୟବସାୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ପାଇଁ ଉସ୍ତୁହିତ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ସ୍ଵାଧୀନ ଭାବରେ ନିଜ ଗୋଡ଼ରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇପାରନ୍ତି । ନିଜ

ଜୀବନରେ ଏବଂ ବୃତ୍ତି ସମ୍ପର୍କରେ ସ୍ଵାଧୀନ ଭାବେ ନିଷ୍ଠାର୍ଥ ନେବାର ଚେତନା ହିଁ ହେଉଛି ଏ ଦିଗରେ ପ୍ରବଳ ଭାବରେ ପ୍ରରୋଚିତ ହେବା ପଛରେ ଥୁବା ଅଭିପ୍ରାୟ । ବିରକ୍ତିକର ପାରିବାରିକ କାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଘରୋଇ ଦାୟିତ୍ବରେ ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ମହିଳାମାନେ କିଛିଟା ସ୍ଵାଧୀନତା ଚାହାନ୍ତି । ଏସବୁ କାରଣର ପ୍ରଭାବରୁ ମହିଳା ଉଦ୍ୟୋଗୀମାନେ କିଛି ନୂଆ କରିବାର ପ୍ରେରଣା ନେଇ ଆହ୍ଵାନ ଭାବେ ଏକ ବୃତ୍ତିକୁ ବାଛନ୍ତି । ଏହି ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଟାଣି ହୋଇ ଆସିବା ବୋଲି ବିବେଚନା କରାଯାଏ । ପାରିବାରିକ ବାଧବାଧକତା ହେତୁ କେତେକ ମହିଳା ବ୍ୟବସାୟିକ କ୍ରିୟାକଳାପରେ ନିବୃତ୍ତ ହୁଅନ୍ତି କିମ୍ବା ଏହି ଦାୟିତ୍ବ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଲଦି ଦିଆଯାଏ । ଏପରି ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଠେଳି ହୋଇ ଆସିବା ବୋଲି ଧରାଯାଏ ।

ମହିଳାମାନେ ଉଦ୍ୟୋଗୀ ହେବାର କାରଣ : ମହିଳାମାନଙ୍କର ଚାରିପତେ ଥୁବା କାଚର ଆବଶ୍ୟକତା ବିଧୁଷ୍ଟ ହୋଇଯିବାପରେ ସେମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟବସାୟର ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିଯୋଜିତ ହୋଇଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ବ୍ୟବସାୟିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମହିଳାମାନଙ୍କର ପ୍ରବେଶର ଉସ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ରୋଷେଇ ଘର ଏବଂ ଏହା ରୋଷେଇ କାର୍ଯ୍ୟର ଏକ ସଂପ୍ରଦାରଣ ଯାହା ମୁଖ୍ୟତଃ ଆଚାର, ମସଳାଗୁଡ଼ ଓ ପାପଡ଼ (3Ps - Pickle, Powder and Pappad) କିନ୍ତୁ ଶିକ୍ଷାର ବିଷ୍ଟାର ଓ ସମୟ ଅତିକ୍ରାନ୍ତ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମହିଳାମାନଙ୍କର କ୍ଷେତ୍ର 3Ps ରୁ 3Es ଶକ୍ତି, ଇଲେକ୍ଟ୍ରୋନିକ୍ସ ଏବଂ ଯାନ୍ତିକ ବିଦ୍ୟା (Energy, Electronics and Engineering) ରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲା । ଦକ୍ଷତା, ଜ୍ଞାନ ଓ ବ୍ୟବସାୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହ ନିଜକୁ ଖାୟ ଖୁଆଇବାର କ୍ଷମତା ମହିଳାମାନଙ୍କର ବ୍ୟବସାୟିକ ଉଦ୍ୟୋଗରେ ଅଭ୍ୟୁଦୟର ମୁଖ୍ୟ କାରଣ । ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ପୂରଣ କରିବା ସହ ନିଜକୁ ଅର୍ଥନ୍ତେତିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସ୍ଵାଧୀନ କରିବାର ଆହ୍ଵାନକୁ ଗ୍ରହଣ କରିପାରୁଥିବା ମହିଳାଙ୍କୁ ମହିଳା ଉଦ୍ୟୋଗୀ କୁହାଯାଏ । କିଛି ସକାରାମ୍ବକ କାର୍ଯ୍ୟକରିବାର ଦୃଢ଼ ଇଚ୍ଛାଶକ୍ତି ଉଦ୍ୟୋଗୀ ମହିଳାମାନଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଗୁଣ ଯେଉଁମାନେ ଉଭୟ ପାରିବାରିକ ଓ ସାମାଜିକ ଜୀବନରେ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ସମର୍ଥ । ଗଣମାଧ୍ୟମର ଆବିର୍ଭାବ ପରେ ମହିଳାମାନେ ସେମାନଙ୍କର ବିଶେଷତା, ଅଧିକାର ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟର ପରିସ୍ଥିତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସତେତନ ହୋଇଛନ୍ତି । ଡିଜିଟାଲ ଯୁଗରେ ମହିଳାମାନେ ସମ୍ବୁଧୀନ ହେଉଥିବା ଆହ୍ଵାନ ଓ ପାଉଥିବା ସୁଯୋଗ ହୃଦ ଗତିରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି ଯାହା ଫଳରେ ନିଯୁକ୍ତ ଖୋଜୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ନିଯୁକ୍ତ ସୃଷ୍ଟିକରିବାରେ ସକ୍ଷମ ହେଉଛନ୍ତି । ଅନେକ ମହିଳା ଛାଡ଼ିପତ୍ର ଭଲି ମାନସିକ ଆୟାତ ପାଇ, ଗର୍ଭାବସ୍ଥା ହେତୁ ପକ୍ଷପାତିତାର ଶିକାର ହୋଇ, କର୍ପୋରେଟ୍ ଜଗତର ଅସୁବିଧା ହେତୁ, ପରିବାରର କୌଣସି ସଦସ୍ୟଙ୍କର ଗୁରୁତର ଅସୁଲ୍ଲଭା ହେତୁ କିମ୍ବା ସାମାଜିକ ଅପ୍ରଦାରଣ ଭଲି ଅର୍ଥନ୍ତେତିକ କାରଣ ଯୋଗୁ ବାଧ ହୋଇ ବ୍ୟବସାୟଟିଏ ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମହିଳା ଉଦ୍ୟୋଗୀମାନଙ୍କର ଏକ ମୂତ୍ରନ ଦକ୍ଷତା ଗୋଟୀ ଗଠିତ ହେଉଛି କାରଣ ଅନେକ ମହିଳା କର୍ପୋରେ ଜଗତ ଛାଡ଼ି ନିଜର ଭବିଷ୍ୟତ ନିର୍ଭାରଣ ପାଇଁ ନକ୍ତା ଆଙ୍କୁଛନ୍ତି । ପରିକଷନାକାରୀ (Deigner), ଆଉୟତରୀଣ ସାଜସଜାକାରୀ, ରପ୍ତାନୀକାରୀ, ପ୍ରକାଶକ ଏବଂ ପୋଷାକ ନିର୍ମାଣକାରୀ ଭାବେ ଉନ୍ନତି

କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଯୋଗଦାନ ପାଇଁ ନୂତନ ମାର୍ଗର ଅନୁସରଣ କରୁଛନ୍ତି । ମହିଳାମାନେ ଉଦ୍‌ଦେୟାଗୀ ହେଉଥିବାର କାରଣମାନ ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଛନ୍ତି ।

ଭାରତରେ ମହିଳା ଉଦ୍‌ଯୋଗର ମନ୍ତ୍ରର ଅଗ୍ରଗତିର କାରଣ : ମହିଳା ଉଦ୍‌ଦେୟାଗୀମାନେ ସମ୍ମାନିତ ହେଉଥିବା ସମସ୍ୟା ଓ ବାଧବାଧକତା ମହିଳା ଉଦ୍‌ଯୋଗ ପାଇଁ ସଂପ୍ରସାରଣର ଗତିରୋଧକରୁଛି ମହିଳା ଉଦ୍‌ଦେୟାଗୀମାନେ ସମ୍ମାନିତ ହେଉଥିବା ପ୍ରଧାନ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଗୃହିକ ହେଲା : ମହିଳା ଉଦ୍‌ଦେୟାଗୀମାନଙ୍କର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହେଉଛି ସେମାନେ ମହିଳା । ଏକ ପ୍ରକାରର ପିତୃ ପ୍ରଧାନ ଓ ପୁରୁଷମାନଙ୍କର ଆଧୁପତ୍ୟଥିବା ସମାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସେମାନଙ୍କର ବ୍ୟବସାୟିକ ସଫଳତା ହାସଳ କରିବାରେ ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ । ପୁରୁଷମାନେ ମହିଳାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ସଂସ୍ଥାରେ ଅର୍ଥ ଖଚାଇବାକୁ ବିପଞ୍ଚନକ ମନେ କରନ୍ତି ।

ମହିଳାମାନଙ୍କର ଆମ୍ବବିଶ୍ୱାସ, ଝଙ୍ଗାଶକ୍ତି, ଦୃଢ଼ ମାନସିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଏବଂ ଆଶାବାଦୀ ମନୋଭାବର ଅଭାବ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ତୁଟି କରିବାର ଭୟ ସୃଷ୍ଟିକରେ । ପରିବାରର ସବସ୍ୟମାନେ ଏବଂ ସମାଜ ସେମାନଙ୍କର ଔଦ୍‌ଦେୟଗିକ ବିକାଶରେ ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଠିଆ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଭାରତରେ ମହିଳାମାନେ ଏକ ସୁରକ୍ଷିତ ଜୀବନ୍ୟାପନ କରନ୍ତି । ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଅଛି ଶିକ୍ଷିତ ଏବଂ ଅର୍ଥନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସ୍ଥିର ନୁହନ୍ତି କିମ୍ବା ଆମ୍ବନିର୍ଭରଣୀଳ ନୁହନ୍ତି । ସେଥୁପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ବ୍ୟବସାୟ ସଂସ୍ଥା ସହ ଜଡ଼ିତ ଅନିଶ୍ଚିତତା ଓ କ୍ଷତି ଭୟକୁ ସହନ କରିବାର କ୍ଷମତା କମ ।

ପୁରୁଣାକାଳିଆ ସାମାଜିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଉଦ୍‌ଦେୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାରୁ ମହିଳାମାନଙ୍କୁ ବିରତ କରେ ଯାହା ସେମାନଙ୍କର ବିଫଳତାର ଏକ କାରଣ । ସେମାନେ ଏକ ସାମାଜିକ ଚାପରେ ରହନ୍ତି ଯାହା ତାଙ୍କ ଉଦ୍‌ଦେୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସଫଳତା ଓ ସମୃଦ୍ଧି ପାଇବା ଦିଗରେ ବାଧାସୃଷ୍ଟି କରେ ।

ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ମହିଳାମାନଙ୍କର ଗତିଶୀଳତା ବହୁବିଧ କାରଣରୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ କମ । ଜଣେ ଏକାକୀ ମହିଳା ପ୍ରକୋଷ୍ଟଟିଏ ପାଇଁ କହିଲେ ତାହାକୁ ସଦେହ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖାଯାଏ । ଗୋଟିଏ ଉଦ୍‌ଦେୟ ଆରମ୍ଭ କରିବା ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ହେଉଥିବା ଦୁର୍ବିହନ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଙ୍ଗକୁ ପଦାଧୁକାରୀମାନଙ୍କର ଅବମାନନା-ସୁଚକ ମନୋଭାବ ମହିଳାମାନଙ୍କୁ ଅନେକ ସମୟରେ ଉଦ୍‌ଦେୟରେ ଉଭରଜୀବିତା ପାଇଁ ଥିବା ଜଙ୍ଗାକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ବାଧ କରେ ।

ଭାରତୀୟ ମହିଳାମାନେ ପାରିବାରିକ ବନ୍ଧନ ଓ ସମ୍ପର୍କକୁ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଅନ୍ତି । ବିବାହିତ ମହିଳାମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟବସାୟ ଓ ପରିବାର ମଧ୍ୟରେ ସୂଳ ସନ୍ତୁଳନ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହୁଏ । ସେମାନଙ୍କର

ବ୍ୟବସାୟିକ ସଂପଳତା ମଧ୍ୟ ପରିବାରର ଅନ୍ୟ ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କର ବ୍ୟବସାୟିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଓ ପରିଚାଳନାରେ ସମର୍ଥନ ଦେବା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ମହିଳାମାନଙ୍କର ପାରିବାରିକ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବେଳେବେଳେ ବ୍ୟବସାୟିକ ସଂପଳତା ରାଷ୍ଟ୍ରାରେ ବିରାଟ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହୋଇ ଠିଆ ହୁଏ । ଅଛୁ ସଂଖ୍ୟକ ମହିଳା ଗୃହ ଏବଂ ବ୍ୟବସାୟକୁ ଦକ୍ଷତାର ସହିତ ପରିଚାଳନା କରିବା ପାଇଁ ଓ ଅଗ୍ରାଧ୍ୟକାର ଦେଇ ଦାୟିତ୍ୱ ନିର୍ବାହ କରିବାକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ସମୟ ଦେଇପାରନ୍ତି ।

ସ୍ଥାନୀୟମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରତିକାରିକ ପୃଷ୍ଠାଭୂମି ମଧ୍ୟ ଉଦ୍‌ଦେୟାଗ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମହିଳାମାନଙ୍କର ଯୋଗଦାନକୁ ପ୍ରତାବିତ କରେ ।

ମହିଳାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ନିଜ ପରିବାରର ସଦସ୍ୟ ଓ ବାହାରର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କଠାରୁ ଆବଶ୍ୟକ ସମର୍ଥନ ଓ ସହଯୋଗର ଅଭାବ ହେତୁ ମହିଳାମାନେ ଉଦ୍‌ଦେୟାଗ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉକ୍ତରେ ଉକ୍ତରେ ଲାଭ କରିବାର ଭାବନାକୁ ଡ୍ୟାଗ କରିଥାନ୍ତି । ଏହି ପରିସ୍ଥିତି ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନୌରାଶ୍ୟର ଉତ୍ସ୍ରେକ କରିଥାଏ ଏବଂ ସେମାନେ ବ୍ୟବସାୟ ବଦଳରେ ପରିବାର ହିଁ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ଥାନ ବୋଲି ଧରିନେଇଥାନ୍ତି ।

ଅନେକ ମହିଳା ଔଦ୍‌ଦେୟଗିକ ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଜରିଥାରେ ତାଳିମ ନେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ଔଦ୍‌ଦେୟଗିକ ପ୍ରବଣତା ନଥାଏ । ବିଭିନ୍ନ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଦ୍ୱାରା ମହିଳାମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ପରାକ୍ଷା ଓ ସାକ୍ଷାତକାର ଇତ୍ୟାଦି ମାଧ୍ୟମରେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ଜାଣିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ମହିଳାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିଯନ୍ତ୍ରିତ ବ୍ୟବସାୟ ସାଧାରଣତଃ ଶୁଦ୍ଧ । କେତେକ ବ୍ୟବସାୟିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଉପାଦର ଉଚ୍ଚ ମୂଲ୍ୟ ମହିଳା ଉଦ୍‌ଦେୟାଗୀମାନଙ୍କର ବିକାଶ ଉପରେ ପ୍ରତିକୁଳ ପ୍ରତାବ ପକାଏ । ଉପାଦନ କ୍ଷମତାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରଣ ସମୟରେ ନୂତନ ଯନ୍ତ୍ରପାତିର ସ୍ଥାପନ ଏବଂ ଏପରି କେତେକ ବିଷୟ ମହିଳା ଉଦ୍‌ଦେୟାଗୀମାନଙ୍କୁ ନୂତନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଦ୍ୟମ କରିବାପାଇଁ ନିରୁପ୍ତ୍ୟାହିତ କରେ । ମହିଳାମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ପ୍ରମୁକିବିଦ୍ୟା, ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ, ନୂତନଭର ପରିକଳ୍ପନା, ରିହାତି ଏବଂ ବିକଳ୍ପ ବଜାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆଦି ବିଷୟରେ ଆବଶ୍ୟକ ହେଉଥିବା ସ୍ଵଚ୍ଛନା ପାଇବା ସୁଗମ ହୁଏ ନାହିଁ । ଶୁଦ୍ଧ ସଂଖ୍ୟକ ମହିଳା ଉଦ୍‌ଦେୟାଗୀ ପ୍ରମୁକ ବିଦ୍ୟାର ସହାୟତା ନେଇପାରନ୍ତି ଏବଂ ତାହା ମଧ୍ୟ କମ୍ପ୍ୟୁଟରରେ ଶବ୍ଦ ମୁଦ୍ରଣ, ସଂଶୋଧନ, ସମ୍ପାଦନ ଓ ସଂରକ୍ଷଣ ଆଦି (Word Processing) ସଫ୍ୟେରେ (Software) ସାହିତ । ସେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଉପଲବ୍ଧ ହେଉଥିବା ଉନ୍ନତ ସଫ୍ୟେରର ଯଥା - ପରିସଂଖ୍ୟାନମୂଳକ ସଫ୍ୟେର (Statistical Software SAP), ହିସାବ ସମ୍ପର୍କୀୟ ପ୍ୟାକେଜ (Accounting Packge TALLY), ଆନିମେସନ ସଫ୍ୟେର (Animation Software) 3 D MAX ଓ ଇନ୍ଟର୍ନେଟ (Internet) ଇତ୍ୟାଦିର ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେଉନାହାନ୍ତି ।

ଅର୍ଥନୈତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଥିବା ଅନୁଷ୍ଠାନମାନେ ଦେଉଥିବା ପ୍ରୋସ୍ତରିତନ, ରଣ ଆର୍ଥିକ ସହାୟତା ଏବଂ ପରିକଳ୍ପନା ସମ୍ବନ୍ଧ ମହିଳାମାନଙ୍କର ସଚେତନାର ଅଭାବ ରହିଛି । ତେଣୁ ମହିଳା ଉଦ୍‌ୟୋଗୀମାନଙ୍କ ବିକାଶ ପାଇଁ କରାଯାଉଥିବା ଆନ୍ତରିକ ଉଦ୍ୟମର ଫଳ ପର୍ଯୁଆ ଅଞ୍ଚଳର ମହିଳା ଉଦ୍‌ୟୋଗୀମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚାପାରୁନାହିଁ ।

ମହିଳାମାନଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସାଧନ କରିବା ପାଇଁ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ କମ୍ ପ୍ରଗ୍ରାହିତ କରାଯାଏ । ଶିକ୍ଷା ଓ ଆମ୍ବବିଶ୍ୱାସର ପ୍ରତିକରିତ ପ୍ରତିକରିତ କମ୍ ହୋଇଥିବା ହେତୁ ମହିଳାମାନଙ୍କ ପକ୍ଷେ ବ୍ୟବସାୟ ଚଳାଇବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଳ କରିବା ଓ ଉନ୍ନତି କରିବାର ପ୍ରେରଣା ମଧ୍ୟ ଅଛି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୁଏ ।

ଉପରୋକ୍ତ ସମସ୍ୟାମାନଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ମହିଳାମାନେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟର ଗୁରୁତର ସମସ୍ୟାର ସମ୍ବନ୍ଧୀନ ହୁଅଛି ଯଥା - ସଠିକ୍ ଭିତ୍ତିଭୂମିର ସ୍ଵର୍ଗିତା ନଥିବା, ଉପାଦନର ଉଚ୍ଚମୂଳ୍ୟ, ମହିଳାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଲୋକମାନଙ୍କର ଓ ସମାଜର ମନୋଭାବ, ମହିଳାମାନଙ୍କଠାରେ ଆଧୁନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀର ଅଭାବ ଇତ୍ୟାଦି । ମହିଳାମାନେ ମଧ୍ୟ ପୁରୁଷମାନଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରାୟ ହାରାହାରି ଦଶବର୍ଷ ପରେ ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ଜଣ୍ଠା କରନ୍ତି । ମାତୃଦ୍ୱା, ପରିଚାଳନା କରିବାରେ ମହିଳାମାନଙ୍କର ଅଭିଜ୍ଞତାର ଅଭାବ ଏବଂ ପାରମ୍ପରିକ ସାମାଜିକୀକରଣ ଆଦି ଉଦ୍‌ୟୋଗ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମହିଳାମାନଙ୍କର ବିଳମ୍ବରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାର କାରଣ ବୋଲି ଦର୍ଶାଯାଇଛି ।

ସରକାର ଗ୍ରୁହଣ କରିଥିବା ପଦକ୍ଷେପ : ବର୍ତ୍ତମାନ, ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମହିଳାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରାୟ ୨୭ ରୁ ଅଧିକ ଯୋଜନା ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗ ଓ ମନ୍ତ୍ରଶାଖାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଯାଉଛି । ତମ୍ଭାଦୁରୁ କେତେକ ହେଉଛି :

- ସମନ୍ଵିତ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉନ୍ନୟନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ - Integrated Rural Development Programme (IRDP)
- ଖଦୀ ଓ ଗ୍ରାମୋଦେୟାଗ କମିଶନ - Khadi and Village Industries Commission (KVIC)
- ଆମ୍ବନିୟକ୍ ପାଇଁ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଯୁବଗୋଷ୍ଠୀକୁ ତାଳିମ - Training of Rural Youth for Self Employment (TRYSEM)
- ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ରୋଜଗାର ଯୋଜନା - Prime Minister's Rojgar Yojana (PMRY)
- ଉଦ୍‌ୟୋଗିକ ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ - Enterpreneurial Development Programmes (EDPs)

- ପରିଚାଳନା ଉନ୍ନୟନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ - Management Development Programmes (MDP)
- ମହିଳା ବିକାଶ ନିଗମ - Women's Development Corporations (WDC)
- ଗ୍ରାମୀଣ ମହିଳାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଉପରୁ ଅଣକୃଷି ଦ୍ୱାରା ବିପଣନ - Marketing of Non-Farm Products of Rural Women (MAHIMA)
- ବାଣିଜ୍ୟ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଉଦ୍ୟୋଗର ସହାୟତା ଏବଂ ବିକାଶ - Trade Related Entrepreneurship Assistance and Development (TREAD)
- କାର୍ଯ୍ୟରତ ମହିଳା ମଞ୍ଚ - Working Women's Forum (WWF)
- ଇନ୍ଦିରା ମହିଳା ଯୋଜନା - Indira Mahila Yojana (IMY)
- ଇନ୍ଦିରା ମହିଳା କେନ୍ଦ୍ର - Indira Mahila Kendra (IMK)
- ମହିଳା ସମିତି ଯୋଜନା - Mahila Samiti Yojana (MSY)
- ମହିଳା ବିକାଶ ନିଧି - Mahila Vikas Nidhi (MVN)
- ଅଣ୍ଣ ରଣ ଯୋଜନା - Micro Credit Scheme (MCS)
- ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ମହିଳା କୋଷ - Rastriya Mahila Kosh (RMK)
- ସିଡ଼ିବାର ମହିଳା ଉଦ୍ୟମ ନିଧି - SIDBI'S Mahila Udyam Nidhi (SMUN)
- ଏସବିଆଇର ସ୍ତ୍ରୀଶକ୍ତି ଯୋଜନା - SBI'S Stree Sakti Scheme (SSSS)
- ଏନଜିଓର ରଣ ଯୋଜନା - NGOS' Credit Schemes (NCS)
- ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଏବଂ କ୍ଷୁଦ୍ର ଉଦ୍ୟୋଗ ପୁଣି ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ - Micro & Small Enterprise Cluster Development Programmes (MSECDP)
- ଜାତୀୟ କୃଷି ଏବଂ ଗ୍ରାମୀୟ ଉନ୍ନୟନ ବ୍ୟାଙ୍କର ଯୋଜନା - NABARD'S Schemes
- ରାଜୀବଗାନ୍ଧୀ ମହିଳା ବିକାଶ ପରିଯୋଜନା - Rajiv Gandhi Mahila Vikas Pariyojana (RGMVP)

ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ ବିକାଶ

- ପ୍ରିୟଦର୍ଶନୀ ପ୍ରକଳ୍ପ - ମଧ୍ୟ ଗାଁଜେୟ ସମତଳ ଭୂମିରେ ଗ୍ରାମୀଣ ମହିଳା ସଶକ୍ତିକରଣ ଓ ଜୀବିକା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ - Priyadarshini Project - A Programme for Rural Women Empowerment and Livelihood in Mid Gangetic Plains
- ନାବାର୍ତ୍ତ - କେଏଫ୍-କ୍ଷ୍ଵୁ ସେବା ବ୍ୟାଙ୍କ ପ୍ରକଳ୍ପ (NABARD - KFW- SEWA Project)
- ସିଦ୍ଧିଲାଦିତ ଦ୍ୱାରା ଅନୁମୋଦିତ ବିପଶନ ସହାୟତା ଅନ୍ତର୍ଗତ ଅତିକ୍ଷୁଦ୍ର ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର ଉଦ୍‌ୟୋଗକୁ ପ୍ରୋସ୍ଥାହିତ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମହିଳାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ (Exhibition for Women,under promotional package for Micro & Small Enterprises approved by CCEA)

ସରକାର ଏବଂ ସରକାରୀ ସଂସ୍ଥାମାନେ କରୁଥିବା ଉଦ୍ୟମକୁ ଉପୟୁକ୍ତ ଭାବେ ପରିପୂରଣ କରିବାକୁ ସେଇବା - ସେବା ଅନୁଷ୍ଠାନମାନେ ମଧ୍ୟ ମହିଳା ସଶକ୍ତିକରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରୁଛନ୍ତି । ସରକାର ଓ ସେଇବାରେ ଅନୁଷ୍ଠାନ ମାନଙ୍କର ମିଳିତ ଉଦ୍ୟମ ସଭ୍ୟ କିଛି ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ରହିଯାଇଛି । ଅବଶ୍ୟ ମହିଳା ସଶକ୍ତିକରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମେ ଅନେକ ବାଟ ଆଗେ ଆସିଛେ ତଥାପି ଭବିଷ୍ୟତର ଯାତ୍ରା କଷ୍ଟକର ଏବଂ ବିଶେଷ ଚେଷ୍ଟା ଆବଶ୍ୟକ କରେ ।

ଆମ୍ବ ପରୀକ୍ଷଣ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

ଦ୍ରୁଷ୍ଟବ୍ୟ : କ) ଉତ୍ତର ପାଇଁ ଦିଆଯାଇଥିବା ସ୍ଥାନକୁ ବ୍ୟବହାର କର ।

ଖ) ଏହି ପରିଲେଖର ଶେଷରେ ଥିବା ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଉତ୍ତର ସହ ମିଳାଇ ଦେଖ ।

୧. ଅଗ୍ରଣୀ ମହିଳା ହେବାପାଇଁ କ'ଣ ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ ?

ଉତ୍ତର :

୭. ମହିଳାମାନଙ୍କୁ ଅଗ୍ରଣୀ ହେବା ପାଇଁ ଉସ୍ତ୍ରାହିତ ଓ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ କେଉଁ ଉପାୟ ତୁମ ମତରେ ସର୍ବୋତ୍ତମା (ସଥା - ଶିକ୍ଷା) ।

ଉତ୍ତର : _____

୮. ତୁମ ମତରେ ନେତୃତ୍ବ ନେବାପାଇଁ ମହିଳାମାନଙ୍କଠାରେ କେଉଁ ମୁଖ୍ୟ ଗୁଣ ଗୁଡ଼ିକ ଆବଶ୍ୟକ ?

ଉତ୍ତର : _____

୯. ପୁରୁଷ ଓ ମହିଳା ଉଦ୍‌ୟୋଗୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ କ’ଣ ?

ଉତ୍ତର : _____

୧୦. ଜଣେ ଉଦ୍‌ୟୋଗକାରୀ ହେବା ପାଇଁ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ଗୁଣ ଗୁଡ଼ିକ କ’ଣ ?

ଉତ୍ତର : _____

ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ ବିକାଶ

୭. ଜଣେ ମହିଳା ଉଦ୍‌ଦେୟାଗୀ ପାଇଁ ମୁଖ୍ୟ ଆହ୍ଵାନ ଗୁଡ଼ିକ କ’ଣ ?

ଉତ୍ତର :—————

୩.୭ ଏକତ୍ରୀକରଣ

ଉଚାଚରଣରେ ମହିଳା ଉଦ୍‌ଦେୟାଗୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ହୋଇଥିବା ଅଧିକାଂଶ ଅଧ୍ୟାନ ସେମାନଙ୍କର ସମାନ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଥିବା ଅଣ ଉଦ୍‌ଦେୟାଗୀ ମହିଳା କିମ୍ବା ପୁରୁଷ ଉଦ୍‌ଦେୟାଗୀ ମାନଙ୍କ ସହ ତୁଳନାମୂଳକ ଭାବରେ ବିଚାର କରିଛନ୍ତି । ମହିଳାମାନଙ୍କୁ ଆମ ନିଯୁକ୍ତ ହେବା ପାଇଁ ପ୍ରଗ୍ରାହିତ କରିବା ନିମନ୍ତେ କେନ୍ଦ୍ର ଓ ରାଜ୍ୟ ସରକାର ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ତିତ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ଗବେଷଣାମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ ମହିଳା ବିକାଶ ପାଇଁ ବିଶେଷତଃ ସ୍ଥାଭାବିକ ସ୍ଵୁଯୋଗରୁ ବଞ୍ଚିତ ମହିଳାଙ୍କର ବିକାଶ ଦିଗରେ ସରକାର ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଗୁଡ଼ିକର ମୂଲ୍ୟାଯନର ଲକ୍ଷ୍ୟରେ କରାଯାଇଛି ।

ମହିଳା ଉଦ୍‌ଦେୟାଗୀ ମାନଙ୍କର ସାମାଜିକ ପ୍ରତିକର୍ଷରେ କେତେକ ଚାରିତ୍ରିକ ବୈଶିଷ୍ଟ ରହିବା ଅବଶ୍ୟାୟବା ଯଥା – ନିଷ୍ଠାରୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାରେ ସେମାନଙ୍କ ପରିବାର ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କ ଉପରେ ଏକ ମନସ୍ତାତ୍ମିକ ନିର୍ଭରଶୀଳତା, ଏକ ସମୟରେ ପାରିବାରିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଔଦ୍‌ଦେୟାଗିକ ଦାୟିତ୍ୱ ନିର୍ବାହ କରିବା ଜତ୍ୟାଦି ।

ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହ ଯୋଗାଯୋଗ କରିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ମହିଳାମାନଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଦୁର୍ବଳତା :-

- ଆଗ୍ରହ ଏବଂ ଉଦ୍‌ଦେୟାଗ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ବନ୍ଧୁ ସମ୍ପର୍କରେ ସଠିକ୍ ଜ୍ଞାନ ଏବଂ ମହିଳାମାନଙ୍କର ନାମର ଅଭାବ
- ବ୍ୟବସାୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଉଚିତ ତାଲିମର ଅଭାବ
- କେବଳ ଧାରାବାହିକ ଦୈନିକିନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆଗ୍ରହ ଏବଂ ନୂତନତ୍ୱ ପ୍ରବର୍ଦ୍ଧନ କରିବା ଉଦ୍ୟମରେ ସମୃଦ୍ଧ ନ ହେବା ।

- ଉଦ୍‌ଯୋଗରେ ବିପଣନ ପ୍ରତି ଅଭିମୁଖୀକରଣର ଅଭାବ ।
- ଓଡ଼ିଆଗିକ କାର୍ଯ୍ୟଠାରୁ ଅନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟର ଯଥା - ପରିଚାଳନା, ଉପାଦନ ଏବଂ ବ୍ୟବସାୟିକ ପରିକଳ୍ପନାର ପାର୍ଥକ୍ୟ ନିର୍ଭାରଣ କରିବାରେ ଅସାମର୍ଥ୍ୟ ।

ଡେଶୁ ମହିଳା ଉଦ୍ୟୋଗୀମାନଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତାବିତ ଆବଶ୍ୟକତା ହେଲା -

- ୧) ସାହସ ଓ ଆମ୍ବବିଶ୍ୱାସର ବିକାଶ ଘଟାଇବା
- ୨) ପାରିବାରିକ ଓ ବ୍ୟବସାୟିକ ଉଭୟ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ଭାବେ ଯଥେଷ୍ଟ ସମୟ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରିବା
- ୩) ନୃତନ ବିଷୟ ଜାଣିବା ପାଇଁ ପ୍ରବଳ ଆଗ୍ରହ ଥିବା ଏବଂ ଉଦ୍ୟୋଗର ବିଭିନ୍ନ ଦକ୍ଷତା ସମ୍ପର୍କରେ ତାଲିମ ନେବା ।
- ୪) ସର୍ବାଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ଗ୍ରାହକଙ୍କର ସର୍ବାଧିକ ଚାହିଦାପୂରଣ କରିବା ପାଇଁ ଉପାଦନ ଅଭିମୁଖୀକରଣକୁ ବିପଣନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହ ନିଜକୁ ଅଭ୍ୟସକରିବା ।
- ୫) କ୍ଷତିଭୟ ସହନ କରିବାରେ ସମ୍ପର୍କ ହେବା ଏବଂ ଯଥାଯଥ ଭାବରେ ଫଳପ୍ରଦ ନିଷ୍ଠା ଗ୍ରହଣ କରିବା
- ୬) ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତି
- ୭) ଅନାବଶ୍ୟକ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ପରିହାର କରିବା
- ୮) ସଙ୍ଗୀତ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟ ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଓ ସେମାନଙ୍କ ସହ ସୁସମ୍ପର୍କ ରକ୍ଷା କରିବା ।

୩.୮ ପ୍ରମୃଖ ଶଭାବଳୀ

- ଉଦ୍‌ଯୋଗ
- ମହିଳା
- ବ୍ୟବସାୟ
- ଲିଙ୍ଗ

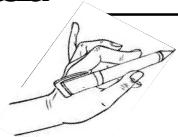
୩.୯ ସହାୟକ ପୁସ୍ତକ

୧. Surti, K. And Sarupriya, D. (1983) “**Psychological Factors Affecting Women Entrepreneurs: Some Findings,**” INDIAN JOURNAL OF SOCIAL WORK,(44 (3), 1983, 287-295

9. Singh, N.P., and Sengupta, R.(1985) **Potential Women Entrepreneurs: Theory Profile, Vision and Motivation : An Exploratory Study**, (Research Report Serial One, NIESBUD, New Delhi)
10. Singh, N.P., Sehgal,P, Tinani, M. And Sengupta, R. (1986) **Successful Women Entrepreneurs – Their Identity, Expectations and Problems**: An Exploratory Research Study, Research Report Serial Two, NIESBUD/ MDI, Collaboration, (New Delhi)

ଗ୍ରାମାଞ୍ଜଳ ବିକାଶ

ପ୍ରସ୍ତୁତି

